

Bekijk de film!
U vindt de dvd voor
in dit jaarverslag.

**Met het PWRI naar
een nieuwe toekomst!**

Inhoudsopgave

1 Verslag van het bestuur	2
Karakteristieken van het PWRI	5
Ontwikkelingen in 2015	10
Pensioenbeheer	17
Risicomanagement	26
Vermogensbeheer	30
Communicatie	43
Wat is en doet het PWRI	48
 2 Verantwoording en intern toezicht	 56
Verslag verantwoordingsorgaan	57
Verslag raad van toezicht	60
 3 Jaarrekening	 70
Balans	71
Staat van baten en lasten	72
Kasstroomoverzicht	73
Toelichting pensioenregelingen	74
Grondslagen	76
Risicobeheer	85
Toelichting op de balans	95
Toelichting op de staat van baten en lasten	105
Toelichting op het kasstroomoverzicht	113
Overige toelichtingen	114
 4 Overige gegevens	 115
Bestemming van het saldo van baten en lasten	116
Gebeurtenissen na balansdatum	117
Actuariële verklaring 2015	118
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	120
Afkortingen en begrippen	125
Colofon	129

1

Verslag van het bestuur

Voorwoord

Het PWRI is op weg naar een nieuwe toekomst. Hoe die toekomst eruit ziet, weten we natuurlijk niet. We weten wel dat onze toekomst net even anders is dan bij andere pensioenfondsen.

Een nieuwe toekomst

Kees Bethlehem, voorzitter:

'Het PWRI is op weg naar een nieuwe toekomst. Hoe die toekomst er precies uit ziet weten we natuurlijk niet. We weten wel dat onze toekomst net even anders is dan bij andere pensioenfondsen. Daarom hebben we ook in 2015 veel over de toekomst nagedacht. We hebben veel dingen uitgezocht en met veel mensen gepraat. Want wij willen dat al onze deelnemers nu en straks een goed pensioen (blijven) krijgen.'

Geen nieuwe deelnemers

'Sinds 1 januari 2015 krijgt het PWRI geen nieuwe deelnemers meer. Dat komt door de Participatiewet. Nu merken we daar nog niet zo veel van. Het PWRI doet het zelfs best goed vergeleken met andere pensioenfondsen. Maar over een aantal jaren gaan we er wel wat van merken. Want dan begint het fonds te krimpen. Dan hebben we steeds minder deelnemers, die bovendien allemaal steeds ouder worden. Daardoor wordt de kostprijs van het pensioen steeds hoger. Dat willen we natuurlijk voorkomen.'

Twee oplossingen

'Het PWRI kan zelfstandig doorgaan. Dat heeft het bestuur geconstateerd. Wel kan zelfstandig doorgaan leiden tot een stijgende premie, het terugnemen van beleggingsrisico, minder indexatiekansen en hogere uitvoeringskosten. Een andere oplossing is samengaan met een groot en robuust fonds, met een permanente instroom van nieuwe deelnemers. Dat biedt onze deelnemers meer (premie)stabiliteit en zekerheid. Samengaan is ook goed voor de pensioenbelangen van onze deelnemers op de langere termijn. Zeker nu de Sociale Werkvoorziening verdwijnt, samen met de politieke aandacht voor deze sector. Daarom heeft samengaan de voorkeur van het bestuur. In 2015 zijn we in gesprek gegaan met het Pensioenfonds Zorg en Welzijn. Over de uitkomsten kunnen we nog niets zeggen. Want begin dit jaar moesten we een noodzakelijke pauze in de besprekingen nemen. Daarvoor hadden we een goede reden: de slechte financieel-economische situatie. In zo'n situatie is het natuurlijk niet in het belang van de deelnemers en de fondsen om verder te gaan met onderhandelingen. Als alles weer wat beter gaat, praten we verder.'

Dagelijks werk op de eerste plaats

'Naast alle besprekingen en onderhandelingen over de toekomst, ging het dagelijkse werk natuurlijk gewoon door. Dat stond op de eerste plaats. 2015 was dus een druk jaar, ook voor ons bestuursbureau. In dit jaarverslag leggen wij verantwoording af over onze werkzaamheden in 2015.

We hopen dat we u in 2016 kunnen vertellen hoe de toekomst van het PWRI eruit gaat zien. Houdt u onze website goed in de gaten?'

Karakteristieken van het PWRI

De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de laatste twaalf maanden. Omdat het een gemiddelde is, verandert de beleidsdekkingsgraad minder snel.

Wat betekenen al deze cijfers?

Harm Kelderman, bestuurslid:

‘Het meerjarenoverzicht geeft de belangrijkste cijfers over de laatste vijf jaar. U vindt hier bijvoorbeeld de ontwikkeling van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen ons vermogen en de voorziening voor pensioenverplichtingen. Als de dekkingsgraad 100% is, hebben we genoeg geld om alle huidige en toekomstige pensioenen te kunnen betalen. Maar dat betekent niet dat we ook genoeg geld hebben om toeslag te verlenen. Toeslag betekent dat de pensioenen en de opgebouwde pensioenaanspraken meestijgen met de gemiddelde loonontwikkeling. Daarvoor moet de dekkingsgraad een stuk hoger zijn. Pas als de beleidsdekkingsgraad 110% is mogen we gedeeltelijk toeslag verlenen. In het meerjarenoverzicht ziet u dat we al een paar jaar niet – of nauwelijks – toeslag hebben verleend. Ondertussen stegen de prijzen wel. De achterstand die onze deelnemers daardoor opliepen, vindt u bij ‘maximale cumulatieve niet toegekende toeslagen’.

Nieuw is de beleidsdekkingsgraad. Dat is de gemiddelde dekkingsgraad van de laatste twaalf maanden. Pensioenfondsen moeten voortaan uitgaan van de beleidsdekkingsgraad. Want die verandert minder snel dan de ‘gewone’ dekkingsgraad. Dat ziet u goed in de grafiek ‘Ontwikkeling dekkingsgraad in 2015’, na het meerjarenoverzicht. Deze grafiek is een onderdeel van ons pensioendashboard. Dit is het eerste jaar dat we een dashboard aan het jaarverslag toevoegen. Een dashboard is een visuele weergave van informatie. We hebben onze cijfers dus verwerkt in plaatjes. Dat doen we niet zomaar. We weten dat visuele informatie makkelijker te begrijpen is dan alleen maar cijfers. Met het dashboard geven we onze deelnemers en werkgevers snel inzicht in de belangrijkste ontwikkelingen. Zo blijkt uit het meerjarenoverzicht dat in 2015 de totaal ontvangen pensioenpremie daalde, terwijl de hoogte van de pensioenpremie die de deelnemers bijdragen gelijk bleef. De grafiek ‘Aantal deelnemers’ van het pensioendashboard verklaart in één oogopslag hoe dat komt: het PWRI heeft steeds minder actieve deelnemers.’

Meerjarenoverzicht

	2015	2014	2013	2012	2011
Risico pensioenfonds					
Beschikbaar vermogen (A) (€ 1.000)	7.448.321	7.312.208	6.149.647	5.912.221	4.967.820
Voorziening pensioenverplichtingen (B) (€ 1.000)	7.093.333	6.661.465	5.642.678	5.766.641	5.210.772
Aanwezig eigen vermogen (A-B) (in € 1.000)	354.988	650.743	506.969	145.580	-242.952
Dekkingsgraad fonds (A gedeeld door B) (%)	105,0	109,8	109,0	102,5	95,3
Nominale marktrente (gemiddeld, in %)	1,7	1,8	2,8	2,5	2,8
Beleidsdekkingsgraad	105,9	109,3	-	-	-
Pensioenpremie (in € 1.000)	257.635	265.620	290.594	324.339	307.510
Pensioenuitkeringen (in € 1.000)	142.669	142.030	148.902	148.684	141.965
Aantallen (eindstanden)					
Actieve deelnemers WIW	517	699	1.104	2.677	3.171
Actieve deelnemers SW	94.389	98.706	98.364	99.628	99.355
Gewezen deelnemers WIW	32.002	33.093	33.926	33.679	38.565
Gewezen deelnemers SW	43.142	41.446	39.915	37.205	37.698
Pensioengerechtigden WIW	3.236	2.965	2.707	2.488	2.202
Pensioengerechtigden SW	44.172	42.295	40.937	39.420	37.213
	217.458	219.204	216.953	215.097	218.204
Aangesloten werkgevers WIW	88	92	106	147	155
Aangesloten werkgevers SW	121	108	102	113	113
	209	200	208	260	268
Medewerkers in vaste dienst (gemiddeld)	9	9	8	5	5
Overige					
Pensioenpremie WIW (in % v.h. salaris)	8,30	7,60	7,52	6,74	5,79
Pensioenpremie SW (% v. grondslag/salaris)*	27,00	27,00	29,43	17,10	16,00
Pensioenbijdrage (in % van pensioengrondslag)	1,20	1,20	-	-	-
Franchise WIW	16.088	15.974	15.710	15.515	15.320
Franchise SW	11.006	11.006	10.939	10.803	10.667
Besluit toeslagverlening WIW (in %)**	-	0,37	-	-	-
Besluit toeslagverlening SW (in %)**	-	0,37	-	-	-
Max. cumulatieve niet toegekende toeslag WIW (%)	13,8	12,1	11,3	10,1	8,4
Max. cumulatieve niet toegekende toeslag SW (%)	11,5	9,9	10,3	10,3	9,2
Kostprijs van pensioenbeheer per deelnemer (in €)	81	70	63	60	80
Kostprijs van vermogensbeheer (in bp)	62	48	51	47	38
Z-score (in %)	0,6	0,4	0,5	0,5	-0,9
Performancetoets (in %)	1,8	1,6	1,5	-0,1	-0,5
Rendement (in %)	0,8	17,3	2,0	15,8	10,3

* Premie SW: vanaf 2013 % van de pensioengrondslag. Tot en met 2012 % van het salaris.

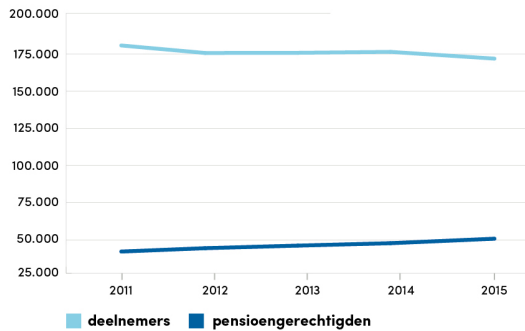
** Betreft toeslagverlening op 1 januari 2014 (0,26%) en 1 januari 2015 (0,11%).

	2015	2014	2013	2012	2011
Risico deelnemers (AOV)					
Beleggingen (in € 1.000)	256.578	276.351	281.817	297.320	294.340
Langlopend tegoed AOV-beleggers (in € 1.000)	147.678	149.452	151.592	161.198	159.466
Langlopend tegoed AOV-spaarders (in € 1.000)	67.463	75.318	84.164	86.585	97.538
Nog te verrekenen, kortlopend en langlopend (in € 1.000)	41.437	51.581	46.062	49.537	37.336
Uitgekeerd AOV-tegoed (in € 1.000)	23.506	21.728	21.310	26.172	20.000
Deelnemers AOV	27.295	28.815	30.224	32.078	33.887
• waarvan beleggers	18.154	19.158	20.082	21.434	23.036
• waarvan spaarders	9.141	9.657	10.142	10.644	10.851
Rendement AOV-tegoed beleggers (in %)	0,9	7,2	10,3	10,8	1,5
Rendement AOV-tegoed spaarders (in %)	0,3	0,2	4,4	1,7	2,6

Pensioendashboard

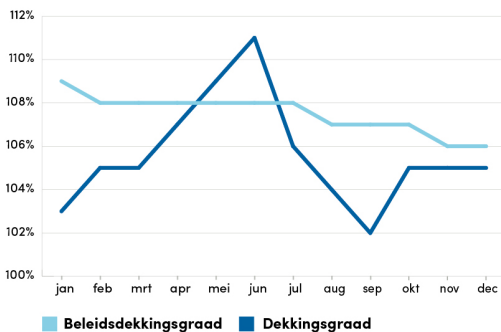
Het pensioendashboard geeft snel inzicht in de belangrijkste ontwikkelingen van het fonds.

Aantal deelnemers en pensioengerechtigden

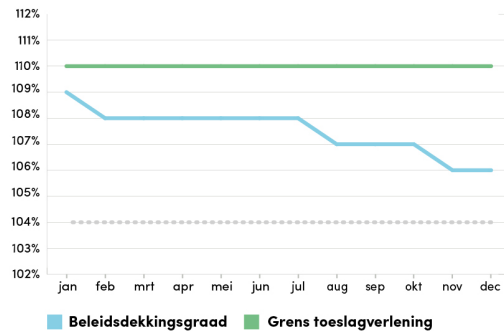
De laatste vijf jaar neemt het aantal deelnemers geleidelijk af. Het aantal gepensioneerden neemt juist geleidelijk toe.

Ontwikkeling dekkingsgraad in 2015

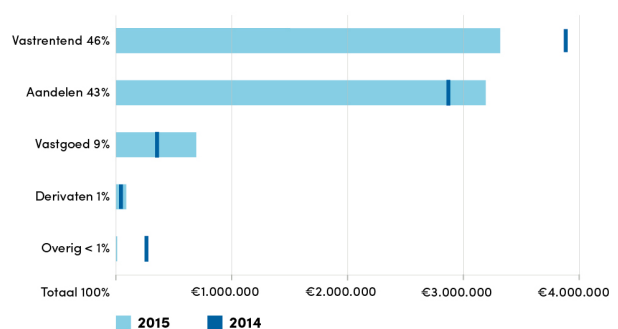
Sinds 1 januari 2015 berekenen pensioenfondsen hun dekkingsgraad op een andere manier. Ze nemen nu het gemiddelde van de laatste twaalf dekkingsgraden. Deze gemiddelde dekkingsgraad is de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad schommelt minder dan de 'gewone' dekkingsgraad.

Dekkingsgraad en toeslagverlening in 2015

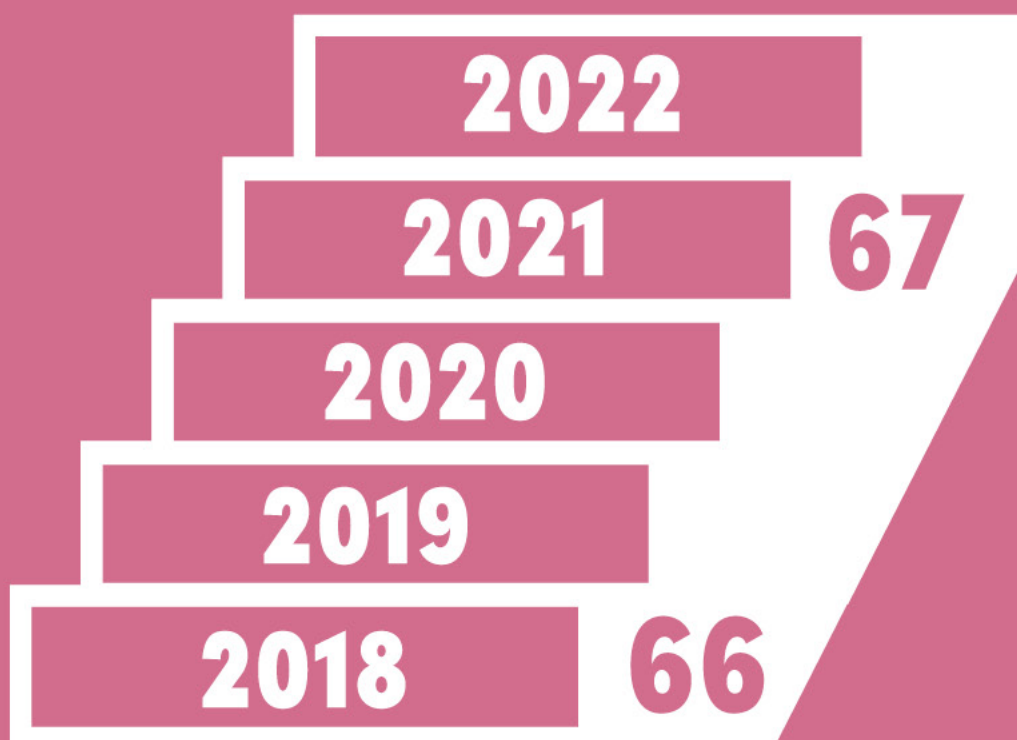
De groene lijn geeft aan wanneer het PWRI (gedeeltelijk) toeslag mag verlenen: als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 110%. De beleidsdekkingsgraad van het PWRI was eind 2015 te laag om toeslag te verlenen. De stippellijn geeft de minimaal vereiste dekkingsgraad van het PWRI weer. Stel dat de beleidsdekkingsgraad vijf jaar achter elkaar lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad en dat de actuele dekkingsgraad ook lager is. Dan moet het PWRI meteen maatregelen nemen om de dekkingsgraad te verhogen. Die maatregelen kunnen invloed hebben op de hoogte van het pensioen. Het PWRI hoefde in 2015 geen maatregelen te nemen.

Verdeling beleggingsportefeuille

De beleggingen in vastrentende waarden (bijvoorbeeld hypotheeklen) hebben een iets lagere waarde dan in 2014. Dat komt door de lichte stijging van de rente in 2015. De aandelen zijn meer waard dan in 2014. In 2015 deden vooral de aandelen in Europa het goed. Daar trok de economische groei verder aan. In 2015 breidde het PWRI de beleggingen in vastgoed verder uit.

Ontwikkelingen in 2015

Sinds 1 januari 2015 is voor alle deelnemers de pensioenleeftijd gelijk aan de AOW-leeftijd. De AOW-leeftijd gaat in stappen omhoog naar 66 in 2018 en 67 in 2021.

Hoe behartigt het PWRI de belangen van de deelnemers?

Xander den Uyl, vicevoorzitter:

‘Bij alles wat het bestuur doet, houdt het de belangen van alle deelnemers in de gaten. Dat zijn dus de belangen van actieve deelnemers, slapers en gepensioneerden. Voor we een beslissing nemen, wegen we hun belangen af, en die van de werkgevers.

Dat we de deelnemers belangrijk vinden, zie je heel duidelijk terug in onze communicatie. Die is echt toegespitst op onze deelnemers. Want we willen graag dat ze de informatie over hun pensioen begrijpen. In 2015 besteedden we veel tijd aan de toekomst van het PWRI. Ook dat deden we in het belang van onze deelnemers. Het PWRI krijgt geen nieuwe deelnemers meer. Daarom ziet de toekomst van ons fonds er net even anders uit dan bij andere pensioenfondsen. Wij willen ervoor zorgen dat alle deelnemers nu en straks een goed pensioen krijgen.

Ook in ons beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen staan de belangen van onze deelnemers voorop. We gebruiken onze beleggingen om op te komen voor onze deelnemers. Daar zijn we in 2014 al mee begonnen. Toen vroegen we alle Nederlandse bedrijven waarvan wij aandelen bezitten wat ze doen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Maar er werken in Nederland ook veel mensen bij dochterondernemingen van buitenlandse bedrijven, bijvoorbeeld McDonalds. In 2015 vroegen we ook die bedrijven wat ze doen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Ook maakten we alvast plannen voor 2016. Dan willen we meer geld beleggen in ondernemingen die zich zichtbaar inzetten voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Zo wordt ons beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen steeds een stukje beter.’

Inleiding

Het bestuur besteedde in 2015 veel tijd en aandacht aan de toekomst van het PWRI. Want door de Participatiewet krijgt het fonds sinds 1 januari 2015 geen nieuwe deelnemers meer. Als het bestuur geen maatregelen neemt, leidt dat op de langere termijn tot problemen. Het bestuur onderzocht of het PWRI als zelfstandig pensioenfonds kan verdergaan. Dat kan. Ook verkende het bestuur de mogelijkheid om samen te gaan met een ander pensioenfonds. Die laatste mogelijkheid heeft de voorkeur van het bestuur. Op de lange termijn is samengaan beter. Het bestuur ging in 2015 met het Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PFZW) over samengaan in gesprek. Begin 2016 namen het PWRI en PFZW een noodzakelijke pauze in de gesprekken. Want in slechte financieel-economische omstandigheden is praten over samengaan niet verstandig. Zodra het kan, praat het bestuur verder met PFZW.

In 2015 ging het gewone werk natuurlijk door. Ook daar zette het bestuur zich zoals altijd voor in. Het was een druk jaar, met veel veranderingen in wet- en regelgeving. In dit hoofdstuk leest u over de belangrijkste ontwikkelingen in 2015. U vindt hier informatie over de financiële positie van het PWRI. En over maatschappelijk verantwoord beleggen en goed bestuur van pensioenfondsen. Want dat vindt het bestuur erg belangrijk. Meer informatie over de gang van zaken in 2015 vindt u in de hoofdstukken Pensioenbeheer, Risicomanagement, Vermogensbeheer en Communicatie.

De financiën van het fonds

Sinds 1 januari 2015 geldt het nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK). Het FTK is een verzameling (reken)regels voor pensioenfondsen. Een aantal regels veranderde in 2015. Zo staan in het nFTK nieuwe regels voor het berekenen van de pensioenverplichtingen. Ook veranderde de manier waarop pensioenfondsen de dekkingsgraad moeten berekenen. Al deze veranderingen hadden invloed op de financiën van het fonds.

Beleidsdekkingsgraad

De dekkingsgraad is de verhouding tussen het vermogen van het pensioenfonds en de pensioenverplichtingen. Stel dat het fonds alle opgebouwde pensioenen in één keer moet uitbetalen. Bij een dekkingsgraad van 100% lukt dat. Dan is er precies genoeg geld in kas om de huidige en toekomstige pensioenen te betalen. Met een dekkingsgraad boven de 100% heeft het fonds een buffer. Als de dekkingsgraad lager dan 100% is, heeft het fonds geld te kort. Pensioenfondsen berekenen de dekkingsgraad elke maand.

Sinds 1 januari 2015 moeten pensioenfondsen de dekkingsgraad op een andere manier berekenen. Dat staat in het nFTK. De dekkingsgraad moet nu het gemiddelde van de laatste twaalf maanden zijn. Deze gemiddelde dekkingsgraad heet de beleidsdekkingsgraad. Omdat het een gemiddelde van twaalf maanden is, verandert de beleidsdekkingsgraad minder snel.

De dekkingsgraad geeft inzicht in de financiële positie van een pensioenfonds. Er zijn strenge wettelijke regels voor het omgaan met pensioengelden. Elk pensioenfonds heeft bijvoorbeeld een minimaal vereiste dekkingsgraad. Die van het PWRI is 104,1%. De Nederlandsche Bank (DNB) houdt toezicht op de minimaal vereiste dekkingsgraad. Ook het bestuur volgt de dekkingsgraad zorgvuldig. Op 31 december 2015 was de beleidsdekkingsgraad van het PWRI 105,9%.

Nieuw herstelplan

Het PWRI schreef een nieuw herstelplan voor DNB. Het was op 1 juli 2015 klaar. In het nieuwe herstelplan staat hoe het PWRI de beleidsdekkingsgraad binnen twaalf jaar op peil krijgt. Eind 2026 moet de beleidsdekkingsgraad 123,6% zijn. Het PWRI berekende dat het dit niveau al in 2019 kan bereiken.

Toeslag

Toeslag verlenen is het laten meestijgen van de pensioenen en de opgebouwde pensioenaanspraken met de gemiddelde loon- of prijsontwikkeling. Toeslag wordt ook wel 'indexatie' genoemd. Of het PWRI toeslag verleent, hangt af van de financiële positie van het fonds. Op 1 januari 2015 verleende het bestuur een toeslag van 0,11%. Het bestuur moest besluiten in 2016 geen toeslag te verlenen. De financiële situatie was daarvoor niet goed genoeg.

Wijzigingen in wet- en regelgeving

Er veranderde veel in 2015. Sinds 1 januari 2015 gelden twee nieuwe wetten: de Participatiewet en het nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK). Het nFTK is een onderdeel van de Pensioenwet. Op 1 juli 2015 ging de Wet pensioencommunicatie in. De Wet pensioencommunicatie is ook een onderdeel van de Pensioenwet. Nog niet alle regels uit de Wet Pensioencommunicatie golden op 1 juli. Er zijn ook regels die pas later ingaan, tussen juli 2015 en juli 2017. Ook ging de AOW-leeftijd verder omhoog.

Participatiewet

Sinds 1 januari 2015 geldt de Participatiewet. Daardoor komen in de Sociale Werkvoorziening geen nieuwe mensen meer werken. En krijgt het PWRI geen nieuwe deelnemers meer. Dat heeft gevolgen voor de financiën van het PWRI. Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) beloofde vanaf 2018 € 10 miljoen per jaar aan het PWRI te betalen. Als compensatie voor de schade die het PWRI lijdt door de Participatiewet. In 2015 stuurden de sociale partners – werkgevers (VNG) en werknemers (FNV en CNV) – hierover een brief naar het ministerie van SZW en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). SZW en BZK antwoordden dat de € 10 miljoen vanaf 2018 elk jaar in de begroting staat.

Nieuw Financieel Toetsingskader

Het FTK geeft regels voor het premiebeleid, toeslagbeleid en beleggingsbeleid. Sinds 1 januari 2015 geldt het nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK). Met sociale partners en het verantwoordingsorgaan praatte het bestuur veel over het nFTK. Voor 1 juli 2015 diende het PWRI een Actuariële en bedrijfstechnische nota (Abtn) in bij De Nederlandsche Bank (DNB). In de Abtn staan alle besluiten die het bestuur nam over het nFTK. Het bestuur liet een Asset Liability Management-studie (ALM-studie) uitvoeren. Dat was onder andere om het effect van de risicohouding te onderzoeken. Op 1 oktober 2015 stuurde het PWRI een aangepaste Abtn naar DNB. Met daarin een paragraaf over de risicohouding en de aanvangshaalbaarheidstoets.

Het bestuur nam de volgende besluiten:

- Toeslagbeleid
De welvaartsvastheid is het uitgangspunt van het pensioen. Welvaartsvast betekent dat de pensioenen meegroeien met de algemene welvaart. Het bestuur baseert het toeslagbeleid op de loonontwikkeling. En volgt minimaal de ontwikkeling van het wettelijk minimumloon. Behalve als de cao een hogere loonontwikkeling bepaalt. Toeslag vindt alleen plaats als de dekkingsgraad het toelaat.
- Premiebeleid
De sociale partners willen een stabiele premie. Daarom stelt het bestuur de premie vast op basis van het verwachte reële rendement. De premie moet in ieder geval kostendekkend zijn.
- Hersteltermijn
In het herstelplan staat hoe het PWRI in maximaal tien jaar weer beschikt over genoeg vermogen om aan alle verplichtingen te voldoen. Soms is een kortere hersteltermijn nodig. Niet voor het PWRI. Want het fonds is redelijk jong, ook al krijgt het geen nieuwe deelnemers meer. Misschien besluit het bestuur later om de hersteltermijn wel korter te maken. Maar alleen als ALM-studies laten zien dat dat nodig is. Nu hanteert het bestuur een hersteltijd van tien jaar (in 2015 twaalf jaar, in 2016 elf jaar en vanaf 2017 tien jaar).
- Kortingstermijn
Als een pensioenfonds het vereist eigen vermogen niet binnen tien jaar kan bereiken, moet het de pensioenen verlagen. Het verlagen van de pensioenen wordt ook wel 'korten' genoemd. Korten vindt ook plaats als de beleidsdekkingsgraad vijf jaar achter elkaar lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen. Het pensioenfonds mag de korting verdelen over tien jaar. Zodat de pensioenen niet ineens veel lager worden. Soms is een termijn korter dan tien jaar nodig. Het bestuur vindt een kortere termijn nu niet nodig en houdt vast aan tien jaar.
- Risicohouding
Na overleg met de sociale partners bepaalde het bestuur een risicohouding op korte en lange termijn.

Haalbaarheidstoets

Pensioenfondsen moeten voortaan elk jaar een haalbaarheidstoets doen. Het is de bedoeling dat een haalbaarheidstoets inzicht geeft in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's. Het bestuur bepaalde de volgende verwachtingen en ondergrenzen van het pensioenresultaat:

- Het pensioenresultaat gebaseerd op de actuele dekkingsgraad is 105%, met een ondergrens van 95%.
- Het pensioenresultaat gebaseerd op de vereiste dekkingsgraad is 113%, met een ondergrens van 100%.
- De maximale afwijking van het pensioenresultaat in een slechtweerscenario is 45% (ten opzichte van 105%).

Wet pensioencommunicatie

Sinds 1 juli 2015 geldt de Wet pensioencommunicatie. Deze wet geeft regels voor de communicatie met deelnemers. Niet alle regels in deze wet staan vast. Er zijn ook 'open normen'. Dat zijn stukjes die het pensioenfonds zelf mag invullen. Het bestuur besloot om eerst alleen de wettelijk verplichte aanpassingen te doen. Als er meer duidelijkheid is over de toekomst van het fonds, heroverweegt het bestuur deze beslissing.

Pensioenleeftijd is AOW-leeftijd

Door veranderingen in de fiscale wetgeving is sinds 1 januari 2015 voor alle deelnemers van het PWRI de pensioenleeftijd gelijk aan de AOW-leeftijd.

AOW-overbrugging

SW-deelnemers kunnen kiezen voor een AOW-overbrugging. Dan gaan ze voor hun AOW-leeftijd met pensioen. De AOW-overbrugging is een tijdelijke verhoging van het ouderdomspensioen. Deze overbrugging geldt vanaf het moment dat het ouderdomspensioen begint tot de deelnemer de AOW-leeftijd heeft. Door de AOW-overbrugging wordt het ouderdomspensioen wel lager. Want de deelnemer gebruikt een deel van zijn levenslange ouderdomspensioen voor de AOW-overbrugging.

Op 2 juni 2015 nam de Eerste Kamer de Wet versnelde verhoging AOW-leeftijd aan. Door deze wet gaat de verhoging van de AOW-leeftijd vanaf 2016 sneller. Gepensioneerden die de AOW-leeftijd nog niet hebben bereikt en kozen voor een AOW-overbrugging, kunnen te maken krijgen met een AOW-gat. Bij het PWRI gaat het om ongeveer vijftig gepensioneerden. Het bestuur bedacht een oplossing voor deze gepensioneerden. Het gevolg is wel dat hun ouderdomspensioen lager wordt.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het bestuur heeft een helder en transparant beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen. In 2015 scherpte het bestuur het beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen verder aan. Het PWRI gebruikt de beleggingen bijvoorbeeld om de positie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt te verbeteren. Ook klimaat vindt het bestuur belangrijk. In 2015 bracht het PWRI de CO₂-uitstoot van de beleggingen in kaart. Ook maakte het bestuur plannen voor investeringen die de eigen accenten in het beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen versterken. Bijvoorbeeld beleggingen in green bonds. Dit zijn beursgenoteerde obligaties waarvan de opbrengsten gebruikt worden voor 'groene' doeleinden.

Maatschappelijk verantwoord beleggen krijgt wereldwijd aandacht. De Principles for Responsible Investment (PRI) spelen een belangrijke rol. Dit zijn zes aanbevelingen voor maatschappelijk verantwoord beleggen. De PRI zijn een initiatief van de Verenigde Naties. Inmiddels hebben 1.400 pensioenfondsen, vermogensbeheerders en consultantbureaus zich bij de PRI aangesloten. Xander den Uyl werd in 2015 gekozen als bestuurslid van de PRI.

Goed bestuur

Het bestuur besteedt veel aandacht aan de navolging van de Code Pensioenfondsen, aan het professionaliseringsplan en aan de zelfevaluatie. Het bestuur vindt dit belangrijk.

In 2015 was ook de nieuwe bestuursstructuur voor het eerst een heel jaar in werking. De bestuursstructuur wijzigde halverwege 2014 door de Wet versterking bestuur pensioenfondsen. In 2015 kregen de nieuwe verhoudingen tussen de verschillende organen van het fonds echt vorm.

Code Pensioenfondsen

De Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid schreven de Code Pensioenfondsen. De Pensioenfederatie is de overkoepelende organisatie voor pensioenfondsen. De Stichting van de Arbeid is het landelijk overlegorgaan van de organisaties van werkgevers en werknemers. De code geeft normen voor goed pensioenfondsbestuur en is vastgelegd in de Pensioenwet. Pensioenfondsen moeten de code sinds 1 juli 2014 naleven. Ze mogen soms afwijken van deze normen. Maar alleen als ze goed uitleggen waarom. Het PWRI volgt de normen bijna volledig. Het voldoet niet aan de code als het gaat om diversiteit. Want het bestuur heeft geen lid dat jonger is dan 40 jaar. Het bestuur wil dit wel graag, maar het is nog niet gelukt.

Professionaliseringsplan

Het bestuur wil dat alle bestuursleden voldoende kennis hebben om hun taken goed te kunnen uitvoeren. En dat ze die kennis ook bijhouden. Daarom volgen de bestuursleden opleidingen. Soms alleen en soms als commissie of als bestuur. Welke opleidingen de bestuursleden volgen staat in het professionaliseringsplan. In 2015 volgde het bestuur bijvoorbeeld een opleiding over integraal risicomanagement. Ook hadden ze verschillende studiedagen, over actuele onderwerpen. Bestuursleden volgden individueel opleidingen over beleggen, communicatie en voorzittersvaardigheden.

Zelfevaluatie

Het bestuur voert elk jaar een zelfevaluatie uit. In januari kijkt het bestuur terug op het jaar daarvoor. In januari 2015 keken de bestuursleden terug op 2014. Een externe deskundige begeleidde het bestuur bij de zelfevaluatie.

In 2015 pakte het bestuur een aantal verbeterpunten op uit de evaluatie van 2014. De cursus voorzitterschap is een goed voorbeeld. De meeste bestuursleden zijn voorzitter of plaatsvervangend voorzitter van een commissie. Daarom volgden bestuursleden in 2015 een cursus.

Diversiteit

Het bestuur streeft naar een veelzijdige samenstelling van het bestuur. En naar een goede afspiegeling van het fondsbestand in het pensioenfondsbestuur. Naast kennis en competenties houdt het bestuur daarom ook rekening met leeftijd en geslacht. Bij de invulling van de vacature in 2015 zocht het bestuur

naar vrouwelijke kandidaten. Mevrouw Wiselius werd benoemd als lid namens de werkgevers. Wel zijn alle bestuursleden ouder dan 40 jaar. Het bestuur wil ook graag een bestuurslid jonger dan 40 jaar hebben. Bij de invulling van de vacature lukte het echter niet een geschikte kandidaat jonger dan 40 jaar te vinden.

Het bestuur bestaat nu uit zes mannen en twee vrouwen. Deze samenstelling vindt het bestuur voor nu acceptabel. Maar bij een volgende vacature laat het bestuur voordragende partijen weer zoeken naar een vrouwelijke kandidaat onder de 40 jaar.

Gedragscode en integer handelen

Het PWRI heeft een gedragscode. Deze stelde het bestuur vast. De gedragscode gaat over integer handelen. Dat is de manier waarop bestuursleden en medewerkers omgaan met (lastige) situaties. Bestuursleden en medewerkers moeten bewust handelen. Een goed voorbeeld is het melden van nevenfuncties. Nevenfuncties zijn activiteiten naast de functie van bestuurslid. En als er sprake is van belangenverstrengeling, mogen bestuursleden niet meedoen aan besluitvorming.

Het bestuur heeft een externe 'compliance officer'. Deze compliance officer geeft adviezen en kijkt of het bestuur en medewerkers zich houden aan de gedragscode. Hierover rapporteert de compliance officer elk jaar aan het bestuur. In 2015 waren er geen bijzonderheden.

Het PWRI herzag zijn gedragscode eind 2014. In 2015 publiceerde de Pensioenfederatie een nieuwe modelgedragscode. In 2016 benoemt het PWRI een nieuwe externe compliance officer. Dan bekijkt het PWRI de huidige gedragscode opnieuw en past deze waar nodig aan.

Naleving wet- en regelgeving

Het PWRI volgde in 2015 de wet- en regelgeving zo goed mogelijk. Er waren dan ook geen uitgebreide discussies met de toezichthouders. Ook zijn aan het PWRI geen dwangsommen of bestuurlijke boetes opgelegd.

In 2014 deed de toezichthouder Autoriteit Financiële Markten (AFM) een steekproef onder meerdere pensioenfondsen. De steekproef ging over informatie bij pensionering. De AFM vroeg het PWRI om een aantal brieven te laten zien. De AFM concludeerde dat het PWRI zich aan de wet houdt. Wel maakte de AFM kritische kanttekeningen bij de manier waarop het PWRI de informatie aanbiedt. Het kan klantvriendelijker. Bijvoorbeeld door in de brief alvast een berekening van de hoogte van het pensioen van de deelnemer op te nemen. Het PWRI neemt de bevindingen van de AFM serieus en paste in 2015 de informatie bij pensionering op een aantal punten aan.

Pensioenbeheer

In 2015 waren de kosten pensioenbeheer € 81 per deelnemer.
Dit is hoger dan in 2014.

Wat betekent het om bestuurslid namens de gepensioneerden te zijn?

Ria Oomen, bestuurslid:

‘Ook een bestuurslid namens de gepensioneerden kijkt naar de belangen van alle deelnemers. Het klopt dat de gepensioneerden mij hebben voorgedragen, maar ik ben er voor jong en oud. Want als bestuur dragen we de verantwoordelijkheid voor het totale beleid. Natuurlijk heb ik wel regelmatig overleg met de gepensioneerden. Want ik wil graag weten wat er goed gaat en wat beter kan.

Bestuurslid zijn van dit fonds is echt een van de leukste dingen die ik doe. De bestuursleden zijn heel verschillend. We hebben verschillende karakters en deskundigheden. Juist daardoor houden we elkaar goed scherp. We hebben vaak heftige discussies. Maar de besluiten nemen we samen. En na de vergaderingen zitten we altijd nog even bij elkaar. Om de scherpe kantjes van de discussies wat te verzachten.

Onze vergaderstijl is heel open en direct. Dat maakt onze bestuurskracht sterk. En dat is goed voor onze deelnemers. Nu al zien we een aantal problemen aankomen. Het PWRI krijgt vanuit de Sociale Werkvoorziening geen nieuwe deelnemers meer. Dat heeft bijvoorbeeld op termijn gevolgen voor onze premieopbrengsten. Bij de vaststelling van de premie in 2015 hebben we daar al een beetje rekening mee gehouden. We stelden de premie net iets hoger vast dan strikt volgens de regels nodig is. Zo kunnen we de premie langer stabiel op hetzelfde niveau houden. Ook nu de nieuwe instroom is gestopt.’

Inleiding

In dit hoofdstuk vindt u informatie over de uitvoering van de pensioenregeling. Bijvoorbeeld hoe hoog de pensioenpremie in 2015 was. En hoe hoog de pensioenpremie in 2016 is. U leest ook dat de kosten van pensioenbeheer in 2015 omhooggingen. Het bestuur vindt dat jammer, want het vindt kostenbeheersing juist erg belangrijk. Wel waren er goede redenen voor de stijging.

Pensioenpremie en franchise 2015

De pensioenpremie is een percentage van de pensioengrondslag. De pensioengrondslag is het pensioengevend jaarinkomen min de franchise. Het pensioengevend jaarinkomen zijn alle bruto maandsalarissen in een jaar plus toeslagen. Bijvoorbeeld de vakantietoelage of de eindejaarsuitkering. De franchise is een vast bedrag waarover een deelnemer geen pensioen opbouwt.

Pensioenpremie SW (Sociale Werkvoorziening)

In 2015 was de totale pensioenbijdrage SW 28,2% van de pensioengrondslag. Net als in 2014 was dit 1,2 procentpunt hoger dan de kostendekkende pensioenpremie van 27%. De pensioenpremie en de extra bijdrage van 1,2% vormen samen de pensioenbijdrage. De franchise was € 11.006.

De pensioenpremie stijgt de komende jaren. Dat komt door de Participatiewet. Daarom hielden de sociale partners de pensioenbijdrage in 2015 op het zelfde niveau als 2014. En ze vroegen het PWRI om

de extra bijdrage van 1,2% te reserveren voor toekomstige premiedemping. Zodat de pensioenpremie dan minder stijgt. Dit geld staat apart op de balans. De sociale partners zijn eigenaar van het geld. Het PWRI beheert het geld en inde de extra bijdrage bij de werkgevers. De extra bijdrage staat als 'cumulatieve inning inzake intrekking SW-regeling' in de jaarrekening.

Pensioenpremie WIW (Wet Inschakeling Werkzoekenden)

In 2015 was de pensioenpremie WIW 8,3% van het salaris. De franchise was € 16.088.

Pensioenpremie SW en WIW 2016 tot en met 2020

Begin 2015 voerde het bestuur een nieuw premiebeleid in. Deze mogelijkheid bood het nieuw Financieel Toetsingskader. Dit gebeurde in overleg met de sociale partners. Het bestuur streeft naar een stabiele pensioenpremie. Daarom stelde het bestuur de premie voor vijf jaar vast vanaf 2016. Het bestuur stelde ook een 'prudentiemarge' op de gedempte kostendekkende premie vast. Dat is een extra marge waarmee het bestuur gevolgen van veranderingen kan opvangen. Zodat de premie de komende jaren zoveel mogelijk gelijk kan blijven. Voorbeelden van veranderingen zijn een verdere stijging van de levensverwachting, een daling van de marktrente of een sterke daling van het actieve deelnemersbestand door een snellere uitstroom. De prudentiemarge is niet hetzelfde als de extra bijdrage in 2014 en 2015. Het PWRI is eigenaar van de prudentiemarge. De sociale partners zijn eigenaar van de extra bijdrage in 2014 en 2015.

Het bestuur stelde in 2015 de pensioenbijdrage SW voor 2016 tot en met 2020 vast. Deze is 24% van de pensioengrondslag. Dit is inclusief de prudentiemarge. Het bestuur verwacht dat de premie de komende vijf jaar stabiel blijft. Wel stelt het PWRI elk jaar de gedempte kostendekkende premie opnieuw vast, op basis van het actuele deelnemersbestand. Als de gedempte kostendekkende premie hoger is dan 24%, geldt dat jaar het hogere percentage. De franchise is in 2016 € 11.276.

De pensioenpremie WIW voor 2016 tot en met 2020 is 7,1% van het salaris. De franchise WIW is € 16.483.

Totale pensioenpremie 2015

In de Pensioenwet staat dat een pensioenfonds in het jaarverslag drie varianten van de totale premie moet noemen:

- de feitelijke premie (alle door werkgevers en werknemers betaalde premie). Als in dit jaarverslag premie staat, wordt de feitelijke premie bedoeld.
- de kostendekkende premie (de hoogte van de premie die minimaal nodig is)
- de gedempte premie (de kostendekkende premie berekend met de gemiddelde rentes van drie jaar)

De tabel hieronder geeft de opbouw van de premies weer.

Feitelijke, kostendekkende en gedempte premies

	Feitelijke premie	Kostendekkende premie	Gedempte premie
Actuarieel benodigd	213.387	247.018	212.132
Opslag in stand houden vereist vermogen	37.158	44.463	38.184
Opslag voor kosten pensioenbeheer	6.699	6.699	6.699
Actuarieel benodigd voor voorwaardelijke rechten	-	-	-
Op- of afslagen op de gedempte kostendekkende premie	-	-	-
Totaal premies	257.244	298.180	257.015

Veranderingen in de pensioenregeling

In 2015 veranderde de fiscale wetgeving. Daarom paste het PWRI de pensioenregeling aan. Sinds 1 januari 2015 is de pensioenleeftijd gekoppeld aan de AOW-leeftijd. In de pensioenregeling staat nu overal 'AOW-leeftijd' en niet meer '65 jaar'. Ook de looptijd van het arbeidsongeschiktheidspensioen, de premievrije opbouw bij arbeidsongeschiktheid en de compensatie voor het gemis aan Anw zijn gekoppeld aan de AOW-leeftijd.

De pensioenrekenleeftijd is 67 jaar. Dat betekent dat het PWRI de pensioenopbouw berekent tot 67-jarige leeftijd. Toch besloot het PWRI de tot 2015 opgebouwde pensioenaanspraken in de SW-regeling nog niet om te zetten naar de richtleeftijd van 67 jaar. Het PWRI doet dit pas bij bepaalde gebeurtenissen. Een voorbeeld van zo'n gebeurtenis is de verzending van het UPO. Dan rekent het PWRI de pensioenaanspraken om naar 67-jarige leeftijd en vervolgens naar de AOW-leeftijd. Daarvoor gebruikt het PWRI de normen die op dat moment gelden. Het PWRI koos deze oplossing omdat de AOW-leeftijd voor de meeste deelnemers nog niet vaststaat. Het is efficiënter om de pensioenaanspraak steeds per deelnemer door te rekenen naar de AOW-leeftijd. Hierdoor kunnen er wel kleine verschillen ontstaan tussen de berekeningen die nu op het UPO staan en de pensioenuitkering die deelnemers uiteindelijk krijgen.

Vanaf 1 januari 2015 werd de pensioenopbouw beperkt. Ook dat was een gevolg van de veranderde fiscale wetgeving. De aanpassingen gelden alleen voor opbouw vanaf 1 januari 2015 en niet voor daarvoor opgebouwde aanspraken. In 2015 was het opbouwpercentage 1,701 (2014: 1,9), met een gelijke AOW-franchise: € 11.006 (2014: ook € 11.006). Het partnerpensioen is 70% van het ouderdomspensioen.

Deze veranderingen in de pensioenregeling gelden alleen voor de SW-regeling. De WIW-regeling kreeg ook de AOW-leeftijd als ingangsdatum, maar de pensioenrekenleeftijd is nog steeds 65 jaar. De WIW-regeling heeft geen nabestaandenpensioen.

Uitruil TOP

Het bestuur besloot de uitruil van Tijdelijk Ouderdomspensioen (TOP) naar ouderdomspensioen te actualiseren. Vanaf 1 juli 2016 gelden hiervoor de actuariële grondslagen op het moment van uitruilen.

De kosten pensioenbeheer

Kostentransparantie staat volop in de belangstelling. Zeker nu veel pensioenfondsen geen toeslag kunnen verlenen. Het PWRI reageert actief op deze maatschappelijke ontwikkelingen en presenteert de kosten transparant. Kostenbeheersing speelt een belangrijke rol in het beleid van het PWRI. Want het gaat om pensioengeld van deelnemers.

Voor de presentatie van de kosten volgt het bestuur de aanbevelingen van de Pensioenfederatie. Ook doet het PWRI al jaren mee aan de benchmarkvergelijkingen van Cost Effectiveness Measurement (CEM) en het Institutional Benchmarking Institute (IBI). Zo monitort het PWRI de ontwikkeling van de kosten van vermogens- en pensioenbeheer. Deze vergelijkingen lopen een jaar achter op het verslagjaar. Net als voorgaande jaren waren de kosten pensioenbeheer van het PWRI in 2014 het laagst van alle deelnemende fondsen.

Het PWRI presenteert de kosten pensioenbeheer als kosten per deelnemer. Hiervoor telt het PWRI alle actieve deelnemers en gepensioneerden bij elkaar op. Dit is de methode die CEM en de

Pensioenfederatie voorschrijven. In 2015 waren de kosten pensioenbeheer € 81 per deelnemer. Dit is € 11 hoger dan in 2014. De kosten zijn onder andere toegenomen door:

- extra administratiekosten door veranderde wet- en regelgeving
- stijgende kosten van extern advies, ook door veranderde wet- en regelgeving
- het vervallen van de vrijstelling van btw over de kosten van de pensioenadministratie

De kosten pensioenbeheer bestaan uit:

- administratiekosten
- kosten bestuursbureau
- kosten van bestuur en bestuurscommissies
- kosten van externe adviseurs
- kosten van toezichthouders

De totale kosten pensioenbeheer van het PWRI waren in 2015 € 11,4 miljoen (in 2014: € 10 miljoen).

Kosten pensioenbeheer

Bedragen in 1 miljoen euro

	2015	2014
Administratiekosten	9,5	8,3
Algemene kosten van het fonds	1,9	1,7
Kosten pensioenbeheer	11,4	10,0

Administratiekosten zijn bijvoorbeeld kosten van deelnemerstransacties, van communicatie met deelnemers en werkgevers en van gegevensbeheer. Deelnemerstransacties zijn interacties tussen de uitvoerder en de deelnemers. Denk aan een deelnemer die belt of de uitvoerder die een brief stuurt. Algemene kosten van het fonds zijn bijvoorbeeld de kosten van bestuur en bestuurscommissies, de kosten van het bestuursbureau en de kosten van externe adviseurs en toezichthouders.

Eind 2015 waren er 140.645 actieve deelnemers en gepensioneerden (in 2014: 142.736). De kosten pensioenbeheer per deelnemer waren € 81 (2014: € 70).

Deelnemers PWRI

Aantal personen

	2015	2014
Actieve deelnemers	94.057	98.444
Gepensioneerden	46.588	44.292
Actieve deelnemers en gepensioneerden	140.645	142.736

Aantal deelnemers volgens DNB jaarstaat 701 (ontdubbeld)

Kosten pensioenbeheer per deelnemers

Bedragen in euro per deelnemer

	2015	2014
Administratiekosten	68	58
Algemene kosten van het fonds	13	12
Kosten pensioenbeheer	81	70

Ontwikkeling van de kosten pensioenbeheer

	2015	2014	2013	2012
Uitvoeringskosten van pensioenbeheer (x € 1 miljoen)	11,4	10,0	8,9	8,5
Aantal deelnemers	140.645	142.736	141.121	141.929
Kosten per deelnemer (x € 1)	81	70	63	60

Vervallen vrijstelling btw pensioenadministratie

Sinds 1 januari 2015 moet het PWRI – net als alle andere pensioenfondsen – 21% btw betalen over de kosten van de pensioenadministratie. Daardoor gaan de totale kosten pensioenbeheer omhoog. Per jaar gaat het om ongeveer € 1 miljoen. Per deelnemer is dat ongeveer € 10.

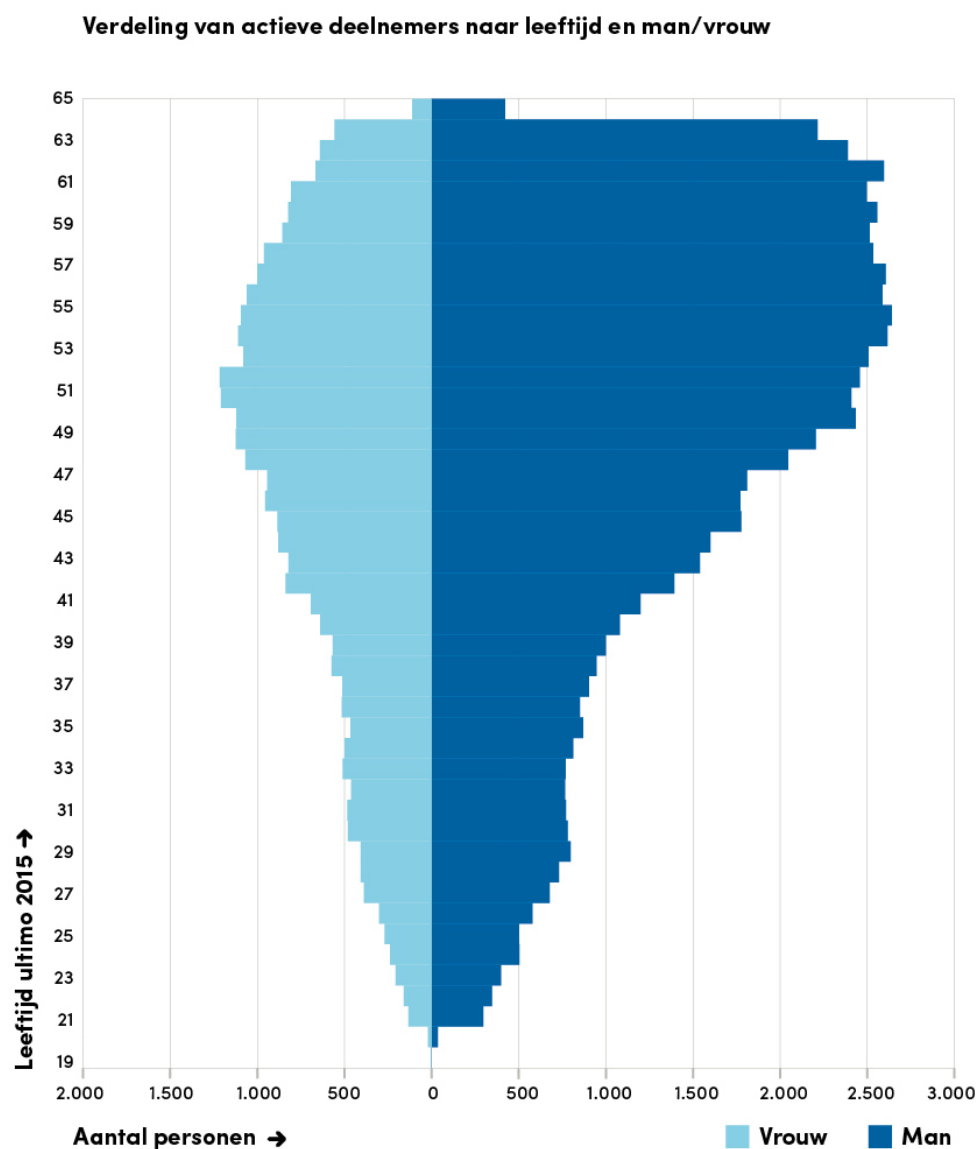
Het bestuur vindt dat pensioenfondsen vrijgesteld moeten zijn van btw. Dat voorkomt onnodig hoge kosten voor de deelnemers. Bovendien geldt in andere Europese landen ook een vrijstelling van btw. Samen met andere pensioenfondsen doet het PWRI er alles aan om de beslissing van de overheid terug te draaien. De Pensioenfederatie en een aantal leden van het parlement steunen deze strijd. Daarnaast voeren pensioenfondsen processen tegen de btw-betaling.

De deelnemerspopulatie

De totale deelnemerspopulatie nam in 2015 met bijna 0,7% af. Dit zijn bijna 1.400 mensen. In 2014 was nog sprake van een stijging van 1,1%. Vooral het aantal actieve deelnemers daalde (ongeveer 4.400 mensen). De daling was vooral zichtbaar bij de SW'ers. Het aantal gepensioneerden en het aantal slapers stegen (met 5,2% en 1,0%, oftewel 2.300 en 700 mensen).

Het aantal gepensioneerden steeg in 2015 harder dan in 2014: 5,2% tegenover 3,9%. Ook de veroudering van de actieve deelnemers nam in 2015 verder toe: 55,1% is nu 50 jaar of ouder. Dat is 2 procentpunt meer dan in 2014. Naar verwachting houdt de groei van het aantal gepensioneerden de komende jaren aan.

De volgende grafiek geeft de leeftijdsopbouw van de actieven eind 2015 weer en de verdeling man-vrouw.

Waardeoverdrachten

Als mensen van baan veranderen, kunnen ze hun opgebouwde pensioenaanspraken meenemen. Dat heet een waardeoverdracht. Waardeoverdrachten kunnen alleen plaatsvinden als de beleidsdekkingsgraden van de pensioenfondsen hoger zijn dan 100%. De beleidsdekkingsgraad van het PWRI was in 2015 steeds hoger dan 100%. Het PWRI mocht dus waardeoverdrachten doen. Maar de beleidsdekkingsgraden van sommige andere pensioenfondsen waren lager dan 100%. Hierdoor konden sommige waardeoverdrachten niet plaatsvinden. Als de beleidsdekkingsgraden weer allemaal hoger dan 100% zijn, doet het PWRI de waardeoverdrachten alsnog.

In 2015 lag de gemiddelde doorlooptijd van waardeoverdrachten binnen de afgesproken norm. Deze norm is 28 dagen voor inkomende waardeoverdrachten en 42 dagen voor uitgaande waardeoverdrachten.

Aanvullende Oudedagsvoorziening (AOV)

Het bestuur veranderde in 2015 het ingangsmoment van het AOV-tegoed. Eerst was het ingangsmoment de maand dat de deelnemer 65 wordt. Sinds 1 januari 2016 ligt het ingangsmoment een maand later. Nu start het AOV-tegoed dus de maand na de maand waarin de deelnemer de pensioenleeftijd bereikt. Wil een deelnemer dat het AOV-tegoed toch de maand waarin hij 65 wordt ingaat? Dat kan. Maar dan moet de deelnemer dat wel van tevoren vragen.

Eind 2015 namen 27.295 deelnemers deel aan de AOV-regeling: 18.154 deelnemers deden mee als belegger en 9.141 als spaarder. Van de 27.295 AOV-deelnemers ontvingen eind 2015 7.855 een AOV-uitkering. Deelnemers kozen in 2011 voor sparen of beleggen met hun AOV-tegoed. Ze kunnen die keuze niet meer veranderen. Wel kunnen ze hun AOV-tegoed omzetten in pensioen.

Resultaat AOV-tegoed 2015

Eind 2015 bedroeg het langlopend tegoed van de deelnemers aan de AOV-regeling € 215 miljoen. Het tegoed van de beleggende deelnemers was € 148 miljoen. Het tegoed van de sparende deelnemers was € 67 miljoen.

Klachten en geschillen

Vindt een deelnemer of gepensioneerde dat de uitvoering van de pensioenregeling niet goed gaat? Dan heeft hij een klacht. In de klachtenregeling staat hoe de deelnemer of gepensioneerde een klacht kan indienen. Is een deelnemer of gepensioneerde het niet eens met een beslissing van het PWRI volgens het reglement of de statuten? Dan heeft hij een geschil. De deelnemer of gepensioneerde richt zich tot de geschillencommissie.

Klachten

Meestal verloopt de dienstverlening aan de deelnemers en gepensioneerden goed. Ze ontvangen de juiste informatie en krijgen de informatie op tijd. Ook worden ze op een vriendelijke manier geholpen. Soms is een deelnemer of gepensioneerde toch niet tevreden. Dan kan hij een klacht indienen. Daarvoor bestaat een klachtenregeling. De klachtenregeling beschrijft in eenvoudige stappen hoe de deelnemer of gepensioneerde een klacht indient. De klachtenregeling staat op www.pwri.nl.

In 2015 gingen de klachten vooral over de uitvoering van de pensioenregeling SW, WIW of AOV. Het PWRI

registreerde in 2015 zes klachten. Vier klachten gingen over de pensioenberekening en -betaling, één klacht ging over het AOV-tegoed en één klacht ging over de verevening van pensioenrechten bij scheiding. Eén klacht over pensioenberekening en -betaling was gegrond. De andere vijf klachten waren ongegrond.

Geschillen

In 2015 behandelde de geschillencommissie zeven geschillen. De geschillen gingen bijvoorbeeld over de korting van een WAO-uitkering op het vervroegd ouderdomspensioen (VOP), voortzetting pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid (VPA) en afkoop van een pensioen boven de wettelijke afkoopgrens. Drie geschillen werden toegewezen. De geschillencommissie adviseerde de vier andere geschillen af te wijzen. Het bestuur volgde het advies van de geschillencommissie op.

Risicomanagement

Met de risicohouding geeft het bestuur aan hoeveel risico het PWRI wil lopen. Het bestuur wil de risico's zo veel mogelijk beheersen.

Wat zijn de risico's van samengaan met een ander pensioenfonds?

Marco Kastelein, bestuurslid:

‘Ons doel is een goed pensioen voor onze deelnemers. Sinds 1 januari 2015 geldt de Participatiewet en krijgt het PWRI geen nieuwe deelnemers meer. Daardoor lopen onze deelnemers nieuwe risico's. Bijvoorbeeld het risico dat de kosten van het beheer van hun pensioen steeds hoger worden. Want er zijn steeds minder deelnemers om die kosten over te verdelen. Dat soort risico's willen we beperken. Een mogelijke oplossing is samengaan met een ander pensioenfonds. Bijvoorbeeld met het Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PFZW).

Tegelijkertijd brengt samengaan met een ander pensioenfonds juist risico's met zich mee. Bijvoorbeeld risico's van overgang: kunnen we alle processen overzetten zonder dat mensen daar last van hebben? Met andere woorden: krijgen onze deelnemers hun geld en informatie op tijd en gaan de beleggingen goed over? Wij kijken heel zorgvuldig naar al deze risico's. En onze risicomanager brengt alle risico's goed in kaart. Want als we besluiten om samen te gaan met een ander fonds, willen we niet voor verrassingen komen te staan. Een heel actueel risico is de huidige financieel-economische situatie. De dekkingsgraden van veel pensioenfonds zijn gezakt. Daarom hebben wij nu een noodzakelijke pauze in de gesprekken met PFZW genomen. Want praten over samengaan kan alleen als de financiële positie van beide fondsen goed is.

Externe adviseurs helpen ons om alle risico's goed in te schatten. Ook kijkt De Nederlandsche Bank, onze toezichthouder, goed mee. De raad van toezicht moet uiteindelijk goedkeuring aan het samengaan geven. Daarom kijkt en denkt ook de raad van toezicht met ons mee. Zodat wij een verantwoorde keuze kunnen maken: samengaan met een ander fonds of zelfstandig verdergaan.'

Inleiding

Het PWRI wil dat al zijn deelnemers een goed pensioen krijgen. Dat kan een ouderdomspensioen of een arbeidsongeschiktheidspensioen zijn. Of een pensioen voor de partner als een deelnemer eerder overlijdt. Het PWRI moet ervoor zorgen dat er genoeg geld is om die pensioenen te kunnen betalen. En dat de premie die deelnemers en werkgevers voor dat pensioen betalen verantwoord is. Daarbij moet het PWRI het pensioenreglement en de wet- en regelgeving goed volgen. Rekening houden met risico's hoort hier ook bij. Want een pensioenfonds besturen kan niet zonder risico's. Er zijn allerlei soorten risico's. In dit hoofdstuk leest u hoe het PWRI met deze risico's omgaat.

Soorten risico's

Er zijn financiële en niet-financiële risico's. De belangrijkste financiële risico's zijn het renterisico en het marktrisico. Het renterisico is het risico dat de rente stijgt of daalt. Het marktrisico is het risico dat de waarde van aandelen en andere beleggingen stijgt of daalt. Een voorbeeld van een niet-financieel risico is het uitbestedingsrisico.

Dat is het risico dat de kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden gevaar loopt. Andere niet-financiële risico's zijn het operationeel risico (dat de uitvoerder zijn werk niet goed doet) en het IT-risico (bijvoorbeeld dat pensioengegevens niet juist zijn).

Risicohouding

Het bestuur bepaalt de risicohouding. Met de risicohouding geeft het bestuur aan hoeveel risico het PWRI wil lopen. De risicohouding verschilt per risicocategorie:

Risicohouding per risicocategorie

Risicocategorie	Risicohouding	Toelichting
Strategisch	Gematigd	Het PWRI wil gematigde risico's nemen om zijn ambities te bereiken. Het PWRI zoekt de balans tussen zijn maatschappelijke rol (lage risicoacceptatie) en zijn pensioenambities (hogere risicoacceptatie).
Operationeel	Laag	Het PWRI streeft naar een goede uitvoering van de pensioenregeling en wil de risico's zoveel mogelijk beperken.
Financieel	Gematigd	Het PWRI zorgt voor een solide financiële positie om zijn pensioenafspraken en ambities te halen. Het PWRI wil geen onverantwoorde risico's lopen en zo de toegezegde pensioenaanspraken in gevaar brengen.
Compliance	Zeer laag tot nul	Het PWRI wil voldoen aan de wet- en regelgeving. Het PWRI heeft speciale aandacht voor wet- en regelgeving voor goed bestuur en integriteit.

Risico's beheersen

Het bestuur wil dat het PWRI niet meer risico's loopt dan de risicohouding toestaat. Het bestuur wil de risico's dus 'beheersen'. Dat doet het PWRI met een eigen systeem van risicomangement. In dit systeem staan alle risico's en de beheersmaatregelen. Een deel van zijn werkzaamheden besteedt het PWRI echter uit. APG doet de pensioenadministratie. BMO en SAREF doen het vermogensbeheer. Het PWRI moet dus ook weten hoe deze uitvoerders hun risico's beheersen. De risicomanager van het PWRI maakt daar heldere afspraken over. Ook rapporteren de uitvoerders regelmatig over de beheersing van de risico's. En als er een keer iets niet helemaal goed gaat bij een van de uitvoerders, informeren ze het PWRI direct. De risicomanager zorgt dat de uitvoerders hun risicobeheersing zo nodig verbeteren.

Belangrijkste risico's en maatregelen in 2015

Renterisico

Door de lage rente loopt het PWRI een verhoogd risico dat het niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Het bestuur paste in 2015 de rentestafel aan. Zodat het bestuur de renteafdekking beter kan afstemmen op lagere renteniveaus. Ondanks deze aanpassing zet de blijvende lage rente de houdbaarheid van de pensioenafspraken onder druk.

Omgevingsrisico

Ook het omgevingsrisico is een actueel risico. Door de invoering van de Participatiewet op 1 januari 2015 is het PWRI een krimpend fonds geworden. Dat betekent dat het fonds geen nieuwe deelnemers meer krijgt. Het bestuur onderzoekt of samengaan met een andere fonds beter is voor de deelnemers. Zolang

het bestuur hierover geen besluit neemt, is het effect op het risicomanagement van het PWRI klein. De risicomanager bracht wel de risico's die samenhangen met dit onderzoek in kaart. Een voorbeeld is de risicoanalyse belangenverstrengeling. Deze analyse voerde het PWRI uit op verzoek van De Nederlandsche Bank (DNB). De risicoanalyse belangenverstrengeling keek bijvoorbeeld naar de nevenfuncties van de bestuursleden.

Uitbestedingsrisico

Het PWRI nam in 2015 maatregelen om het uitbestedingsrisico beter te beheersen. Het fonds voerde een uitbestedingsbeleid in. Via kwartaalrapportages kan het PWRI nu strakker letten op risico's en maatregelen van de uitvoerders. Ook paste het PWRI de dienstverleningsovereenkomst met SAREF aan, onder andere om aan de AIFM-richtlijn te voldoen. De AIFM-richtlijn (Alternative Investment Fund Managers Directive) is een Europese richtlijn met regels waaraan beheerders van alternatieve beleggingsinstellingen moeten voldoen. Op verzoek van DNB analyseerde het PWRI de integriteitsrisico's. Het PWRI bracht verbeteringen aan in de pensioenadministratie en in het pensioenreglement, voor een juiste en tijdige verwerking van wijzigingen.

IT-risico

De verdergaande digitalisering van informatie is een toenemend IT-risico. De beveiliging van gegevens die via internet beschikbaar zijn is steeds belangrijker (cybersecurity). Zowel voor de privacy als de integriteit van de pensioengegevens. Op 1 januari 2016 is de Wet bescherming persoonsgegevens aangepast. Ernstige overtredingen moeten nu gemeld worden bij de Autoriteit Persoonsgegevens.

Ook de uitbesteding van de IT-dienstverlening door de pensioenuitvoerder is een toenemend IT-risico. Kostenoverwegingen en marktspecialisatie spelen daarbij een rol. Het gevolg is dat pensioengegevens 'verderop in de keten' worden bewaard en gebruikt. Het PWRI is eigenaar van deze pensioengegevens en moet dit risico dus beheersen. Dat vraagt steeds meer expertise.

Verbetering risicomanagement

Eind 2014 nam het PWRI nieuwe software voor risicomanagement in gebruik. Dit leidde tot een verbeterde governance op het gebied van risicomanagement. In 2015 betrok het PWRI de bestuurlijke commissies actief bij het proces van risicovalidatie. De commissies beoordeelden of de risico's wel juist en volledig zijn weergegeven. De resultaten staan in een geïntegreerd risicobeeld dat het bestuur elk kwartaal krijgt. Het bestuur vindt dat het voldoende kan steunen op het systeem van risicomanagement.

Aandachtspunten 2016

In 2015 stelde het bestuur vast welke punten in 2016 extra aandacht krijgen:

- een eventueel samengaan met PFZW
- een verantwoord beleggingsbeleid: verder invulling geven aan maatschappelijk verantwoord beleggen
- een verantwoord fondsbeleid: volgens de risicohouding en onderbouwd met kwantitatieve analyses, met aandacht voor de kwaliteit van rapportages
- operationele en IT-risico's van de pensioenadministratie, waaronder cybersecurity
- Wet pensioencommunicatie: interpretatie van de 'open normen' in communicatie
- integriteit en belangenverstrengeling: onderzoeken DNB
- wet- en regelgeving vermogensbeheer, waaronder EMIR, de Europese regelgeving voor derivaten clearing

Vermogensbeheer

Het PWRI heeft beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen. Het PWRI rapporteerde in 2015 over zijn carbon footprint - de CO₂-uitstoot van de bedrijven waarin het PWRI belegt.

Waarom veranderde het bestuur het beleggingsbeleid in 2015?

Kees de Wit, bestuurslid:

‘Vorig jaar werd het nieuw Financieel Toetsingskader geïntroduceerd. Daarin staan nieuwe regels voor de financiën van pensioenfondsen. En voor de risico’s die ze nemen. Vanzelfsprekend hebben die regels ook invloed op het beleggingsbeleid. Want beleggen is een belangrijke manier om het vermogen te vergroten. Maar dat kan niet zonder risico’s. De opbrengsten van beleggingen noemen we rendement. Rendement en risico’s gaan hand in hand.

In het beleggingsbeleid pasten we onze risicohouding aan. Eigenlijk veranderden we maar één ding: het risico van de rente. Dit risico was voor de helft afgedekt. We verlaagden de renteafdekking tot 25%. Dat is een hele logische stap nu de rente zo laag is. Want als de rente straks weer gaat stijgen, profiteren we daar voor driekwart van. Tegelijkertijd keken we met een schuin oog naar de rest van de markt. Daar zien we vergelijkbare ontwikkelingen. Wij stemden ons beleid hier bewust op af. Zo maken we het PWRI toekomstbestendig. Want met dit beleid kan het PWRI nog steeds alle kanten op: samengaan met een ander fonds of als zelfstandig fonds verdergaan.’

Inleiding

Pensioenfondsen beleggen om de pensioenen betaalbaar te houden. De ontvangen premies op een spaarrekening zetten is geen alternatief. Want dan moeten deelnemers veel meer premie betalen om hetzelfde pensioen te krijgen. Goede beleggingsrendementen zijn dus van groot belang. Maar goede rendementen halen, kan alleen als pensioenfondsen ook beleggingsrisico’s nemen. In dit hoofdstuk leest u over het beleggingsbeleid van het PWRI. En wat de resultaten van de beleggingen waren. Ook vindt u hier informatie over maatschappelijk verantwoord beleggen. Daar besteedt het bestuur veel aandacht aan. Wat het bestuur doet om de beleggingsrisico’s te beheersen, leest u in het hoofdstuk Risicomanagement.

Strategisch beleggingsbeleid

Het bestuur is verantwoordelijk voor het beleggingsbeleid. De vermogensbeheerders voeren het beleggingsbeleid uit. Het strategisch beleggingsbeleid is gebaseerd op de Asset Liability Management-studie (ALM-studie) en op de beleggingsovertuigingen.

Asset Liability Management-studie (ALM-studie)

Het PWRI doet elke drie jaar een ALM-studie. Dit is een verkenning die vijftien jaar vooruitkijkt. De ALM-studie kijkt hoe de financiële positie van het fonds zich kan ontwikkelen. Dat doet de studie op verschillende manieren. Want de studie houdt rekening met verschillende omstandigheden. De ALM-studie kijkt bijvoorbeeld wat er gebeurt als het heel slecht gaat op de beurzen. Of wat er gebeurt als de rente flink stijgt of daalt.

Zo ziet het bestuur welke risico's het pensioenfonds loopt. En hoe beleidskeuzes die risico's kunnen beïnvloeden. De laatste ALM-studie vond in 2012 plaats. In 2015 voerde het PWRI een nieuwe ALM-studie uit.

Renteafdekking

De nieuwe ALM-studie leidde niet tot aanpassingen in het strategisch beleggingsbeleid. Wel besloot het bestuur de renteafdekking te veranderen. Die beslissing was een gevolg van de aanhoudende lage rente. Het bestuur verfijnde de rentestaffel die het gebruikt om de renteafdekking te bepalen. En veranderde de renteafdekking van 50% naar 25%. Het bestuur vindt dat die afdekking past bij het huidige renteniveau. Als de rente stijgt kan het PWRI daarvan profiteren.

Beleggingsovertuigingen

Samen met de ALM-studie zijn de beleggingsovertuigingen de uitgangspunten voor het beleggingsbeleid. Het bestuur controleert of het beleid past bij de overtuigingen. Het PWRI heeft zes beleggingsovertuigingen:

1. Het PWRI is een langetermijnbelegger.
2. De beleggingen sluiten aan bij de pensioenverplichtingen en de (reële) ambitie.
3. Er bestaat een extra rendement voor minder liquide beleggingen.
4. Houd het eenvoudig!
5. Markten met een hoge reële groei leveren een hoger rendement.
6. Maatschappelijk verantwoord beleggen is belangrijk

Match- en returnportefeuille

De beleggingsportefeuille van het PWRI heeft een matchportefeuille en een returnportefeuille.

Matchportefeuille

De matchportefeuille is zo goed mogelijk afgestemd op de pensioenverplichtingen. De verplichtingen zijn alle opgebouwde pensioenaanspraken bij elkaar. In de matchportefeuille zitten beleggingen met een looptijd die min of meer samenvalt met de looptijd van de pensioenverplichtingen. De beleggingen hebben een lage rentegevoeligheid. Hiermee vermindert het fonds het risico dat schommelingen in de waarde van de beleggingen effect op de verplichtingen hebben. De beleggingen in de matchportefeuille zijn dus afgestemd op de kenmerken van de verplichtingen. De matchportefeuille bestaat uit staatsobligaties, bedrijfsobligaties, hypotheeklen en de LDI-portefeuille. LDI staat voor Liability Driven Investments. Dat zijn beleggingen in renteswaps voor het afdekken van het renterisico van de verplichtingen.

Returnportefeuille

In de returnportefeuille ligt de focus op rendement. Dat rendement gebruikt het PWRI om te herstellen, toeslag te verlenen en de pensioenregeling betaalbaar te houden. In de returnportefeuille zitten bijvoorbeeld aandelen, converteerbare obligaties, high-yieldobligaties, obligaties opkomende landen, onroerend goed, alternatieve investeringen en grondstoffen. Converteerbare obligaties zijn obligaties die na verloop van tijd kunnen worden omgezet (geconverteerd) in aandelen. High-yieldobligaties zijn obligaties met een hoger rendement, maar ook een hoger risico.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het PWRI heeft een helder en transparant beleid voor maatschappelijke verantwoord beleggen (MVB). Dit beleid richt zich op het herkennen en terugdringen van duurzaamheidsrisico's. Hierover gaat het PWRI het gesprek aan met ondernemingen waarin het fonds belegt. Dit heet 'engagement'. In het Nederlands betekent dat 'betrokkenheid'. Bovendien voert het PWRI een actief stembeleid. Want als belegger heeft het PWRI spreek- en stemrecht op vergaderingen van aandeelhouders. Daarbij kijkt het PWRI naar thema's als het milieu, de maatschappij en goed ondernemingsbestuur. Dit doet het PWRI niet allemaal zelf. De vermogensbeheerder stemt en voert gesprekken namens het PWRI. Met andere woorden: het bestuur stelt het beleid voor MVB vast en de vermogensbeheerder voert het uit. Het PWRI volgt de wereldwijd geaccepteerde standaarden van de Principles for Responsible Investment (PRI) en de UN Global Compact.

Engagement

Binnen de aandelenportefeuille sprak de vermogensbeheerder namens het PWRI in 2015 met 614 ondernemingen in 43 verschillende landen. 151 keer boekte de vermogensbeheerder hiermee resultaat: dan voerde een onderneming een positieve verandering door. Binnen de bedrijfsobligatieportefeuille sprak de vermogensbeheerder 199 bedrijven in 31 landen aan. Dit leidde 80 keer tot een resultaat.

Stemrecht

In 2015 bracht de vermogensbeheerder namens het PWRI wereldwijd 18.777 keer een stem uit op 1.519 aandeelhoudersvergaderingen. 18% van de uitgebrachte stemmen was tegen het managementadvies.

Accenten van het PWRI

Het PWRI bracht ook eigen accenten aan in het beleid voor MVB:

- Kansen op werk voor mensen met een arbeidsbeperking
- Klimaatverbetering

Voor mensen met een arbeidsbeperking

In 2014 stuurde het PWRI alle Nederlandse bedrijven waarin het belegt een brief. Met de vraag wat ze doen voor mensen met een arbeidsbeperking. Alle bedrijven die nog niet genoeg doen voor mensen met een arbeidsbeperking, kregen in 2015 weer een brief. Ook stuurde het PWRI in 2015 brieven naar buitenlandse bedrijven met Nederlandse vestigingen.

Klimaatverbetering

In 2015 rapporteerde het PWRI voor het eerst zijn 'carbon footprint'. De carbon footprint meet de CO₂-uitstoot van de bedrijven in de beleggingsportefeuille. Dit deed het PWRI volgens de richtlijnen van de Montreal Pledge waarbij het fonds zich in 2014 aansloot. De carbon footprint van de aandelen die de vermogensbeheerder passief beheert, was gelijk aan die van de markt. De carbon footprint van de aandelen die de vermogensbeheerder actief beheert, was aanzienlijk lager. Dit komt deels omdat het vooral beleggingen zijn in sectoren waar de CO₂-uitstoot altijd laag is, zoals de bankensector. In 2016 wil het bestuur de carbon footprint verder verlagen.

Impact Investing

Het bestuur maakte in 2015 plannen om de eigen accenten in het beleid voor MVB te versterken. Dit kan met concrete investeringen. Dat heet Impact Investing. Het PWRI gaat dus bewust kiezen voor:

- beleggingen die de kansen van mensen met een arbeidsbeperking op de arbeidsmarkt vergroten

- beleggingen die helpen het klimaat te verbeteren

Het PWRI onderzocht concrete mogelijkheden van Impact Investing. Voorbeelden zijn:

- Het PWRI wil investeren in green bonds. Dit zijn beursgenoteerde obligaties van ondernemingen en organisaties, waarvan de opbrengst wordt gebruikt voor 'groene' doeleinden. Begin 2016 kocht het PWRI de eerste green bonds.
- Het PWRI wil investeren in beursgenoteerde bedrijven die bijdragen aan de werkgelegenheid voor mensen met een arbeidsbeperking in Nederland. Inmiddels is het PWRI daarover met bedrijven in gesprek. Het PWRI wil een portefeuille samenstellen van bedrijven die zich aantoonbaar inzetten voor mensen met een arbeidsbeperking.
- Het PWRI wil beleggen in projecten of bedrijven die een directe link hebben met deelnemers van het PWRI. Verschillende niet-beursgenoteerde bedrijven en projecten ontwikkelen initiatieven voor deelnemers van het PWRI. Het PWRI kijkt hoe het deze bedrijven en projecten kan financieren.

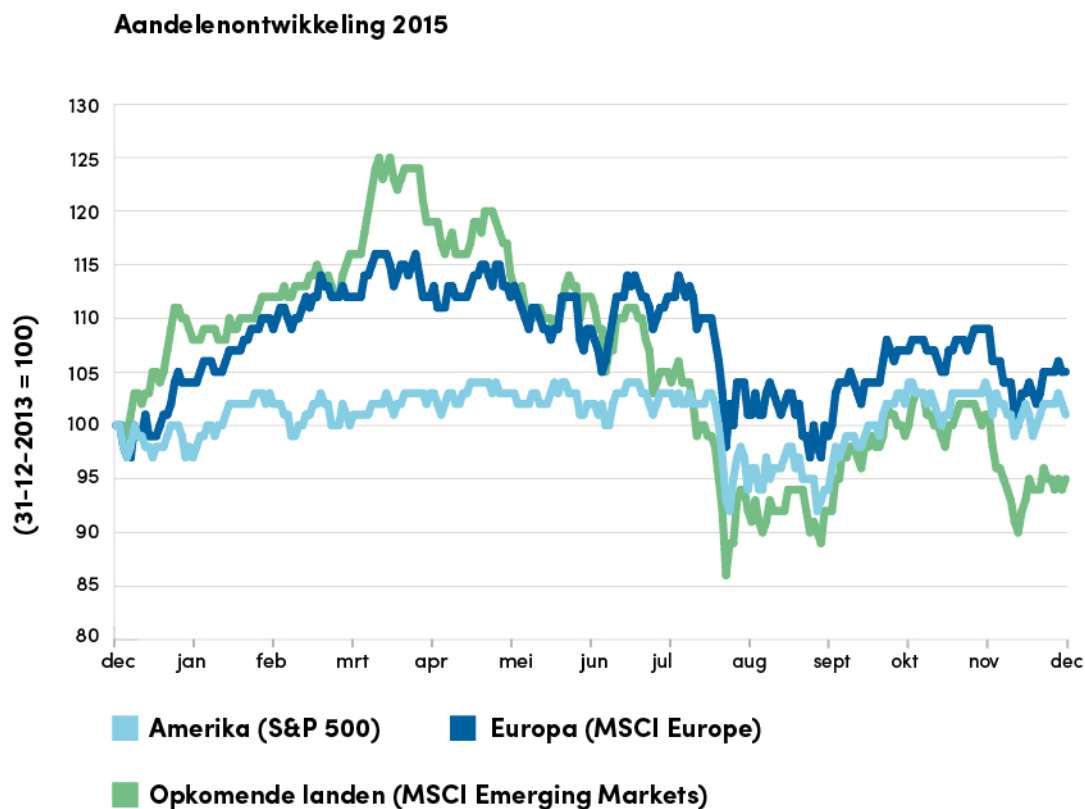
Terugblik op de beleggingsportefeuille in 2015

Twee belangrijke ontwikkelingen hadden in 2015 invloed op het rendement van de beleggingsportefeuille:

- het rendement op aandelen
- de daling van de rente

Aandelen

De aandelen deden het vooral goed in Europa. Daar trok de economische groei verder aan. De Europese beurzen profiteerden hiervan en stegen met 5%. Het rendement van de Europese aandelenportefeuille van het PWRI lag hierboven. Dat rendement was 14%. Amerikaanse aandelen deden het minder goed. In Amerika zorgde de centrale bank voor onzekerheid. Daar houden beleggers niet van. Daarom stegen de beurzen in Amerika maar met 1%. De Amerikaanse aandelenportefeuille van het PWRI behaalde ook een rendement van 1%. De opkomende landen deden het niet goed. Opkomende landen zijn landen als China, Brazilië en Rusland. Beleggers zijn bang dat de economische groei in China tegenvalt. Dat is slecht voor de winsten van bedrijven. Landen als Brazilië en Rusland hadden last van de sterk gedaalde olieprijs. Zij verkopen veel olie en verdienen daar nu minder aan. De beurzen van de opkomende landen daalden gemiddeld met 5%. Het rendement van de portefeuille aandelen opkomende landen van het PWRI lag nog iets lager. Dat rendement was -7%.

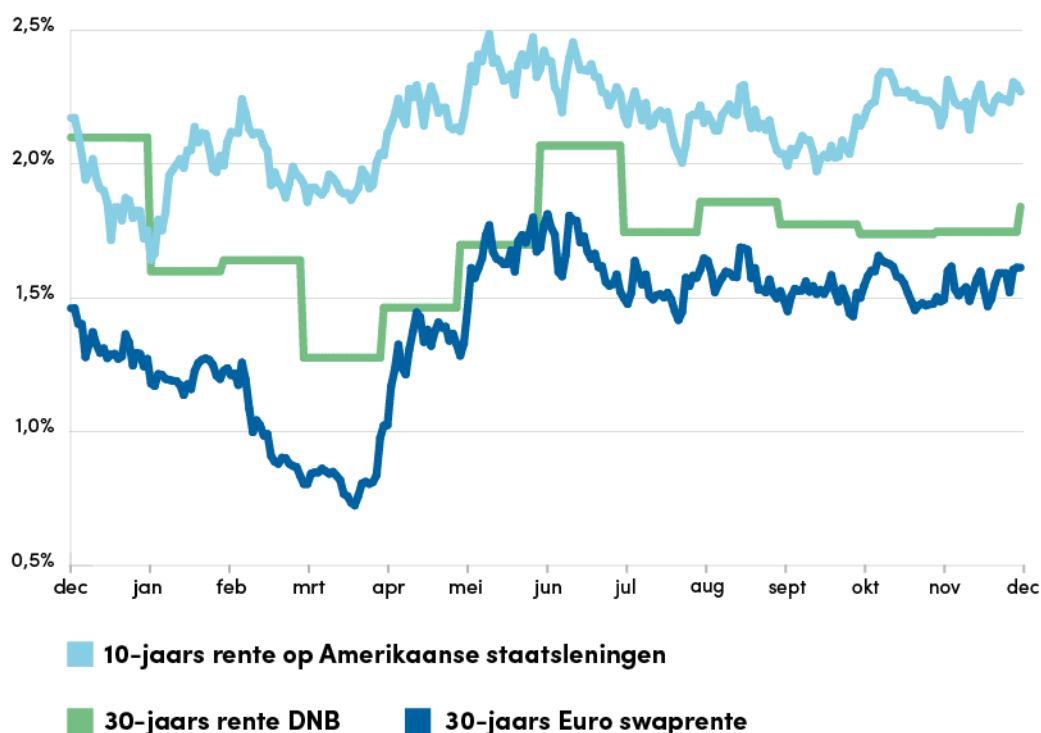
In 2014 waren de rendementen van de beleggingen in vastrentende waarden nog goed. In 2015 waren deze iets minder goed. Want de rente steeg in 2015 licht. En wanneer de rente stijgt, worden beleggingen in vastrentende waarden minder waard.

Rente

De rente steeg in 2015 licht, zowel in de Verenigde Staten als in Europa. In de Verenigde Staten steeg de 10-jaars rente van 2,2% naar 2,3%. In de Eurozone steeg de 30-jaars rente van 1,5% naar 1,6%. Toch is de rente nog steeds zeer laag. Daar zijn twee belangrijke redenen voor:

- Er is nog maar heel weinig inflatie. Eind 2015 was de inflatie in de Eurozone 0,2%.
- De Europese Centrale Bank (ECB) nam steeds meer stimulerende maatregelen.

Renteontwikkeling 2015

Overige categorieën

De stimulerende maatregelen van de ECB waren gunstig voor niet-kernlanden als Spanje en Italië. Dat zijn landen met een lagere kredietstatus. De rente op de staatsleningen van die landen daalde gemiddeld zelfs licht. Terwijl de rente op staatsleningen van kernlanden als Duitsland juist licht steeg. Dit was goed voor het rendement van de portefeuille van het PWRI. Want het PWRI belegt ook in staatsleningen van niet-kernlanden. Dit rendement kwam uit op 4%.

De zorgen van beleggers over de opkomende landen waren ongunstig voor de staatsleningen van die landen. Vooral de beleggingen in lokale valuta deden het minder goed. Het rendement van deze categorie kwam uit op -6%. De staatsleningen in harde valuta, zoals de Amerikaanse dollar, deden het beter. Daar kwam het rendement uit op 0%.

Het PWRI belegt niet alleen in staatsleningen maar ook in bedrijfsobligaties. De lichte stijging van de rente drukte ook het rendement van deze beleggingscategorie. De obligaties van bedrijven met een hoge kredietkwaliteit rendeerden gemiddeld -1%. Het rendement van de portefeuille bedrijfsobligaties van het PWRI lag daarboven. Dat rendement was 0%.

In 2015 verkocht het PWRI in twee stappen zijn belang in grondstoffen. In plaats daarvan belegde het PWRI in aandelen van vastgoedondernemingen. Het rendement van de vastgoedaandelen bedroeg -5%. Dit is geen goed resultaat, maar wel veel beter dan het rendement van de grondstoffen was.

Het PWRI belegt ook in vastgoedfondsen die niet op de beurs worden verhandeld. Bijvoorbeeld woningen en winkels in Nederland. Het PWRI krijgt de huuropbrengsten. Ook profiteert het PWRI wanneer de

waarde van het vastgoed stijgt. Het herstel van de Nederlandse huizenmarkt was gunstig voor die waarde. Het niet-beursgenoteerde vastgoed had een rendement van 5%.

Totaal

De match- en de returnportefeuille lieten in 2015 tegengestelde resultaten zien. De returnportefeuille had een positief rendement van 1,46%. Dit kwam vooral door koersstijgingen op de aandelenmarkten. De matchportefeuille had een negatief rendement van -0,76%. Dit kwam vooral door de gestegen rente. Dit is in lijn met het doel van deze portefeuille: het verminderen van het risico van beleggingen op de verplichtingen.

De totale beleggingsportefeuille van het PWRI had in 2015 een rendement van 0,84%. Het belegd vermogen groeide in 2015 aan tot € 7,45 miljard.

Het bestuur paste in 2015 het beleid voor afdekking van het renterisico aan. Eerst werd de staffel voor renteafdekking uitgebreid. Bij lage renteniveaus, zoals in 2015, hoort nu een lager percentage voor renteafdekking. Het bestuur besloot vervolgens het minimale percentage renteafdekking te verlagen van 50% naar 25%. Als de rente weer oploopt, verhoogt het PWRI ook de renteafdekking weer. Precies zoals de staffel voorschrijft.

De tabel toont de beleggingen eind 2015 in procenten en de eindstanden in 2014 en 2015 in duizenden euro's:

Beleggingen per categorie

	Weging Belegd Vermogen in € 1.000		
	31-12-2015	31-12-2015	31-12-2014
Returnportefeuille	62,17%	4.634.504	4.204.809
Matchportefeuille	37,83%	2.819.498	3.101.214
Totaal portefeuille	100,00%	7.454.002	7.306.023
Liquide returnportefeuille			
Aandelen	66,40%	2.757.888	2.321.982
Converteerbare obligaties	12,15%	504.575	451.325
Grondstoffen	0,00%	-	192.043
Obligaties	15,04%	624.552	748.589
Beursgenoteerd vastgoed	6,16%	256.016	
Liquide middelen	0,25%	10.306	3.485
Totaal liquide returnportefeuille	100,00%	4.153.337	3.717.424
Illiquide returnportefeuille			
Onderhandse leningen	0,01%	51	72
Vastgoed SAREF	82,19%	395.458	392.458
Private Equity	17,80%	85.657	94.855
Totaal illiquide returnportefeuille	100,00%	481.166	487.385
Totaal returnportefeuille	100,00%	4.634.503	4.204.809
Matchportefeuille			
Euro Staatsleningen kernlanden	18,47%	520.832	303.387
Euro Staatsleningen niet-kernlanden	10,36%	292.217	162.682
Bedrijfsleningen	38,63%	1.089.191	788.383
Hypotheken	15,16%	427.387	315.573
Staatsleningen onderpand	11,95%	336.843	402.080
LDI	5,43%	153.028	1.129.109
Valutaderivaten			-
Totaal matchportefeuille	100,00%	2.819.498	3.101.214

Outperformance

Het PWRI zet het rendement van de beleggingsportefeuille af tegen een meetlat. Zo'n meetlat heet een benchmark. Zo kan het fonds de resultaten beoordelen. Het rendement van de totale portefeuille in 2015 was 0,84%. De benchmark was -0,27%. Dit betekent dat het PWRI een 'outperformance' had van (afgerond) 1,12%. Outperformance betekent dat het fonds een beter resultaat had. Ten opzichte van de benchmark haalde het PWRI dus extra rendement.

In de tabel hieronder staan per categorie de rendementen in procenten, zowel van de portefeuille als van de benchmark.

Rendement per categorie

	Portefeuille	Benchmark	Out-/under performance *)
Returnportefeuille			
Aandelen	2,26%	0,21%	2,05%
Converteerbare obligaties	3,76%	4,12%	-0,34%
Obligaties **)	-2,15%	-2,12%	-0,03%
Grondstoffen	-13,03%	-12,61%	-0,49%
Beursgenoteerd vastgoed	-4,72%	-5,51%	0,84%
Liquide middelen	0,00%	0,00%	0,00%
Totaal liquide returnportefeuille	1,10%	-0,40%	1,51%
Illiquide returnportefeuille			
Onderhandse leningen	4,98%	1,02%	3,92%
Direct vastgoed	5,05%	5,05%***)	0,00%
Private equity	8,33%	8,33%	0,00%
Totaal illiquide returnportefeuille	1,46%	0,10%	1,35%
Matchportefeuille			
Euro Staatsleningen kernlanden	0,66%	0,37%	0,29%
Euro Staatsleningen niet-kernlanden	4,19%	3,08%	1,08%
Bedrijfsleningen	-0,22%	-0,68%	0,46%
Hypotheken	3,64%	0,70%	2,91%
Staatsleningen onderpand	0,17%	-0,06%	0,23%
LDI	-7,61%	-7,61%	0,00%
Totaal matchportefeuille	-0,76%	-1,45%	0,70%
Totaal portefeuille	0,84%	-0,27%	1,12%

*) Om de relatieve performance te berekenen gebruikt het PWRI een methodiek op geometrische basis en niet op rekenkundige basis. De methodiek om het fondsrendement en benchmarkrendement te berekenen is een tijdsgewogen rendement.

**) Hiertoe behoren de beleggingen in obligaties in opkomende landen en high-yieldobligaties.

***) Dit is een voorlopig cijfer.

Z-score 2015 en performancetoets

De z-score laat het verschil zien tussen het werkelijke rendement van de portefeuille en het rendement van de benchmark. Een positief getal betekent dat de beleggingen van het PWRI het beter deden dan de markt. Een negatief getal betekent dat de beleggingen van het PWRI het juist slechter deden. Ook de kosten tellen mee in de berekening. Pensioenfondsen berekenen elk jaar een z-score. Ook doen ze elk jaar een performancetoets. Deze toets geeft de z-score over een periode van vijf jaar. Als de performancetoets negatief is, is vrijstelling van de verplichte deelname aan een bedrijfstakpensioenfonds mogelijk. Dat staat in het Vrijstellingsbesluit Wet Bpf 2000. De performancetoets is negatief als de uitkomst lager is dan 0.

De z-score 2015 is 0,62. De performancetoets is 1,8.

Kosten vermogensbeheer

In 2015 waren de kosten voor vermogensbeheer € 45,24 miljoen. In 2014 waren de kosten € 31,93 miljoen. Dit is een stijging van € 13,31 miljoen ofwel 41%. De kosten vermogensbeheer worden weergegeven in basispunten en als percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Gemeten in basispunten stegen de kosten met 27% naar 60,4 basispunten (2014: 47,5 basispunten). Dat is 0,604% van het gemiddeld belegd vermogen.

Het bestuur beseft dat de kosten flink zijn gestegen. Dat komt met name door de uitvoering van de afspraken uit het beleggingsplan 2015. Het bestuur is en blijft kostenbewust. Tegenover de stijging van de kosten staan ook hogere resultaten. Tegelijkertijd doet het bestuur er alles aan om de kosten te verlagen.

De vermogensbeheerkosten bestaan uit een aantal categorieën. Hieronder staat per categorie een toelichting op de kosten. Met de indeling in deze categorieën volgt het PWRI de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

Vermogensbeheerkosten per kostensoort

Basispunten

	2015	2014
Beheerkosten	31,4	30,3
Transactiekosten	16,0	6,4
Bewaarloon	3,0	1,9
Belastingen	1,2	1,0
Vastgoedkosten	4,1	3,7
Overige kosten	4,7	4,2
Prestatie-afhankelijke vergoedingen	-	-
Totaal	60,4	47,5

Beheerkosten van beleggingen

Dit zijn onder andere de algemene beheerkosten, de kosten van fiduciair beheer en de kosten van dynamisch balansbeheer. In 2015 waren deze kosten € 23,49 miljoen (2014: € 20,42 miljoen). Dit is een stijging van € 3,07 miljoen. De belangrijkste oorzaken van deze stijging zijn:

- In 2015 nam het belang in zakelijke waarden licht toe. Dit is een gevolg van de afspraken uit het beleggingsplan. Daarin staat dat de beleggingsportefeuille van het PWRI voor 50% uit zakelijke

waarden moet bestaan. In januari 2015 zette het PWRI de laatste stap naar 50% zakelijke waarden. De beheerkosten van zakelijke waarden liggen doorgaans hoger dan de beheerkosten van vastrentende waarden.

- In 2015 was het gemiddeld belegd vermogen hoger dan in 2014 (2015: € 7,37 miljard, 2014: € 6,72 miljard). Een toename brengt in principe ook hogere beheerkosten met zich mee.
- Om beter aan te sluiten bij de aanbevelingen van de Pensioenfederatie zijn de beheerkosten private equity in 2015 op een andere manier opgebouwd. In 2014 bestonden de beheerkosten alleen uit de kosten van BMO Global Asset Management, die de fondsen beheert. In 2015 vallen ook de kosten van de onderliggende managers onder de beheerkosten. Hierdoor stegen de beheerkosten private equity in 2015 met € 1,7 miljoen.

Transactiekosten

Dit zijn aan- en verkoopkosten. De vermogensbeheerders maken deze kosten als ze handelen in de portefeuille. In 2015 waren deze kosten € 11,95 miljoen. In 2014 waren deze kosten een stuk lager: € 4,30 miljoen. De stijging komt onder andere door het besluit van het bestuur om de renteafdekking aan te passen. In 2015 waren deze transactiekosten € 2,84 miljoen (2014: € 0 miljoen). Verder werd er meer gehandeld in de portefeuilles (aankopen en verkopen). De transactiekosten van aandelen stegen van € 1 miljoen in 2014 naar € 2,8 miljoen in 2015. Door de hogere handelsvolumes en de hogere waarde van de beleggingen namen ook de valuta-afdekkingskosten toe: van € 1,4 miljoen in 2014 tot € 2,4 miljoen in 2015.

Bewaarloon

Dit zijn kosten die het PWRI betaalt aan de custodian. Dat is de bewaarder van de effecten waarin het PWRI belegt. In 2015 waren deze kosten € 2,27 miljoen (2014: € 1,28 miljoen). Dat komt door een verrekening van kosten uit 2014. Hierdoor waren de kosten van bewaarloon in 2014 relatief laag en in 2015 juist relatief hoog.

Belastingen

Dit is de btw die het PWRI betaalt voor de dienstverlening vermogensbeheer. In 2015 waren deze kosten € 0,87 miljoen (2014: € 0,65 miljoen). De stijging komt door de hogere beheerkosten van de Europese aandelenpool.

Vastgoedkosten

Dit zijn de kosten voor de vastgoedbeleggingen en de hypotheekbeleggingen. In 2015 waren deze kosten € 3,06 miljoen (2014: € 2,46 miljoen). Dat komt door de uitbreiding van het belang in particuliere hypotheeklen in 2015.

Overige kosten

Dit zijn kosten die ook onder vermogensbeheer vallen. Bijvoorbeeld een gedeelte van de kosten van het bestuursbureau, de kosten van adviseurs en de kosten van beleggingsfondsen. In 2015 waren deze kosten € 3,55 miljoen (2014: € 2,79 miljoen). Dat komt vooral door nieuwe regelgeving. In 2015 betaalde het PWRI bijvoorbeeld voor het eerst een heel jaar lang kosten voor de bewaarder. Dat is een gevolg van de Alternative Investment Fund Managers Directive (AIFM-richtlijn), een Europese richtlijn. In 2014 betaalde het PWRI deze kosten maar ongeveer de helft van het jaar.

Prestatie-afhankelijke vergoedingen

Dit zijn vergoedingen die de vermogensbeheerders ontvangen wanneer ze voldoen aan van tevoren afgesproken prestatie maatstaven. Prestatie-afhankelijke vergoedingen komen dus bovenop de reguliere vergoedingen. In 2015 betaalde het PWRI geen prestatie-afhankelijke vergoedingen.

Benchmarkvergelijking

Het PWRI doet al jaren mee aan de benchmarkvergelijking van Cost Effectiveness Measurement (CEM). In 2015 deed het PWRI ook mee aan de IBI-benchmark. Zo monitort het PWRI de ontwikkeling van de kosten van vermogens- en pensioenbeheer. Deze vergelijkingen lopen altijd een jaar achter op het verslagjaar. In 2014 waren de kosten vermogensbeheer van het PWRI iets hoger dan gemiddeld. Het PWRI behaalde ook meer overrendement dan gemiddeld. Het PWRI verdiende de hogere kosten vermogensbeheer dus direct weer terug.

Communicatie

Het PWRI vindt communicatie belangrijk. Voor onze communicatie
wonnen we twee prijzen, onder andere voor de droomactie.

Wat betekent de nieuwe Wet pensioencommunicatie voor het PWRI?

Albert Vink, bestuurslid:

‘Op 1 juli 2015 ging de Wet pensioencommunicatie in. Deze wet schrijft voor dat pensioenfondsen vooral digitaal communiceren. Wij vinden het belangrijk dat we onze deelnemers goed kunnen bereiken. Daarom besloten we in 2015 niet zomaar over te stappen op digitale communicatie. Als het nodig is, informeren we onze deelnemers ook nog per post. We zoeken ook andere, creatieve manieren om met onze deelnemers te communiceren. We maken bijvoorbeeld filmpjes. En we organiseren de Droomactie, om deelnemers op belangrijke momenten in hun leven bewust te maken van hun pensioen. Als ze net getrouwd zijn bijvoorbeeld of als ze 60 jaar worden. Dan krijgen ze een kaartje van het PWRI en mogen ze een droomwens terugsturen. Een van die wensen laten we in vervulling gaan. Uiteraard maken we daar dan weer een filmpje van. Onze bijzondere manier van communiceren wordt opgemerkt en gewaardeerd. Want we wonnen twee communicatieprijzen in 2015. Onze manier van communiceren was ook een van de redenen dat het Pensioenfonds Zorg en Welzijn met ons wilde praten over een mogelijk samengaan. Omdat ze van ons nog wat kunnen leren.

Verder besteedden we in 2015, net als in andere jaren, aandacht aan het verder verbeteren van onze bestaande communicatiemiddelen. U ziet het aan dit jaarverslag, dat elk jaar toegankelijker en laagdrempeliger wordt. We pasten het formaat van de Flits aan, zodat er meer ruimte is voor beeld. En we keken goed naar een aantal brieven die we aan onze deelnemers sturen. Die maakten we begrijpelijker. Zo maken we de communicatie elk jaar beter.’

Inleiding

Het PWRI won in 2015 twee communicatieprijzen: de Pensioen Pro award voor klantgerichtheid en de PBM Communicatieprijs voor de Droomactie. Het bestuur is blij met de prijzen, want het vindt communicatie belangrijk. En omdat het PWRI zulke bijzondere deelnemers heeft, communiceert het fonds ook op een bijzondere manier. In dit hoofdstuk leest u over de communicatie-activiteiten van het PWRI.

Communicatiebeleid

In 2015 stelde het bestuur het communicatiebeleidsplan 2016–2019 vast. De titel van het plan is 'Met PWRI naar de nieuwe toekomst'. De toekomst van het fonds krijgt veel tijd en aandacht van het bestuur. Want het PWRI krijgt sinds 1 januari 2015 geen nieuwe deelnemers meer. Dat komt door de Participatiewet. Het PWRI kan verdergaan als zelfstandig pensioenfonds. Of het PWRI kan samengaan met een ander pensioenfonds. Het PWRI stemt zijn communicatie-activiteiten op de toekomst af. Dat betekent:

- Alle verplichte communicatie gaat gewoon door.
- Het PWRI informeert deelnemers en werkgevers goed over de toekomst.
- Het PWRI is herkenbaar en bereikbaar.

Informeren over de toekomst

In 2015 informeerde het PWRI de deelnemers en de werkgevers op verschillende momenten over de toekomst. In september kregen alle deelnemers en de werkgevers een speciale uitgave van de Flits. In november organiseerde het PWRI het Pensioenplein 2015. Er waren vier bijeenkomsten voor werkgevers. Op elke bijeenkomst vertelde een bestuurslid over de toekomstplannen van het PWRI. In november toetste het PWRI de plannen ook bij de klankbordgroep deelnemers en de klankbordgroep werkgevers.

Communiceren op een bijzondere manier

Het bestuur stelde in 2015 ook het communicatie-actieplan 2016 vast. Ook hierin staat de nieuwe toekomst centraal. In 2016 besteedt het PWRI speciaal aandacht aan:

- **Pensioenvoorlichting: herkenbaar en bereikbaar**
Het PWRI gebruikt eenvoudige taal en een herkenbare vormgeving. Ook de telefonische bereikbaarheid is goed. Verder zijn deelnemersbijeenkomsten belangrijk. In 2015 waren deelnemers heel tevreden over de bijeenkomsten. In 2016 organiseert het PWRI ook bijeenkomsten speciaal voor deelnemers van 60 jaar en ouder.
- **Zaakbehartigers: belangrijk voor de deelnemers**
Zaakbehartigers zijn mensen die namens de deelnemers contact hebben met het PWRI. In 2015 deed het PWRI onderzoek naar de rol en de informatiebehoefte van zaakbehartigers. Want zaakbehartigers zijn belangrijk voor de deelnemers. Dit onderzoek gaat het PWRI vaker doen.
- **HR-kennisdagen: werkgevers helpen**
In 2015 organiseerde het PWRI HR-kennisdagen, speciaal voor personeelsmedewerkers van de werkgevers. HR staat voor 'human resources', een Engelse term voor personeelszaken. Zo helpt het PWRI werkgevers om hun kennis over pensioen te vergroten. Er waren zoveel aanmeldingen dat er een extra dag bij kwam. De medewerkers waren enthousiast en gaven de kennisdag gemiddeld een 8. Ook in 2016 organiseert het PWRI HR-kennisdagen.

Wet pensioencommunicatie

Sinds 1 juli 2015 geldt de nieuwe Wet pensioencommunicatie. Maar wel 'gefaseerd'. Dat betekent dat niet alle nieuwe regels direct gelden. De wet geeft nieuwe kaders en richtlijnen. Het PWRI bereidde zich in 2015 goed voor op alle veranderingen.

De Wet pensioencommunicatie wil dat alle pensioeninformatie is afgestemd op de deelnemers. Ook moet de informatie juist en duidelijk zijn. De wet vindt 'gelaagde' pensioencommunicatie belangrijk. Dat betekent dat deelnemers de belangrijkste en meest eenvoudige informatie eerst krijgen. Wie meer wil weten kan een toelichting lezen (laag 2) en nog meer gedetailleerde informatie vinden (laag 3). Deze opbouw van pensioeninformatie heet Pensioen 1-2-3. Verder wil de wet dat pensioenfondsen meer inzicht geven in keuzemogelijkheden. Het PWRI doet eerst alleen de wettelijk verplichte aanpassingen.

Altijd in ontwikkeling

De communicatie van het PWRI sluit al goed aan op de deelnemers. Het PWRI maakt bijvoorbeeld veel filmpjes. Die staan op de website en op het eigen YouTubekanaal. In 2015 maakte het PWRI filmpjes over de toekomst van het fonds en over de winnaar van de Droomactie. Voor het jaarverslag 2014 maakte het PWRI een dvd. In 2015 testte het PWRI veel communicatiemiddelen. Het fonds vroeg aan deelnemers en werkgevers wat ze ervan vonden. Verder besloot het PWRI om voortaan alle deelnemers van 64 jaar een 'bewaarflits' te sturen. Hierin staat informatie over met pensioen gaan. Ook bracht het PWRI meer

gelaagdheid in de communicatie aan. Het fonds paste de startbrief aan. En sinds december 2015 heeft de website drie informatielagen.

Meer inzicht in keuzemogelijkheden biedt het PWRI via MijnPWRI. Daar kan de deelnemer zien wat de financiële gevolgen zijn van keuzes die hij maakt.

Nieuw Financieel Toetsingskader

Sinds 1 januari 2015 geldt het nieuw financieel toetsingskader (nFTK). Het FTK geeft regels voor het premiebeleid, indexatiebeleid en beleggingsbeleid. Het PWRI informeerde alle deelnemers en de werkgevers over het nFTK. Het PWRI verstuurde in september 2015 een speciale uitgave van de Flits. Slapers en ex-partners kregen een brief over de gevolgen van het nFTK.

Twee prijzen

Op donderdag 21 mei 2015 kreeg het PWRI de PBM Communicatieprijs. Want het PWRI was de beste in communicatie met deelnemers, gepensioneerden en slapers. Heel specifiek kreeg het PWRI de prijs voor de Droomactie in 2014. De jury van de PBM-prijs vond het 'een gedurfde aanpak, een creatief voorbeeld voor maatwerk in communicatie'.

Op donderdag 18 juni 2015 kreeg het PWRI de Pensioen Pro award 2015 voor klantgerichtheid. Dat is een prijs van het informatieplatform Pensioen Pro, Het Financieele Dagblad en de Britse pensioenuitgever IPE. Zij reiken elk jaar prijzen uit voor baanbrekend werk in de pensioensector. Het PWRI is het meest klantvriendelijke fonds. Want het PWRI communiceert goed. De jury zei: 'Het PWRI zet op vindingrijke manier verschillende media in om zijn bijzondere achterban goed te informeren. YouTube filmpjes maken pensioeninformatie begrijpelijk. Ieder fonds kan leren van de manier waarop het PWRI dit heeft aangepakt.'

Communicatie-activiteiten in 2015

Veel communicatie-activiteiten zijn hierboven al beschreven. Alle 'gewone' activiteiten gingen natuurlijk ook door. Het PWRI verstuurde Flitsen naar actieve deelnemers, gepensioneerden en werkgevers. Er waren bijeenkomsten met de klankbordgroep werkgevers en de klankbordgroep deelnemers.

Communicatie-onderzoeken

Een belangrijke communicatie-activiteit is onderzoek doen. Want het PWRI wil de communicatie steeds verbeteren. En afstemmen op de wensen van de verschillende doelgroepen. Sinds 2013 doet het PWRI om het jaar onderzoek onder de actieven en de gepensioneerden. Sinds 2015 doet het PWRI ook onderzoek onder de zaakbehartigers.

Communicatie-onderzoek actieven en gepensioneerden

In 2015 voerde het PWRI een onderzoek uit onder actieven en gepensioneerden. Uit het onderzoek blijkt dat ze informatie nog steeds het liefst per post krijgen. Wel geven veel actieve deelnemers aan dat ze ook informatie digitaal willen krijgen, het liefst per e-mail. Gepensioneerden willen geen digitale informatie krijgen. Als actieven en gepensioneerden contact met het PWRI opnemen, doen ze dat het liefst per telefoon. De werkgever is nog steeds een belangrijke informatiebron over pensioen. Werkgevers vullen die rol steeds beter in, vinden de deelnemers.

Communicatie-onderzoek zaakbehartigers

Zaakbehartigers zijn voor veel deelnemers erg belangrijk. Daarom wil het PWRI weten welke informatie ze nodig hebben. Hiervoor voerde het PWRI gesprekken met zaakbehartigers. De resultaten verwerkt het PWRI in 2016.

Communicatie-onderzoek werkgevers

In 2015 deed het PWRI ook onderzoek onder werkgevers. Werkgevers zijn tevreden over het PWRI en hebben vertrouwen in het fonds. Ze vinden het prettig als medewerkers van het PWRI op locatie voorlichting komen geven. Ze geven aan dat het aanleveren van gegevens eenvoudiger kan. En ze vragen of het PWRI het beleggingsbeleid beter kan uitleggen. Uit het onderzoek kwamen suggesties naar voren. Bijvoorbeeld checklists voor 'life events' (grote gebeurtenissen in het leven) en kennisdagen voor P&O-medewerkers. Daar is het PWRI direct mee begonnen. De checklists zijn klaar en de HR-kennisdagen waren een groot succes.

Partnerregistratie

In 2015 vroeg het PWRI nog een keer aan alle ongetrouwde actieven of ze een partner hebben. Zodat het PWRI deze partner kan registreren. Ook paste het PWRI het systeem van registreren aan. Voortaan hoeven deelnemers niets meer te doen. Partnerregistratie gaat automatisch via de gemeentelijke basisadministratie (GBA).

Wat is en doet het PWRI?

De pensioenen van meer dan 200.000 mensen (actieven, slapers
en gepensioneerden) zijn aan het PWRI toevertrouwd.

Wie zijn wij?

Hermien Wiselius, bestuurslid:

‘Het PWRI is het pensioenfonds voor werknemers in de Sociale Werkvoorziening en werknemers die onder de WIW-regeling vallen. Daarnaast voert het fonds de AOV-regeling uit. Wij zorgen dat er pensioen is en blijft voor alle deelnemers. Maar wie zijn wij? Er zijn heel veel mensen bij het PWRI betrokken. Ik noem eerst de mensen ‘buiten’ het PWRI. Pensioenuitvoerder APG regelt de uitvoering van de pensioenen. U herkent de medewerkers aan de zuidelijke tongval als u belt. Vermogensbeheerder BMO voert het beleggingsbeleid uit. De actuaris houdt in de gaten of we de pensioenen ook op de lange termijn kunnen betalen. En de accountant controleert alle cijfers en of iedereen de regels volgt. Binnen het PWRI bereidt het bestuursbureau alle vergaderingen voor. De bestuurscommissies bespreken belangrijke onderwerpen die aan de orde zijn. En het bestuur neemt daar vervolgens besluiten over. De raad van toezicht controleert of het bestuur dat goed doet. Het verantwoordingsorgaan adviseert en controleert het bestuur namens de actieve deelnemers, de gepensioneerden en de werkgevers. Opdrachtgever van het bestuur zijn de sociale partners. Zij bepalen de inhoud van de pensioenregeling. Samen hebben alle betrokkenen die ik hier noem één doel: een zo goed mogelijk pensioen voor onze deelnemers.’

Inleiding

Het Pensioenfonds Werk en (re)Integratie (PWRI) bestaat sinds 9 december 1994. Het is gevestigd in Amsterdam. Het PWRI is de rechtsopvolger van de Stichting Bedrijfspensioenfonds Sociale Werkvoorziening, die op 1 januari 1990 van start ging. Het fonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie. De Pensioenfederatie is de overkoepelende organisatie voor alle pensioenfondsen in Nederland. In dit hoofdstuk leest u hoe het PWRI georganiseerd is.

Dit is het PWRI

Alle mensen die nu werken in de Sociale Werkvoorziening en mensen die vallen onder de WIW-regeling zijn actieve deelnemers van het PWRI. De pensioenen van meer dan 200.000 mensen (actieve deelnemers, voormalige deelnemers en gepensioneerden) zijn aan het PWRI toevertrouwd. Zij mogen rekenen op een goed bestuur en beheer van hun pensioen. Het PWRI wil een zo goed mogelijk pensioen bieden tegen zo verantwoord mogelijke kosten. Het fonds heeft de ambitie om jaarlijks een toeslag te verlenen op de pensioenen. Toeslagverlening is echter altijd voorwaardelijk en afhankelijk van de financiële positie van het PWRI.

Het PWRI is betrokken, proactief, bewust en eerlijk. Vertrouwen in en respect voor elkaar zijn heel belangrijk. Alle betrokkenen (deelnemers, voormalige deelnemers, gepensioneerden, werkgevers, sociale partners, toezichthouders en vertegenwoordigers van de media) kunnen op het PWRI rekenen. Het PWRI zorgt voor een deskundige aansturing en professionele uitvoering van de pensioenregeling. En voor juiste, begrijpelijke en tijdige communicatie daarover. Het beleggingsbeleid van het PWRI is maatschappelijk verantwoord en transparant.

Het fonds neemt bewuste en verantwoorde risico's. Het PWRI wil het noodzakelijke rendement realiseren om de pensioenen nu en in de toekomst betaalbaar te houden.

Belangen behartigen van alle doelgroepen

Het PWRI behartigt de belangen van alle doelgroepen van het pensioenfonds. De doelgroepen zijn: deelnemers, voormalige deelnemers, gepensioneerden, andere mensen met pensioenaanspraken en werkgevers. Bij het nemen van beslissingen weegt het PWRI de belangen van al die groepen zorgvuldig af. Zonder het belang van de ene groep boven dat van de andere te stellen.

Het bestuur

Het bestuur bepaalt het beleid van het pensioenfonds. Ook let het bestuur op een goede en verantwoorde uitvoering. Het bestuur bestaat uit acht leden: vier leden uit werkgeversorganisaties, drie leden uit werknemersorganisaties en één lid namens de gepensioneerden. Eén bestuurslid is voorzitter. De voorzitter wisselt elke twee jaar. De ene keer komt de voorzitter uit de afvaardiging van werknemers, de andere keer uit de afvaardiging van werkgevers.

Bestuurlijke commissies adviseren het bestuur. In deze commissies zitten bestuursleden. In sommige commissies zitten ook externe deskundigen. Er zijn vier bestuurlijke commissies. Daarnaast zijn er nog een geschillencommissie en twee bestuursorganen (het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht).

Verder werkt het PWRI met organisaties voor de pensioenadministratie en -communicatie, voor het vermogensbeheer en voor actuariële zaken.

Het bestuursbureau

Het bestuursbureau ondersteunt het bestuur en de bestuurlijke commissies. De medewerkers van het bestuursbureau werken beleidsonderwerpen uit en bereiden alle vergaderingen voor. Daarnaast kijken ze of de pensioenuitvoerder en de vermogensbeheerders hun werk goed doen.

De commissies en bestuursorganen

Beleggingscommissie

De beleggingscommissie adviseert het bestuur over het beleggingsbeleid. Daarnaast houdt de beleggingscommissie toezicht op het werk van de vermogensbeheerders. De beleggingscommissie komt iedere maand bij elkaar.

Auditcommissie

De auditcommissie controleert de financiële gang van zaken. Speciale aandacht gaat uit naar de manier waarop het PWRI omgaat met risico's. Ook kijkt de commissie goed naar de begroting. Daarnaast houdt de auditcommissie zich bezig met de contracten met de uitvoerder(s).

Pensioencommissie

De pensioencommissie adviseert het bestuur over wijzigingen in de statuten en reglementen. Ook geeft

de commissie advies over andere juridische onderwerpen. Verder behandelt de pensioencommissie actuariële onderwerpen.

Bijvoorbeeld de hoogte van de premie. Ook kijkt de commissie naar vragen van (voormalige) deelnemers en gepensioneerden.

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie let erop dat het PWRI begrijpelijk en op het juiste moment communiceert. Daarnaast adviseert de communicatiecommissie het bestuur over het communicatiebeleid. Maar ook over actief luisteren naar de deelnemers, gepensioneerden en werkgevers.

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan heeft vijftien leden: vijf namens de werkgevers en tien namens de gepensioneerden en de actieve deelnemers. Het PWRI heeft meer actieve deelnemers dan gepensioneerden. Daarom heeft het verantwoordingsorgaan zeven vertegenwoordigers van de actieve deelnemers en drie vertegenwoordigers van de gepensioneerden. Ook zit er één toehoorder namens de WIW'ers in het verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan oordeelt achteraf over het beleid van het bestuur. Een verslag van het verantwoordingsorgaan – met de reactie van het bestuur – staat in het hoofdstuk Verantwoording en intern toezicht.

Raad van toezicht

De raad van toezicht kijkt of het bestuur goed functioneert. Ook kijkt de raad hoe het bestuur leiding geeft aan het fonds. En hoe het bestuur omgaat met risico's. De raad van toezicht geeft het bestuur gevraagd en ongevraagd advies. De raad heeft drie onafhankelijke leden. Een verslag van de raad van toezicht staat in het hoofdstuk Verantwoording en intern toezicht.

Geschillencommissie

Soms is een deelnemer of gepensioneerde het niet eens met een beslissing. Is het een beslissing op basis van het reglement of de statuten? Dan kan de deelnemer of gepensioneerde dit melden bij de geschillencommissie. Een geschil is een verschil van mening. In de geschillencommissie zitten onafhankelijke deskundigen. De commissie adviseert het bestuur.

Wie doet wat

Bestuur

	Namens	Sinds
Kees Bethlehem, voorzitter	werkgeversorganisatie VNG	2009
Xander den Uyl, vicevoorzitter	werknemersorganisatie FNV	2011
Harm Kelderman, plaatsvervangend voorzitter	werkgeversorganisatie VNG	2010
Marco Kastelein, plaatsvervangend vicevoorzitter	werknemersorganisatie CNV Connectief	2013
Ria Oomen-Ruijten	namens gepensioneerden	2014
Albert Vink	werknemersorganisatie FNV	2013
Hermien Wiselius-Kottelenberg	werkgeversorganisatie VNG	2015
Kees de Wit	werkgeversorganisatie VNG	2005

Bestuurlijke commissies

Beleggingscommissie

Kees de Wit (voorzitter)

Martijn Euverman (extern deskundige)

Marco Kastelein

Geraldine Leegwater (extern deskundige)*

Frans Prins (directeur bestuursbureau)

Xander den Uyl

Hermien Wiselius-Kottelenberg

*Geraldine Leegwater is op 1 januari 2016 opgevolgd door Willeke Pieters-Wouters.

Auditcommissie

Marco Kastelein (voorzitter)

Kees Bethlehem

Albert Vink

Kees de Wit

Pensioencommissie

Hermien Wiselius-Kottelenberg (voorzitter)

Harm Kelderman

Ria Oomen-Ruijten

Xander den Uyl

Communicatiecommissie

Albert Vink (voorzitter)

Kees Bethlehem

Harm Kelderman

Ria Oomen-Ruijten

Bestuursbureau

Annemarie de Beun (teamleider)

Agnes Bleyenberg (gastvrouw/administratief medewerker uit de SW-sector)

Esther Gagliardi (risicomanager)

Catharien Hamerslag (communicatieadviseur)

Carolien Heijne (communicatieadviseur en bestuursadviseur)

Blijke Janssen (pensioenjurist)

Frans Prins (directeur)

Robbert van Schaik (bestuursadviseur)

Berry Spitsbaard (controller)

Veronica van Tol (officemanager)

Bestuursorganen

Verantwoordingsorgaan

	Namens	Sinds
Jo Vaessen, voorzitter	namens de gepensioneerden (FNV)	2014
Judy Boere, secretaris	werkgeversorganisatie VNG	2014
Jan van den Berghe*	toehoorder namens de WIW'ers	2014
John Bergman, vice-secretaris	werknemersorganisatie CNV Connectief	2014
Marten Bosma	werkgeversorganisatie VNG	2014
Jan van Doesburg	werknemersorganisatie CNV Connectief	2014
Jeroen van der Geest	werkgeversorganisatie VNG	2014
Toine Heesbeen	werkgeversorganisatie VNG	2014
Christine Heijen	werknemersorganisatie FNV	2014
Jan Meindert Keuter	werknemersorganisatie CNV Connectief	2014
Jan Lammers	namens de gepensioneerden	2014
Gerben Maurix	werknemersorganisatie FNV	2014
Gerard Peters	werknemersorganisatie FNV	2014
Arend Pieterse	werkgeversorganisatie VNG	2014
Martin Stevens, vice-voorzitter	namens de gepensioneerden	2014
Gerard Veldhuis	werknemersorganisatie FNV	2014

*Jan van den Berghe overleed op 2 november 2015. Jan was sinds 2008 namens de WIW'ers betrokken bij het PWRI. Hij deed dat met zeer veel belangstelling en enthousiasme. Het PWRI zal zijn bijdrage missen.

Raad van Toezicht

	Sinds
Peter van Eekelen, voorzitter	2008
Edzard Enschedé	2008
Jan van de Poel	2011

Geschillencommissie

tot 1 juli 2015	vanaf 1 juli 2015*
Wouter de Winne, voorzitter	Leon Janssen, voorzitter
Robbert Barnhoorn	Monica Swalef, plaatsvervangend voorzitter
Rob van Dael, plaatsvervangend lid	Martha Kremers
Leon Janssen, plaatsvervangend voorzitter	Ad van der Linden
Gerard Koelemij	Robbert Barnhoorn, plaatsvervangend lid
	Gerard Koelemij, plaatsvervangend lid

*Door het uittreden van commissieleden en het toetreden van nieuwe leden veranderde de samenstelling op 1 juli.

Uitvoerders

Pensioenuitvoerder

APG is sinds 1 januari 2012 de pensioenuitvoerder van het PWRI. APG voert de pensioenadministratie en -communicatie uit.

Vermogensbeheerders

BMO Global Asset Management (voorheen F&C Netherlands) is de fiduciair vermogensbeheerder van het PWRI. Het vermogensbeheer van vastgoed en hypotheek besteedt het PWRI uit aan Syntrus Achmea Real Estate & Finance.

Externe adviseurs

Adviserend actuaris

Willis Towers Watson

Certificerend actuaris

Mercer Nederland BV

Fiduciair vermogensbeheerder

BMO Global Asset Management (voorheen F&C Netherlands)

Vermogensbeheerder vastgoed en hypotheek

Syntrus Achmea Real Estate & Finance

Beleggingsadviseur

Sprenkels & Verschuren

Accountant

KPMG Accountants N.V.

Compliance officer

Nederlands Compliance Instituut*

*Sinds 1 januari 2016 is CLCS de compliance officer van het PWRI.

Persoonsgegevens

Persoonsgegevens

	Nevenfuncties
Kees Bethlehem, voorzitter	geen
Xander den Uyl, vicevoorzitter	lid Provinciale Staten Provincie Noord-Holland bestuurslid ABP lid raad van toezicht pensioenfonds Slagers board member PRI (Principles for Responsible Investment) voorzitter raad van toezicht pensioenfonds medewerkers notariaat
Marco Kastelein	lid algemene vergadering CNV Connectief lid van het algemeen bestuur Hoogheemraadschap van Rijnland lid van het dagelijks bestuur Hoogheemraadschap van Rijnland
Harm Kelderman	clustermanager maatschappelijke ondersteuning gemeente Enschede voorzitter bestuur Paul Pellafonds
Ria Oomen-Ruijten	voorzitter raad van commissarissen WoonGoed 2-Duizend lid federatiebestuur Oud Limburgse Schuttersfederatie voorzitter Stichting Ondersteuning Schutterswezen voorzitter overlegorgaan Nationaal Park 'De Maasduinen' beschermvrouwe van verschillende culturele verenigingen en evenementen lid Eerste Kamer toezichthouder Fontys
Albert Vink	bestuurder pensioenen FNV bestuurslid (secretaris) Pensioenfonds Zorg en Welzijn bestuurslid VUT-fonds bad- en zweminrichtingen lid van de commissie public affairs van de Pensioenfederatie lid van de klantenraad van PGGM
Hermien Wiselius-Kottelenberg	directeur stichting FCB lid raad van toezicht scholengroep GelderVeste
Kees de Wit	opleider en trainer bij Penvita BV voorzitter van VP Tech voorzitter raad van toezicht van Bpf Molenaars voorzitter klantenraad F&C Nederland b.v. lid raad van toezicht van ChiqCare Zorgexploitatie BV, Exclusieve Zorg lid raad van toezicht van WoonZorg BV

2

Verantwoording en intern toezicht

Verslag verantwoordingsorgaan

Op 27 mei 2016 heeft het bestuur van het PWRI aan het verantwoordingsorgaan verantwoording afgelegd over het gevoerde beleid in 2015. Het verantwoordingsorgaan heeft zich een oordeel kunnen vormen aan de hand van eigen waarnemingen, het conceptjaarverslag 2015, het accountantsverslag, het actuarieel rapport en informatie uit vergaderingen en gesprekken met het bestuur en de raad van toezicht en gesprekken met de actuaris en accountant.

Voor het verantwoordingsorgaan was 2015 het eerste volledige jaar dat het in de nieuwe samenstelling functioneerde. Sinds 1 juli 2014 is het huidige verantwoordingsorgaan actief. Het orgaan telt zeven leden gekozen door actieve deelnemers, drie leden gekozen door gepensioneerden en vijf vertegenwoordigers van werkgevers, benoemd door de VNG. Het verantwoordingsorgaan heeft ook een waarnemende zetel voor WIW'ers.

Over het door het bestuur gevoerde beleid in 2015 heeft het verantwoordingsorgaan op drie hoofdlijnen bevindingen:

- Toekomst van het pensioenfonds
- Aanpassing beleid aan nieuwe wet- en regelgeving
- Premievaststelling

Toekomst van het pensioenfonds

Net als voorgaande jaren ging ook in 2015 veel aandacht van het bestuur uit naar de toekomst van het PWRI. Door de invoering van de Participatiewet is er sinds januari 2015 geen instroom van nieuwe deelnemers in het pensioenfonds. Het bestuur en sociale partners staan voor de uitdaging een goede oplossing te vinden voor de toekomst van de PWRI-pensioenen.

Na onderzoek van de Universiteit van Tilburg en vervolgonderzoek van Montae heeft het bestuur halverwege 2015 besloten in gesprek te gaan met Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PFZW) over het samengaan van beide pensioenfondsen. Het bestuur heeft het verantwoordingsorgaan uitgebreid geïnformeerd over deze keuze. Formeel heeft het verantwoordingsorgaan pas een rol aan het eind van het traject, als het bestuur een voorgenomen besluit tot samengaan heeft genomen. Het verantwoordingsorgaan waardeert het zeer dat het al in een vroeg stadium wordt meegenomen in zo'n belangrijk traject. Op deze wijze kan het verantwoordingsorgaan de belangen van de deelnemers en werkgevers goed inbrengen bij het bestuur.

Het verantwoordingsorgaan onderschrijft de keuze van het bestuur en heeft een aantal aandachtspunten voor het overleg meegegeven:

- Een goede borging van de governance, zodat de deelnemers van het PWRI zich vertegenwoordigd voelen in het pensioenfonds
- Het PWRI heeft een hogere dekkingsgraad dan PFZW, het bestuur moet dat goed uitnuttten
- Het verbeteren van het nabestaandenpensioen na pensioendatum

Hoewel er begin 2016 noodzakelijkerwijs is gekozen voor een pauze in de besprekingen, staat het verantwoordingsorgaan achter de gesprekken die beide besturen voeren. Het verantwoordingsorgaan zal bij een eventuele adviesvraag over het definitief samengaan beoordelen of het bestuur de genoemde aandachtspunten voldoende heeft meegenomen en of samengaan voor de deelnemers en werkgevers de beste optie is. Het verantwoordingsorgaan ervaart dat het samengaan met een ander fonds gevoelig ligt bij de deelnemers van het PWRI. Het verantwoordingsorgaan erkent echter dat

samengaan op langere termijn de beste optie is, maar waakt over de belangen van de deelnemers en werkgevers die zijn aangesloten bij het PWRI. Al met al vindt het verantwoordingsorgaan dat het bestuur tot op heden de juiste keuzes in dit traject heeft gemaakt. Het verantwoordingsorgaan blijft graag nauw aangesloten bij het vervolg van dit voor het fonds en zijn deelnemers zo belangrijke traject.

Het verantwoordingsorgaan heeft met tevredenheid geconstateerd dat ‘de winkel gewoon doordraait’, los van de gesprekken over mogelijk samengaan. Dit is belangrijk, want niet alleen in de toekomst maar ook nu moeten deelnemers en werkgevers zich verzekerd voelen van goed bestuur van hun fonds. Wel vraagt het verantwoordingsorgaan aandacht voor de duur van de onzekerheid over de toekomst van het fonds. Het mogelijke voortuitzicht op samengaan moet beleidsontwikkelingen niet te lang bevroren. Dit geldt ook voor besluitvorming die bij het verantwoordingsorgaan ligt. Het verantwoordingsorgaan draagt leden van de raad van toezicht bindend voor. In 2015 hebben we ervoor gekozen de termijn van de voorzitter te verlengen omdat wisseling niet wenselijk is in zo’n belangrijke periode voor het fonds. Mocht het proces van besluitvorming over samengaan veel langer duren dan gedacht, dan zal het verantwoordingsorgaan deze keuze heroverwegen.

Aanpassing beleid aan nieuwe wet- en regelgeving

In 2015 zijn er drie wetswijzigingen geweest die het pensioenfonds raken:

- de Participatiewet per 1 januari 2015 (zie hierboven onder Toekomst van het pensioenfonds)
- het nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK) per 1 januari 2015
- de Wet pensioencommunicatie per 1 juli 2015

Het nFTK heeft invloed op veel beleidsterreinen van het pensioenfonds: het premiebeleid, het toeslagbeleid en het beleggingsbeleid. Hierover heeft het bestuur veel gesproken, onder andere met het verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan is van mening dat het bestuur bij het aanpassen van het beleid goed heeft geluisterd naar de wensen van sociale partners voor de stabiliteit van de premie. Ook heeft het verantwoordingsorgaan voldoende informatie ontvangen om te kunnen adviseren.

Over de Wet pensioencommunicatie deelt het verantwoordingsorgaan de opstelling van het bestuur om nu vooral de wettelijke verplichtingen te verwerken in het communicatiebeleid. Vanwege het mogelijk samengaan vindt ook het verantwoordingsorgaan het niet opportuun meer aanpassingen te doen. Temeer omdat het PWRI bekend staat, en zelfs prijzen heeft gewonnen, vanwege zijn goede communicatie met deelnemers. Het verantwoordingsorgaan vraagt wel de aandacht van het bestuur voor de communicatie over de toekomst van het pensioenfonds. Het verantwoordingsorgaan realiseert zich dat communicatie tijdens een onderhandelingsproces niet mogelijk is, maar verzoekt het bestuur om de deelnemers geregeld te informeren over de stand van zaken van de gesprekken. Hiernaar blijkt vraag te zijn onder de deelnemers.

Premievaststelling

De premie 2016 is vastgesteld volgens het nieuwe beleid onder het nFTK. Het bestuur heeft besloten de premie hoger vast te stellen dan wettelijk vereist. Met deze hogere premie bouwt het bestuur wat reserve in. Het verantwoordingsorgaan heeft geoordeeld dat het bestuur de premie op de juiste wijze heeft vastgesteld en kan zich vinden in de keuze van het bestuur om de premie stabiel en met enige prudentie vast te stellen.

Algemeen oordeel

Ook in 2015 is het bestuur van het PWRI geconfronteerd met de uitdagingen die alle pensioenfondsen kennen. De invoering van het nFTK leidde tot aanpassing van beleid waarvoor veel besluitvorming nodig was en veel afstemming met divers stakeholders moest plaatsvinden. Daarnaast bestond er ook in 2015 veel onrust in de samenleving over de financiële positie van pensioenfondsen en dreigende kortingen, en daarmee dus onrust over de toekomst van het pensioen en de pensioenuitkeringen van later. Ook in de sector waarin het PWRI zich begeeft, leidt dit tot onzekerheid bij deelnemers. Temeer omdat ook het voortbestaan van het fonds onzeker is, door het achterwege blijven van instroom van nieuwe deelnemers door invoering van de Participatiewet. Al met al veel onderwerpen die in 2015 op het bord van het bestuur lagen.

Het verantwoordingsorgaan van het PWRI is van mening dat het bestuur van het pensioenfonds de onderwerpen op een adequate wijze heeft opgepakt. Het verantwoordingsorgaan is tijdens vergaderingen en tussentijds goed geïnformeerd over de besluiten die het bestuur heeft genomen. Hierdoor heeft het verantwoordingsorgaan zijn adviestaak goed kunnen vervullen.

Het verantwoordingsorgaan ziet dat het bestuur adequaat wordt ondersteund door het bestuursbureau en een goed contact heeft met de uitvoerder en verschillende adviseurs. Dit geeft het verantwoordingsorgaan vertrouwen dat het bestuur 'in control' is. Dat blijkt ook uit de gesprekken die we hebben gehad met de extern actuaris en accountant.

Al met al geeft het verantwoordingsorgaan een positief oordeel over het gevoerde beleid en de opstelling van het bestuur van het pensioenfonds PWRI over 2015.

Reactie bestuur op verslag verantwoordingsorgaan

Het bestuur bedankt u voor uw werkzaamheden in 2015 en het daaruit voortvloeiende verslag. Wij waarderen uw positieve oordeel over het door ons gevoerde beleid in 2015. Wij spreken hierbij graag onze waardering uit voor de rol van het verantwoordingsorgaan in de nieuwe samenstelling.

Er lagen in 2015, zoals u ook constateert, enkele grote onderwerpen op uw en ons bord. Wij hebben de samenwerking met het verantwoordingsorgaan daarin als zeer constructief ervaren. Uw aandachtspunten in het kader van een mogelijk samengaan zijn door ons goed gehoord. Wij zullen u ook de komende periode goed aangesloten houden op de ontwikkelingen rondom het samengaan en de nieuwe ontwikkelingen die de hele pensioensector raken.

U vraagt aandacht voor de duur van de onzekerheid over de toekomst van het PWRI. De toekomst van het PWRI houdt ons in 2016 en waarschijnlijk ook in 2017 nog bezig. Dat neemt niet weg dat ook het bestuur het momentum niet wil verliezen. Het mogelijke vooruitzicht op samengaan zal beleidsontwikkelingen niet in de weg staan. Wij nemen in principe besluiten op basis van het adagium 'het PWRI bestaat nog 100 jaar' zolang er geen sprake is van een definitief besluit tot samengaan.

Verslag raad van toezicht

Onze taak

Het PWRI kent een raad van toezicht. Deze bestaat uit drie personen, die van buiten het PWRI komen. Het zijn onafhankelijke deskundigen, die intern toezicht moeten houden op het bestuur. Dat staat zo in de Pensioenwet. De raad van toezicht moet bekijken of het bestuur zijn bestuursstaak goed uitvoert. Er is ook financieel toezicht. Dat is geen taak van de raad van toezicht, maar van De Nederlandsche Bank.

Het toezicht door de raad is dus beperkt. Wij beoordelen het functioneren van het bestuur. Dat doen we volgens een aantal normen voor het besturen van een pensioenfonds. We noemen dat het normenkader. We noemen de normen hier kort:

- **Goed bestuur:** er moeten onder meer waarborgen zijn dat het bestuur goed is samengesteld, dat de bestuursleden deskundig zijn en dat het bestuur respectvol met elkaar omgaat.
- **Functioneren bestuur:** hier gaat het om het verloop van de bestuursprocessen, zoals voorbereiding en verloop van de vergaderingen, en hoe de besluitvorming gaat. Ook kijken we naar de sfeer binnen het bestuur. Is het een goed team?
- **Evenwichtige belangenafweging:** het beleid van het bestuur bij de uitvoering van de pensioenregeling moet herkenbaar zijn voor alle belanghebbenden. Het bestuur moet steeds de belangen van de verschillende groepen evenwichtig gewogen hebben.
- **Beheerste en integere bedrijfsvoering:** het werk moet goed georganiseerd zijn, taken en bevoegdheden moeten duidelijk zijn. Daarbij hoort ook een goede rapportage.
- **Risicobeheersing:** dit is een van de pijlers van pensioenfondsbestuur. Er is een systeem van integraal risicomanagement en bij elk besluit wordt gekeken welke risico's eraan verbonden zijn.
- **Heldere communicatie:** de uitingen naar buiten moeten begrijpelijk zijn voor alle belanghebbenden.
- **Naleving Code Pensioenfondsen:** het PWRI volgt die code en moet er dus aan voldoen.

Onze bevindingen bespreken we met het bestuur en op sommige punten doen we aanbevelingen. Later gaan we na hoe het bestuur met de aanbevelingen is omgegaan. Verder zijn we als raad van toezicht ook beschikbaar als klankbord voor het bestuur. Na afloop van het jaar legt de raad verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan.

Terugkijkend op de gebeurtenissen in 2015 zien we twee onderwerpen die eruit springen: de toekomst van het fonds en het nieuw Financieel Toetsingskader. Het bestuur bespreekt deze en ook andere onderwerpen in het bestuursverslag. Een aantal komt ook hier aan de orde.

Toekomst van het fonds

Al een aantal jaren staat dit op de bestuursagenda. Er zijn diverse studies geweest om alle mogelijkheden voor het PWRI te verkennen. Uiteindelijk heeft het bestuur in juli 2015 een besluit genomen. Het PWRI gaat aan tafel met Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PFZW). De bedoeling is om samen te gaan door een fusie of een overdracht van alle rechten en plichten aan PFZW. Het bestuur heeft het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht over dat (voorgenomen) besluit ingelicht. Wij hebben daarmee ingestemd. Daarbij is wel een aantal criteria vastgesteld, die in de gesprekken als voorwaarden moeten worden ingebracht.

Vanaf het begin van de gesprekken met PFZW heeft het bestuur ons en de andere betrokkenen goed op de hoogte gehouden. Het zag er in het begin goed uit. Maar na ruim een halfjaar praten zijn de twee besturen er nog niet uit. Er is een pauze ingelast. Begin 2016 verslechterde vrij plotseling de financiële positie van vrijwel alle pensioenfondsen. Dat was voor de besturen de reden om voor een pauze te kiezen.

Onze bevinding hierbij is dat het bestuur uiterst zorgvuldig te werk gaat. Dat geldt voor het besluit dat het genomen heeft om met PFZW te gaan praten. Dat geldt ook voor de ingelaste pauze. Echter wij doen de aanbeveling aan het bestuur om die pauze zo kort mogelijk te houden. En de pauze te gebruiken voor herbezinning op de gerezen geschilpunten met PFZW. Als hiervoor een oplossing gevonden wordt, kan de hobbel van verslechterde financiële posities van de fondsen ook opgelost worden. Kortom, snel doorgaan op de eerder ingeslagen weg, want die was weloverwogen gekozen. Als die route niet lukt, dan is een snelle keuze voor de andere strategie gewenst.

Nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK)

Met de aanpassing van de Pensioenwet op 1 januari 2015 werden de pensioenfondsen opgezadeld met een hoop extra werk: het nFTK. Het bestuur heeft in zijn verslag een opsomming gegeven van de onderwerpen van het nFTK.

Voor het geheel gold dat allerlei studies gedaan moesten. Veel prognoseberekeringen moesten worden gemaakt. Die zijn nodig voor het herstelplan en de haalbaarheidstoets. Deze toets was weer iets nieuws. Er moet zestig jaar vooruit gerekend worden. Dat is nodig om te zien wat het pensioenresultaat gemiddeld over die zestig jaar is. De uitkomst moet kloppen met de risicohouding van het fonds. Ook de risicohouding was iets nieuws. Om die te bepalen was overleg nodig met de sociale partners. Zij moesten het uiteindelijk eens zijn met de risicohouding van het bestuur. En het bestuur moest dat allemaal weer terugkoppelen naar het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht. Vervolgens moest dat allemaal worden vastgelegd in de fondsdocumenten. Daarvan is de Abtn (Actuariële en bedrijfstechnische nota) de meest omvattende. Daar staan eigenlijk alle spelregels van het fonds in. En ten slotte moest hierover aan De Nederlandsche Bank worden gerapporteerd. Diverse stukken, zoals herstelplan en haalbaarheidstoets moesten worden ingestuurd. Dat moest op tijd gebeuren en de tijd ervoor was krap.

Onze bevinding is dat het bestuur deze invoering van het nFTK goed heeft aangepakt. Het vele werk is goed en op tijd uitgevoerd.

Communicatie

Al jaren is communicatie een bijzonder aandachtspunt van het PWRI. In 2015 werden zelfs twee prijzen in de wacht gesleept voor de bijzondere manier waarop het PWRI communiceert met de deelnemers. Onze complimenten daarvoor.

In 2015 werd op communicatiegebied een nieuwe wet van kracht. In de wandelgang noemen we die Pensioen 1-2-3. Deze wet geeft voorschriften voor digitale communicatie. De wet gaat uit van de algemene situatie bij pensioenfondsen, maar is niet echt toegesneden op het PWRI. Alle pensioenfondsen moeten vóór 1 juli 2016 hun websites hebben aangepast. Het bestuur heeft daar inmiddels voor gezorgd.

Wij zijn het eens met het bestuur dat eerst alleen aan de wettelijke eisen voldaan wordt. Het eigen beleid is immers al zoveel verder. Bovendien houdt dat beleid rekening met de specifieke achtergronden van het PWRI.

Beleggingen

De organisatie van het vermogensbeheer is al jarenlang en nog steeds een van de belangrijkste aandachtspunten van het bestuur. Er is een aparte beleggingscommissie, die het bestuur adviseert over het beleggen. De commissie maakt jaarlijks een beleggingsplan. En elke maand zorgt de commissie voor rapportages over hoe het gaat met de beleggingen. Ook in dit jaarverslag is weer veel over beleggingen te lezen.

Voor de raad van toezicht is de manier waarop het bestuur deze belangrijke taak van vermogensbeheer uitvoert een vast aandachtspunt. We hebben gezien dat het bestuur het beleid van renteafdekking heeft aangepast. Het bestuur speelt daarmee in op de gewijzigde omstandigheden. Sinds het beleid werd bepaald is namelijk sprake van een steeds lagere rentestand. Ook op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen laat het bestuur zien actief bezig te zijn met de beleggingen. Een belangrijk aspect voor ons is de constatering dat in de loop der jaren het monitoren steeds verder verfijnd is. Over alle ontwikkelingen in de beleggingsportefeuille wordt maandelijks gerapporteerd. Daardoor is het mogelijk om snel in te grijpen als het nodig is.

Onze bevinding over de beleggingen is dan ook dat het bestuur hier zeer professioneel mee omgaat. De processen rondom het beleggen inclusief de monitoring zijn optimaal ingericht.

Vaststelling premie 2016

De vaststelling van de premie voor het volgende jaar is jaarlijks een belangrijk agendapunt voor de vergadering van het bestuur en de raad van toezicht. De nieuwe (en ook de vorige) wetgeving laat toe dat een pensioenfonds minder premie vraagt dan eigenlijk nodig is. De premie die eigenlijk nodig is om niet bij voorbaat verlies te maken heet de (zuiver) kostendekkende premie. De wet laat toe dat een pensioenfonds een lagere premie in rekening brengt. Dat kan door te werken met een zogenoemde gedempte kostendekkende premie. Het PWRI doet dat ook.

Bij onze beoordeling hiervan komen we bij de vraag of voldoende de belangen van de diverse groeperingen in het fonds evenwichtig zijn afgewogen. Wij hebben er begrip voor dat het bestuur bij de keuze van een premiemethodiek gebruikmaakt van de mogelijkheden van de wet. De keuze voor de gedempte premiemethodiek geeft het bestuur namelijk beleidsruimte als dat nodig mocht zijn. Verder zijn in ieder geval de actieve deelnemers erbij gebaat.

Wij vragen ons echter af of het in dezelfde mate in het belang is van de gepensioneerden en de slapers. Al een aantal jaren hebben zij geen of nauwelijks indexatie ontvangen, terwijl dit toch duidelijk de ambitie van het fonds is. Bovendien verkeert het fonds op dit moment in de herstelfase. Er is dus voldoende aanleiding om de premie niet te verlagen. Wij betreuren het dan ook dat de premie in 2016 ten opzichte van 2015 verlaagd is van 28,2% naar 24% voor SW, en van 8,3% naar 7,1% voor WIW. In het kader van evenwichtige belangenafweging zou onze voorkeur zijn uitgegaan naar een tweesparenbeleid. Keuze voor de kostendekkende premiemethodiek aan de ene kant. En aan de andere kant geen premieverlaging tot het fonds weer uit herstel is en/of weer kan indexeren.

Overigens kunnen wij wel begrip opbrengen voor de handelwijze van het bestuur. Het bestuur is voor de premie afhankelijk van de opstelling van de sociale partners. En deze hoeven zich niet te buigen over evenwichtige belangenafweging.

Risicomanagement

Sinds de invoering van de Pensioenwet in 2007 is risicomanagement op de agenda van pensioenfondsen gekomen. Niet dat er voor die tijd geen risicomanagement was. Op de belangrijkste onderdelen werd

wel degelijk risicomanagement gedaan. De aanpak was echter niet volledig, niet alle risico's waren benoemd. Bovendien was er geen samenhangend beleid. Integraal risicomanagement ontbrak. Geleidelijk aan hebben de pensioenfondsen dat opgepakt. Bij vrijwel alle (grotere) pensioenfondsen is integraal risicomanagement nu ingevoerd of er wordt aan gewerkt. Ook bij het PWRI is een systeem van integraal risicomanagement ingevoerd. In het bestuursverslag is te lezen dat het bestuur opnieuw verbeteringen in het systeem heeft aangebracht. Daarmee blijft het bestuur voortdurend op de hoogte van de ontwikkeling van de risico's en is het in staat direct bij te sturen.

Onze waarneming is dat het bestuur met het systeem van risicomanagement ruimschoots aan de norm voldoet.

Code Pensioenfondsen

Het PWRI volgt de Code Pensioenfondsen. Deze code bevat regels, waaraan een goed pensioenfondsbestuur zich moet houden. Het bestuur doet daarvan verslag. Wij zien dat het bestuur voldoet aan de code. Waar dat nog niet het geval is, geeft het bestuur aan dat alsnog zo gauw mogelijk te willen realiseren. Wij beoordelen dat positief. Meer algemeen dient een goed pensioenfondsbestuur de geldende regels na te leven. Dat geldt niet alleen voor de wettelijke regels, maar ook voor de intern afgesproken regels. Zo kent het PWRI een gedragscode, die overigens niet alleen voor het bestuur geldt maar voor alle 'verbonden' personen. Dus bijvoorbeeld ook voor de medewerkers van het bestuursbureau en voor de raad van toezicht. Belangrijk is dat de leden van het bestuur en ook de andere verbonden personen integer handelen. Verwacht wordt dat ieder correct met elkaar en met mensen en partijen buiten het fonds omgaat. Ook wordt gekeken naar nevenfuncties. Of die niet kunnen leiden tot belangenverstrengeling bijvoorbeeld. De compliance officer houdt op deze zaken toezicht. Zijn rapportage in 2015 was positief.

Ook onze eigen bevinding is dat het bestuur compliant is. De wettelijke regels en de interne regels worden op correcte wijze gevolgd.

Tot slot

Evenals voorgaande jaren kunnen wij afsluiten met de constatering dat het bestuur in 2015 veel en goed werk heeft verricht, de zaken goed op orde heeft, proactief te werk gaat en streeft naar verbetering waar dat mogelijk is. Procedureel zijn de zaken op orde, de nodige fondsdocumenten zijn aanwezig en worden steeds tijdig geactualiseerd en de communicatie is uitstekend. De bestuursleden vormen een goed team en gaan respectvol met elkaar om.

Wij realiseren ons dat het bestuur voor moeilijke beslissingen zal komen te staan met betrekking tot de toekomst van het PWRI. Onze aanbeveling is om de ingelaste pauze in de gesprekken met PFZW niet te lang te laten duren en zich tegelijk te herbezinnen op de te volgen strategie. Als raad van toezicht blijven wij het bestuur daar graag bij volgen en waar nodig of gewenst met raad terzijde staan.

De toekomst van

▶ JOHN

John Bergman is lid van het verantwoordingsorgaan van het PWRI. Zo behartigt hij de belangen van de werknemers. John werkt bij de Haeghe Groep Den Haag en is al jaren gedetacheerd bij CNV Connectief in Utrecht.

'Ik behartig de belangen van de werknemers die pensioen opbouwen bij het PWRI.'

'Als ik 's ochtends binnenkom, neem ik eerst alle post door en check mijn mail. En ik overleg met collega's.'

'Het verantwoordingsorgaan geeft zijn oordeel over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie.'

'Het is onze taak om kritische vragen aan het bestuur te stellen. We betalen voor ons pensioen. En ik vind het belangrijk dat iedereen straks pensioen kan krijgen.'

De collega's van

► CHANTAL

Chantal Braam is hr-adviseur bij SW-bedrijf Orionis Walcheren.

Zij heeft in haar werk dagelijks te maken met deelnemers van het PWRI. Hoe kijkt zij met haar collega's naar hun toekomst?

‘Onze focus ligt bij de ontwikkeling
die werknemers van een
SW-bedrijf kunnen maken.’

‘De afwisseling maakt mijn werk
zo leuk. Geen dag is hetzelfde.’

‘Vlak voordat mensen met pensioen gaan,
komen ze naar ons toe met vragen. We
proberen ze zo goed mogelijk te helpen.’

‘Het mooiste is, als je
iemand ziet groeien en
zich ontwikkelen op
een positieve manier.’

De toekomst van

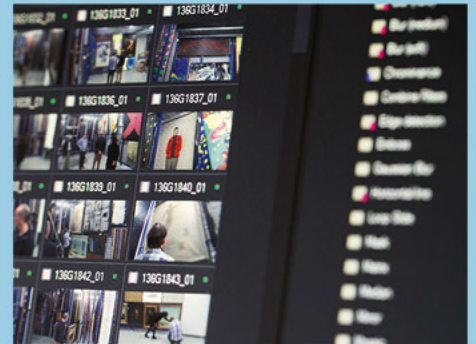
▶ JAAP

Jaap Arnoldus is net met pensioen. Hij werkte bij de MareGroep en is heel lang gedetacheerd geweest bij RTV Katwijk als cameraman. Hij zal daar vrijwilligerswerk blijven doen.

'Hoe dichterbij ik mijn pensioen kwam, hoe meer vragen ik had. Hoe werkt dat eigenlijk? Iemand van de MareGroep heeft me toen alles uitgelegd.'

‘Ik ga echt niet achter de geraniums zitten.’

‘Camerawerk is heel divers. Ik ben bijvoorbeeld veel in het buitenland geweest. Samenwerken met collega’s maakt mijn werk ook heel erg leuk.’

‘Ik ben hier als vrijwilliger begonnen en blijf hier na mijn pensionering ook vrijwilligerswerk doen.’

Jaarrekening

Wat staat er in de jaarrekening?

De jaarrekening geeft een jaarlijks overzicht van de financiële situatie. Deze jaarrekening is zorgvuldig samengesteld. Het PWRI vindt duidelijke communicatie belangrijk. Daarom is ook veel aandacht aan de tekst van de jaarrekening besteed. Toch komen er nog lastige termen en beschrijvingen in de jaarrekening voor. Deze termen en beschrijvingen moeten pensioenfondsen gebruiken volgens de wet en de regels voor de jaarverslaggeving. Lastige termen worden zoveel mogelijk in de tekst uitgelegd.

Balans

Dit is het overzicht van alle bezittingen en vorderingen en alle schulden en verplichtingen van het PWRI op 31 december.

Staat van baten en lasten

Dit is het overzicht van de opbrengsten en de kosten in het verslagjaar.

Kasstroomoverzicht

Dit overzicht laat zien hoeveel geld in het verslagjaar binnenkwam en hoeveel geld er uitging.

Bedragen

De bedragen in de jaarrekening zijn in duizenden euro's. Dit betekent dat achter de bedragen nog drie nullen horen te staan. Een voorbeeld: als er € 300 staat, wordt € 300.000 bedoeld.

Balans

Na bestemming van het saldo van baten en lasten (bedragen in € 1.000)

		31-12-2015	31-12-2014
Activa			
Beleggingen	1	7.712.345	7.619.906
Beleggingen voor risico pensioenfonds			
Vastgoedbeleggingen		645.702	392.458
Aandelen		3.310.408	2.899.423
Vastrentende waarden		3.439.594	3.852.453
Derivaten		50.089	2.633
Overige beleggingen		9.974	196.588
Beleggingen voor risico pensioenfonds		7.455.767	7.343.555
Beleggingen voor risico deelnemers			
Aandelen		30.931	31.899
Vastrentende waarden		223.432	246.011
Derivaten		251	-228
Overige beleggingen		1.964	-1.331
Beleggingen voor risico deelnemers		256.578	276.351
Vorderingen en overlopende activa	2	4.836	6.686
Liquide middelen	3	17.721	18.434
Totaal activa		7.734.902	7.645.026
Passiva			
Eigen vermogen	4		
Algemene reserve		-1.527.202	-657.095
Weerstandsreserve		1.774.010	1.199.658
Bestemmingsreserve		108.180	108.180
Eigen vermogen		354.988	650.743
Technische voorzieningen			
Voorziening pensioenverplichting risico pensioenfonds	5	7.081.792	6.649.426
Overige technische voorzieningen	6	11.541	12.039
Technische voorzieningen		7.093.333	6.661.465
Langlopende schulden			
Langlopend tegoed deelnemers	7	230.882	254.507
Schuld aan cao-partners inzake cumulatieve inning		24.150	12.569
Langlopende schulden		255.032	267.076
Overige schulden en overlopende passiva	8	31.549	65.742
Totaal passiva		7.734.902	7.645.026

Staat van baten en lasten

(bedragen in € 1.000)

		2015	2014
Baten			
Pensioenpremie risico pensioenfonds	9	257.635	265.620
Netto beleggingsresultaten risico pensioenfonds	10	31.077	1.046.993
Totaal baten		288.712	1.312.613
Lasten			
Pensioenuitkeringen	11	142.669	142.030
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds:	12		
- Pensioenopbouw		230.334	210.051
- Indexering en overige toeslagen		-	21.404
- Rentetoevoeging		11.077	20.901
- Onttrekking voor uitkeringen en kosten pensioenbeheer		-148.883	-147.157
- Wijziging door actuariële grondslagen		-17.438	-106.449
- Wijziging rekenrente		344.021	1.108.993
- Wijziging door overdracht van rechten		893	2.762
- Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen		12.362	-85.347
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds		432.366	1.025.158
Mutatie overige technische voorzieningen	13	-498	-6.371
Saldo overdracht van rechten	14	-518	-2.762
Kosten pensioenbeheer (netto)	15	11.414	9.989
Totaal lasten		585.433	1.168.044
Overige baten en lasten	16	966	-795
Saldo van baten en lasten		-295.755	143.774
Bestemming van het saldo van baten en lasten			
Algemene reserve		-870.107	-141.333
Weerstandsreserve		574.352	285.107
Totaal		-295.755	143.774

Kasstroomoverzicht

(bedragen in € 1.000)

		2015	2014
Beginstand liquide middelen	3	18.434	11.037
Kasstroom uit pensioenactiviteiten			
Ontvangen pensioenpremie	9	269.244	277.324
Ontvangen uit overdracht van rechten	14	2.273	4.829
Betaalde pensioenuitkeringen	11	-142.669	-142.030
Betaald voor overdracht van rechten	14	-1.755	-2.067
Betaalde kosten pensioenbeheer	15	-11.414	-9.989
Betaald uit tegoed deelnemers	7	-24.252	-21.807
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten		91.427	106.260
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten			
Verkopen en aflossingen van beleggingen	1	2.544.672	1.302.136
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	10	50.973	41.653
Aankopen beleggingen	1	-2.671.080	-1.431.642
Betaalde kosten vermogensbeheer	10	-16.979	-10.001
Overige ontvangsten en uitgaven		274	-1.009
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten		-92.140	-98.863
Eindstand liquide middelen		17.721	18.434

Toelichting pensioenregelingen

Doelstelling

De Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie (PWRI) is gevestigd in Amsterdam. Het PWRI verstrekt ouderdoms- en overlijdensuitkeringen aan gepensioneerden respectievelijk nabestaanden. Daarnaast verstrekt het fonds uitkeringen aan een beperkte groep arbeidsongeschikte deelnemers. Het PWRI voert de pensioenregeling uit voor verplicht aangesloten werkgevers in de branche Werk en (re)Integratie en voor vrijwillig aangesloten werkgevers.

Beschrijving van pensioenregelingen

Beschrijving van de pensioenregeling

Tot 1 januari 2015 kenden de SW-werknemers een ouderdomspensioenregeling met een pensioenrichtleeftijd van 65 jaar en een pensioenopbouw van 1,90% in 2014. Vanaf 1 januari 2015 bedraagt de pensioenrichtleeftijd 67 jaar en de jaarlijkse pensioenopbouw 1,701% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag voor SW-deelnemers. Voor WIW-werknemers geldt voor de ouderdomspensioenregeling een pensioenrichtleeftijd van 65 jaar en een jaarlijkse pensioenopbouw van 1,75% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioengevend loon minus de franchise. Tevens bestaat er voor de SW-deelnemers recht op partner- en wezenpensioen. Voor deelname aan de regeling geldt geen toetredingsleeftijd.

Beschrijving van de voorwaardelijke toeslagverlening

Het PWRI wil graag toeslagen op het pensioen verlenen. Dat heet indexatie. Of dit kan, hangt af van de financiële positie van ons fonds. Door de invoering van het nieuw FTK zijn de indexatieregels aangepast. Pensioenfondsden mogen bij een beleidsdekkingsgraad lager dan 110% niet indexeren. Vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110% mag gedeeltelijke indexatie plaatsvinden.

Aanvullende Oudedagsvoorziening (AOV)

Beschrijving van de Aanvullende Oudedagsvoorziening

De Aanvullende Oudedagsvoorziening (AOV) is een tijdelijke uitkering naar keuze vanaf de maand na het bereiken van de AOW-leeftijd of op de leeftijd van 65 jaar. Inleg in deze regeling is sinds 1990 niet meer mogelijk. De inleg was een jaarlijkse bijdrage van de werkgevers binnen de Sociale Werkvoorziening. De AOV is geheel voor rekening en risico van deelnemers. De AOV is sinds 1 januari 2002 ondergebracht bij het PWRI.

Kiezen voor sparen of beleggen

Deelnemers en gepensioneerden konden eenmalig kiezen om hun saldo om te zetten in een spaarbedrag. De beleggingen voor de AOV-beleggers bestaan grotendeels uit relatief risicomijdende obligatiefondsen. De tegoeden van spaarders heeft het PWRI ondergebracht in deposito's.

Het tegoed van deelnemers en gepensioneerden die kozen voor sparen, past het PWRI jaarlijks aan met een door het bestuur vastgestelde rente. Het tegoed van deelnemers en gepensioneerden, die kozen voor beleggen, past het PWRI jaarlijks aan met een door het bestuur vastgesteld rendementspercentage. Bij het vaststellen van dit rendementspercentage houdt het PWRI een buffer aan, om eventueel tegenvallende rendementen in de toekomst op te vangen.

Uitbetaling

Het PWRI betaalt het tegoed van de AOV vanaf de leeftijd van 65 jaar in 75 gelijke termijnen maandelijks uit. Een maandtermijn is minimaal € 46,-. Als de laatste maandtermijn is uitbetaald, maakt het PWRI het eventueel resterende tegoed in één keer over. Overlijdt de deelnemer voor de (volledige) uitbetaling van de maandtermijnen? Dan kunnen de erfgenamen het PWRI vragen om het (overgebleven) tegoed uit te betalen.

De tegoeden van de AOV worden niet actuariael bepaald. De AOV-tegoeden met een looptijd langer dan een jaar staan in de jaarrekening als langlopend tegoed deelnemers. De AOV-tegoeden die naar verwachting binnen een jaar tot uitkering komen, staan in de jaarrekening onder overige schulden en overlopende passiva.

Omvang en samenstelling van de AOV-tegoeden van de deelnemers op 31 december

bedragen in € 1.000

	31-12-2015	31-12-2014
Langlopend AOV-beleggers	147.678	149.452
Langlopend AOV-spaarders	67.463	75.318
Nog te verrekenen, kortlopend en langlopend	41.437	51.581
Totaal tegoeden deelnemers	256.578	276.351

Grondslagen

Grondslagen algemeen

De jaarrekening van het PWRI voldoet aan de eisen die in de Pensioenwet en in Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek staan. Ook volgt het PWRI de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Alle baten en lasten hebben betrekking op het verslagjaar.

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Salderingen

Salderen betekent posten tegen elkaar wegstrepen. Salderen mag alleen als het wettelijk of contractueel is toegestaan en als de betaling en de ontvangst gelijktijdig afgewikkeld moeten worden. Ook moet het voornemen bestaan om de posten op deze manier af te wikkelen. De rentebaten en rentelasten die horen bij de gesaldeerde posten, staan ook gesaldeerde in de jaarrekening.

Schattingen en veronderstellingen

Om een jaarrekening te maken moet het bestuur oordelen vormen, schattingen maken en veronderstellingen doen. Het gaat dan om posten waarvan de waarde niet zomaar uit andere bronnen is af te leiden. De oordelen, schattingen en veronderstellingen bepalen hoe het fonds deze posten in de jaarrekening waardeert. Daarmee hebben de oordelen, schattingen en veronderstellingen invloed op de waarde van activa, verplichtingen en baten en lasten. Het bestuur van het PWRI baseert de schattingen en veronderstellingen op ervaring en verschillende andere betrouwbare factoren. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van de schattingen. De belangrijkste schattingsposten voor de jaarrekening van het PWRI zijn de beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen.

Het bestuur evalueert de schattingen en veronderstellingen. Wanneer nodig verandert het bestuur de schatting. Heeft de verandering gevolgen voor de verslagperiode? Dan neemt het bestuur de nieuwe schatting op in de betreffende verslagperiode. Heeft de verandering gevolgen voor toekomstige perioden? Dan houdt het bestuur daar in de toekomstige verslagperioden rekening mee.

Vergelijking met voorgaand jaar

De grondslagen voor waardering en resultaatbepaling zijn dezelfde als vorig jaar.

Opname van actief, verplichting, bate of last

Een actief (bezitting) staat op de balans als het waarschijnlijk is dat het PWRI er in de toekomst economische voordelen van heeft. Maar alleen als het fonds de waarde van die voordelen betrouwbaar kan vaststellen. Een verplichting staat op de balans als het waarschijnlijk is dat de verplichting leidt tot een uitstroom van geld. Maar alleen als het fonds dat bedrag betrouwbaar kan vaststellen. Een voorbeeld van een verplichting is een pensioen dat het fonds nu of in de toekomst moet uitkeren.

Baten (opbrengsten) staan in de staat van baten en lasten als het vermogen is toegenomen door een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting. Maar alleen als het PWRI de omvang betrouwbaar kan vaststellen. Lasten (kosten) verwerkt het PWRI als het vermogen is verkleind door een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting. Maar alleen als het fonds de omvang betrouwbaar kan vaststellen.

Vreemde valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's. De euro is dus de 'presentatievaluta' van verplichtingen, geld of beleggingen. Het PWRI belegt ook in gebieden met andere muntsoorten. Dan doet het PWRI dus aan- en verkopen in andere muntsoorten dan de euro. Dat zijn 'transacties in vreemde valuta'. Vonden deze transacties in de verslagperiode plaats? Dan staan ze in de jaarrekening. In de jaarrekening hebben ze de waarde in euro's zoals die was op het moment van de transactie (de transactiedatum). Monetaire activa en passiva in vreemde valuta rekent het PWRI om naar de waarde in euro's op balansdatum. Monetaire activa zijn bezittingen in geld. Monetaire passiva zijn schulden in geld. De waardeverschillen die door schommelingen in de wisselkoersen ontstaan, neemt het PWRI op als baat of als last in de post netto beleggingsresultaten risico pensioenfondsen.

Schattingswijziging

Per 1 januari 2015 geldt een nieuw Financieel Toetsings Kader (nFTK). Als gevolg hiervan is per 1 januari 2015 is de driemaandsmiddeling in de rentetermijnstructuur vervallen. Daarnaast is per 15 juli 2015 de bepaling van de UFR verder aangepast. Deze wijzigingen zijn in de jaarrekening als een schattingswijziging verwerkt.

De impact op resultaat en vermogen zijn vermeld in de toelichting op de post 'Mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfondsen'.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Grondslagen voor waardering van activa en passiva zijn de regels waarmee het PWRI de waarde van bezittingen en schulden bepaalt.

Beleggingen (1)

Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Algemeen

Het PWRI waardeert beleggingen op actuele waarde. Daarvoor gebruikt het PWRI marktnoteringen of afgeleiden daarvan. Bepaalde beleggingen, zoals vastgoedbeleggingen, hypotheek en derivaten, waardeert het PWRI met waarderingsmodellen en -technieken. Het is gebruikelijk en mogelijk om daarmee de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte in te schatten.

Beleggingen worden gewaardeerd inclusief de bijbehorende overlopende activa, overlopende passiva en liquide middelen zolang deze niet voor andere doeleinden gebruikt kunnen worden. Overlopende

activa en passiva waardeert het PWRI tegen geamortiseerde kostprijs en liquide middelen tegen nominale waarde. Het verschil tussen actuele waarde en de geamortiseerde kostprijs is doorgaans erg klein. Dit komt door het kortetermijnkarakter van deze activa en passiva.

Het PWRI belegt ook indirect. Dat betekent dat het fonds meedoet in beleggingspools en –instellingen, die gespecialiseerd zijn in bepaalde beleggingen. Dat heet participatie. Participaties in beleggingsfondsen waardeert het PWRI volgens de grondslagen van die beleggingen. Bij gemengde beleggingsfondsen sluit het PWRI voor de presentatie aan bij de hoofdcategorie.

Het PWRI gebruikt afgeleide financiële instrumenten (derivaten) om beleggingsrisico's af te dekken. Dat gebeurt volgens het beleggingsbeleid. Derivaten die onderdeel zijn van een beleggingsfonds, staan in de beleggingscategorie waarin dit beleggingsfonds is opgenomen. De overige derivatenposities staan als een afzonderlijke beleggingscategorie in de jaarrekening.

De liquide middelen die onderdeel zijn van de onderliggende fondsen in aandelen, vastrentende waarden en overige beleggingen, staan bij die beleggingscategorie vermeld. Het PWRI merkt participaties met een beleggingskarakter niet aan als een groepsmaatschappij en/of deelneming. Hiermee volgt het PWRI de aanbeveling van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Vastgoedbeleggingen

Participaties in vastgoedbeleggingen waardeert het PWRI tegen actuele waarde. Taxaties per jaareinde bepalen de actuele waarde van de vastgoedfondsen die in Nederlands vastgoed beleggen. Een taxatie is een deskundige schatting van de waarde. Een externe taxateur voert de taxaties uit. De taxaties vinden plaats volgens de richtlijnen van de vermogensbeheerder. Deze richtlijnen sluiten aan bij de voorschriften van de vastgoedindex van de Raad van Onroerende zaken / Investment Property Databank (ROZ/IPD index).

Het PWRI belegt ook in vastgoedfondsen die in internationaal vastgoed beleggen (AREA Funds). Voor de waardebepaling gebruikt het PWRI de door de onderliggende vastgoedfondsen opgegeven beleggingswaarden van die fondsen, die op het moment van waardering aan de beheerder ter beschikking staan. De beleggingswaarden zijn gebaseerd op door het PWRI bepaalde waarderingsgrondslagen. Overige vermogensbestanddelen waardeert het PWRI volgens algemeen aanvaarde verslaggevinggrondslagen. De internationale beleggingen zijn allemaal fund of funds. Dat is een beleggingsstrategie waarbij via andere fondsen in vastgoed wordt belegd, in plaats van dat rechtstreeks zelf te doen. Afhankelijk van het onderliggende fonds vindt periodieke taxatie plaats. De waardemutaties analyseert het PWRI per kwartaal.

Aandelen

Aandelen, waaronder ook converteerbare obligaties, waardeert het PWRI op actuele waarde. Voor een aandeel dat beursgenoteerd is, is dat de beurswaarde. Als er echter geen beursnotering is, dan geldt als actuele waarde de contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen.

Vastrentende waarden

Obligaties waardeert het PWRI op actuele waarde. Daarbij vindt toerekening van de lopende rente plaats.

Hypothecaire leningen waardeert het PWRI op actuele waarde, op basis van de reële waarde. Daarvoor gebruikt het PWRI een discounted cashflow model. Dat betekent dat de verwachte kasstromen contant worden gemaakt tegen de euroswapcurve plus een risico-opslag. De verwachte kasstromen zijn rente

plus aflossing. Het PWRI houdt hierbij rekening met het vervroegde aflossingsrisico. De risico-opslag in de verdiscontering van de kasstromen berekent het PWRI op maandbasis. Voor particuliere hypotheek gebeurt dit op basis van marktdata. Zo bewegen de risico-opslagen (en dus ook de waarde van hypotheek) mee met de risicopremies in de markt. Voor zakelijke hypotheek zijn er geen relevante marktdata. Daarom baseert het PWRI de risico-opslag voor deze hypotheek op de tarieven waartegen zakelijke hypotheek in de markt worden verstrekt of verlengd.

Leningen op schuldbekentenis waardeert het PWRI op actuele waarde. Dat is de contante waarde van de met vervroegde aflossing aangepaste kasstromen. Deze verdisconteert het PWRI tegen de rente op staatsobligaties met vergelijkbare looptijden, inclusief eventuele opslagen die bij het risicoprofiel van de leningen horen.

Deposito's waardeert het PWRI op actuele waarde. Het verschil tussen de actuele en de nominale waarde van deposito's is doorgaans erg klein.

Derivaten

Derivaten is de verzamelnaam voor beleggingsinstrumenten die hun waarde ontleen aan de waarde van een ander goed. Voorbeelden zijn opties, futures en swaps. Derivaten waardeert het PWRI op actuele waarde. Dat is de relevante marktnotering. Als er geen marktnotering beschikbaar is, bepaalt het PWRI de waarde op basis van marktconforme uitgangspunten en veronderstellingen en toetsbare waarderingsmodellen. Is een derivatenpositie negatief? Dan verantwoordt het PWRI het bedrag onder de overige schulden en overlopende passiva.

Overige beleggingen

Overige beleggingen zijn beleggingen die niet onder de andere beleggingscategorieën vallen. Overige beleggingen waardeert het PWRI op actuele waarde.

Tegoeden voor risico deelnemers

Het PWRI beheert de tegoeden van de Aanvullende Oudedagsvoorzieningen (AOV). Daarmee volgt het fonds artikel 46 van de cao voor de sociale werkvoorziening op. De tegoeden zijn voor risico van de deelnemers. De grondslagen voor de waardering van beleggingen voor risico van deelnemers zijn gelijk aan die voor de waardering van beleggingen voor risico van het pensioenfonds.

Vorderingen en overlopende activa (2)

Vorderingen en overlopende activa waardeert het PWRI bij eerste verwerking tegen de reële waarde. Na eerste verwerking waardeert het fonds de vorderingen tegen de geamortiseerde kostprijs. Deze komt meestal overeen met de nominale waarde. Als het PWRI verwacht dat vorderingen oninbaar zijn – en dus waarschijnlijk niet geïncasseerd worden –, vormt het fonds hiervoor een voorziening. Dat betekent dat het PWRI de vordering geheel of gedeeltelijk afwaardeert. Vorderingen en overlopende activa uit beleggingstransacties staan onder de beleggingen.

Liquide middelen (3)

Onder de liquide middelen staan kas- en banktegoeden die onmiddellijk of op korte termijn opeisbaar zijn. Dat betekent dat het PWRI er vrijwel meteen over kan beschikken. De liquide middelen waardeert het fonds tegen nominale waarde. Liquide middelen die bij beleggingstransacties horen staan onder de beleggingen.

Eigen vermogen (4)

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserve, de weerstandsreserve en de bestemmingsreserve.

Algemene reserve

De algemene reserve is het deel van het eigen vermogen dat overblijft nadat het PWRI via de resultaatbestemming de weerstandsreserve en de bestemmingsreserve op het gewenste niveau heeft gebracht.

Weerstandsreserve

De weerstandsreserve is het weerstandsvermogen van het pensioenfonds tegen ongunstige ontwikkeling op lange termijn. Het vereist eigen vermogen zoals beschreven in de Pensioenwet is het maximum van de weerstandsreserve. Als het maximum van de weerstandsreserve is bereikt, gaat het meerdere vermogen naar de algemene reserve.

Bestemmingsreserve

In de periode 2007-2010 is voor de Sociale Werkvoorziening (SW) een iets hogere premie geheven dan de gedempte kostendeekkende premie. Het doel in die tijd was de premie stabiel op 16% te houden. Dit deed het PWRI door jaarlijks 16 % premie te heffen, terwijl de kostendeekkende premie lager of hoger was. Op die manier is de zogenoemde premie-egaliseringsreserve ontstaan.

Op 1 januari 2013 brachten sociale partners de pensioentoezegging terug. Dat brengt de gedempte kostendeekkende premie omlaag tot 15,2% van de salarissom. Het sturen op een 16%-premie is daardoor achterhaald en komen te vervallen. In afwachting van verdere ontwikkelingen houden wij de huidige reserve aan.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (5)

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds waardeert het PWRI op actuele waarde. Deze voorziening heeft een langlopend karakter. Om de actuele waarde te bepalen gebruikt het PWRI de contante waarde van de beste inschatting van de toekomstige kasstromen. Bij de berekening van de voorziening voor pensioenverplichtingen gaat het PWRI uit van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken (inclusief de toeslag op de pensioenaanspraken per 1 januari volgend op het verslagjaar, mits de deelnemer op die datum een onvoorwaardelijk recht op deze toeslag heeft). Het PWRI houdt geen rekening met toekomstige salarisontwikkelingen.

De voorziening voor pensioenverplichtingen is gebaseerd op de volgende actuariële veronderstellingen:

- De gehanteerde rekenrente is gebaseerd op de rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.
- Sterftেকansen zijn op basis van de Prognosetafel AG2014 bepaald met een fondsspecifieke ervaringssterfte. Voor wezen nemen we geen sterftেকansen in aanmerking.
- De partnerfrequentie waarvan we uitgaan, neemt toe tot aan de ingangsdatum van het ouderdomspensioen op 67 jaar. Boven de leeftijd van 67 jaar neemt de partnerfrequentie af volgens de sterftetafel. Bij het uitruilbare nabestaandenpensioen stelt het PWRI de samenlevingsfrequentie bij ingang van het ouderdomspensioen op 67 jaar op 1.
- De leeftijd van de partner bij overlijden van een mannelijke hoofdverzekerde wordt op vier jaar jonger gesteld, de leeftijd van de partner bij overlijden van een vrouwelijke hoofdverzekerde op drie jaar ouder.

- Het PWRI houdt rekening met een kostenopslag van 3,7% voor toekomstige kosten van pensioenbeheer, waaronder excassokosten.

Overige technische voorzieningen (6)

Onder de overige technische voorzieningen staat de Incurred But Not Reported (IBNR) Premie. De IBNR-voorziening premievrije doorbouw (PVD) is er voor premievrije voortzetting van pensioenopbouw bij invalidering. Aan deze voorziening voegt het PWRI jaarlijks de in de premie opgenomen opslag voor premievrijstelling toe. Om de lasten van ingegane arbeidsongeschiktheid te financieren valt jaarlijks de premieopslag voor premievrijstelling vrij van twee verslagjaren eerder. Dit geldt voor deelnemers met een eerste ziekte dag twee jaren voorafgaand aan het verslagjaar.

Langlopend schulden (7)

Langlopend tegoed deelnemers

Het langlopende deel van de tegoeden van de deelnemers in de AOV-regeling waardeert het PWRI tegen actuele waarde. Deze is gelijk aan de actuele waarde van de daaraan ten grondslag liggende beleggingen.

Schuld aan cao-partners inzake cumulatieve inning

Invoering van de Participatiewet heeft tot gevolg dat de benodigde pensioenbijdrage van deelnemers van het PWRI de komende jaren zal stijgen. Daarom hebben sociale partners de pensioenbijdrage voor 2014 en 2015 niet verlaagd. Ze houden de bijdrage op het zelfde niveau. In 2014 en 2015 bedraagt de kostendeekkende SW-premie 27,0%. Er is echter 28,2% geheven. 1,2% extra ter vorming van een premiedepot om toekomstige premiestijgingen op te kunnen vangen. Premiedemping betekent dat de pensioenbijdrage minder varieert. De sociale partners zijn eigenaar van het geld. De langlopende schuld aan cao-partners is de som van de ontvangen bijdrage, vermeerderd met beleggingsresultaat en verminderd met eventuele kosten, voorzover ze betrekking hebben op het verslagjaar

Overige schulden en overlopende passiva (8)

Overige schulden en overlopende passiva waardeert het PWRI bij de eerste verwerking tegen reële waarde. Na eerste verwerking waardeert het fonds schulden op geamortiseerde kostprijs. Deze is meestal gelijk aan de nominale waarde. Schulden en overlopende passiva uit beleggingstransacties staan onder de beleggingen.

Voorziening spaarfonds gemoedsbezwaarden

Het kan gebeuren dat een werknemer bezwaar heeft tegen elke vorm van verzekeren. Dan kan het PWRI een individuele vrijstelling van deelneming aan de verplichte pensioenregelingen verlenen. Dit staat in de regeling voorziening spaarfonds gemoedsbezwaarden. De werkgever en de werknemer blijven verplicht de reguliere bijdragen aan het fonds af te dragen. Deze bijdragen stort het fonds dan op een individuele spaarrekening. Aan het spaarbedrag op deze rekening voegt het PWRI jaarlijks rente toe.

De gespaarde bijdragen van de gemoedsbezwaarde keert het PWRI na het bereiken van de AOW-leeftijd gedurende 15 jaar in gelijke termijnen uit. Overlijdt de deelnemer voordat de uitkeringen zijn ingegaan? Dan ontvangt de partner 15 jaar de gelijke termijnen. Overlijdt de deelnemer nadat de uitkering is ingegaan? Dan ontvangt de partner de resterende periode de uitkeringen.

Grondslagen voor resultaatbepaling

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn grotendeels gerelateerd aan de waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen in de balans. Het PWRI verantwoordt gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten rechtstreeks in het resultaat.

Pensioenpremie risico pensioenfonds (9)

Pensioenpremie is het bedrag dat werkgevers en werknemers betalen voor toekomstig pensioen. Als pensioenpremie verantwoordt het PWRI de in rekening gebrachte en te brengen bedragen en koopsommen die aan het verslagjaar zijn toe te rekenen.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds (10)

Beleggingsresultaten rekent het PWRI toe aan de periode waarop ze betrekking hebben. De gefactureerde kosten van vermogensbeheer zijn hierop in mindering gebracht. Directe en indirecte beleggingsresultaten presenteert het PWRI afzonderlijk. De directe beleggingsresultaten zijn de opbrengsten uit huur, rente en dividend. Dividend verantwoordt het PWRI op het moment van uitkeren. De indirecte beleggingsresultaten bestaan uit gerealiseerde en niet-gerealiseerde waardeveranderingen.

Pensioenuitkeringen (11)

De pensioenuitkeringen zijn de aan deelnemers uitgekeerde bedragen, inclusief afkopen. Afkopen is het in één keer uitbetalen van een toekomstige reeks van kleine pensioenen. De pensioenuitkeringen berekent het PWRI volgens de actuariële grondslagen en rekent het fonds toe aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds (12)

De mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds is gelijk aan het saldo van de ontwikkeling van de volgende componenten:

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw staat de actuariële berekende waarde van de opgebouwde nieuwe pensioenaanspraken. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten op ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin meegenomen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Indexering en overige toeslagen

Het PWRI verantwoordt de indexering (toeslagverlening) en overige toeslagen in de staat van baten en lasten. Dit vindt pas plaats als het bestuur hier op of vóór de balansdatum een onherroepelijk besluit over heeft genomen. En als de deelnemer volgens dit besluit in het verslagjaar een onvoorwaardelijk recht op deze toeslag heeft verkregen.

Rentetoevoeging

De waarde van de pensioenaanspraken neemt jaarlijks toe met de veronderstelde rekenrente. De rentetoevoeging berekent het PWRI over de beginstand van de voorziening pensioenverplichtingen en de mutaties hierin gedurende het jaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer

Vooraf maakt het PWRI een actuariële berekening van de toekomstige pensioenuitkeringen en de kosten van pensioenbeheer (met name excassokosten). Beide zijn onderdeel van de voorziening pensioenverplichtingen. De post onttrekking voor pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer is de vrijval voor de financiering van de kosten en uitkeringen in het verslagjaar.

Wijziging actuariële grondslagen

Het effect van de aanpassing van de actuariële grondslagen op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode bepaald en in de staat van baten en lasten opgenomen.

Wijziging rekenrente

Het PWRI herrekent jaarlijks per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen door de rentetermijnstructuur toe te passen. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur verantwoordt het PWRI onder wijziging rekenrente.

Wijziging uit overdracht van rechten

Wijziging uit overdracht van rechten rekent het PWRI toe aan de periode waarop het betrekking heeft. Hier neemt het PWRI de actuariële inkomende en uitgaande overdrachten op.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Overige mutaties zijn bijvoorbeeld het resultaat van actuariële kanssystemen, wijzigingen in het pensioenreglement en administratieve correcties. Ze zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie overige technische voorzieningen (13)

Onder mutatie overige technische voorzieningen valt de verandering van de voorziening uitlooprisico premievrije doorbouw (PVD). Dit is een Incurred But Not Reported (IBNR) voorziening.

Saldo overdrachten van rechten (14)

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen van van derden overgenomen dan wel aan derden overgedragen pensioenverplichtingen. Het PWRI rekent ze toe aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Kosten pensioenbeheer (netto) (15)

De kosten pensioenbeheer (netto) rekent het PWRI toe aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Overige baten en lasten (16)

Overige baten en lasten rekent het PWRI toe aan de periode waarop ze betrekking hebben. Onderdeel van de overige baten en lasten zijn de behaalde rendementen op de tegoeden Aanvullende Oudedagsvoorziening.

Grondslagen voor het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht stelt het PWRI op volgens de directe methode. Er is onderscheid tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten (bijvoorbeeld betaalde uitkeringen en ontvangen pensioenpremie) en kasstromen uit beleggingsactiviteiten (bijvoorbeeld ontvangen rente op beleggingen).

Ontvangsten en uitgaven in vreemde valuta worden omgerekend in euro's tegen de koersen per transactiedatum. De verschillen tussen de transactiekoers en de koers van afwikkeling worden in de post ontvangen directe beleggingsopbrengsten verwerkt.

Risicobeheer

Inleiding

Het verslag van het bestuur gaat in op de risico's die het pensioenfonds loopt. Ook is er aandacht voor het beleid dat het PWRI voert om deze risico's te beperken. Dat is kwalitatieve informatie. Deze paragraaf geeft de kwantitatieve risico-informatie. Hierbij geldt het doorkijkprincipe. Dit houdt in dat risico's zijn uitgesplitst in onderliggende beleggingscategorieën om een beter inzicht te krijgen. Beleggingsfondsen zijn zoveel mogelijk uitgesplitst in achterliggende beleggingscategorieën.

Solvabiliteit en dekkingsgraad

Het beheer en de financiering van pensioenverplichtingen gaan gepaard met risico's. De belangrijkste doelstelling van een pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Daarvoor streeft het fonds naar voldoende solvabiliteit op basis van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit is de verhouding tussen het beschikbaar vermogen en de verplichtingen en wordt uitgedrukt in de dekkingsgraad. Hoe hoger de dekkingsgraad, hoe beter een pensioenfonds naar verwachting aan zijn verplichtingen kan voldoen. Naast deze actuele dekkingsgraad, berekent het fonds ook de beleidsdekkingsgraad. Die is het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden van de laatste twaalf maanden. Door de beleidsdekkingsgraad te vergelijken met de vereiste dekkingsgraad en de minimaal vereiste dekkingsgraad, kan het PWRI beoordelen of er sprake is van een tekortsituatie. Uitgangspunt voor deze vergelijking is de beleidsdekkingsgraad eind 2015 van 105,9%.

Het grootste risico voor een pensioenfonds is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen om zijn pensioenverplichtingen na te komen. De solvabiliteit, uitgedrukt in het vereist eigen vermogen, meet het PWRI volgens specifieke normen die de toezichthouder het PWRI oplegt.

Om het vereist eigen vermogen te berekenen bestaat een standaardmethode. De samenstelling van de beleggingen bepaalt het PWRI volgens de strategische asset mix in de evenwichtssituatie. Het reservetekort bedraagt € 1.419 miljoen (2014: € 549 miljoen).

Omvang reserve

bedragen in € 1.000

	2015	2014
Technische voorzieningen	7.093.333	6.661.465
Risico		
S1 Renterisico	410.968	279.778
S2 Zakelijkewaardenrisico	1.285.356	992.939
S3 Valutarisico	276.458	216.969
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	385.552	118.708
S6 Verzekeringstechnisch risico	200.159	189.749
S10 Actief beheer risico	126.533	-
Diversificatie-effect	-911.016	-598.485
Vereist eigen vermogen	1.774.010	1.199.658
Vereist eigen vermogen	1.774.010	1.199.658
Als percentage van de technische voorzieningen	25,0%	18,0%

Reservetekort

Aanwezig eigen vermogen	354.988	650.743
Af: vereist eigen vermogen	1.774.010	1.199.658
Reservetekort	-1.419.022	-548.915

Het model voor de S-toets is gewijzigd door de implementatie van het nFTK. Als gevolg daarvan is de S-toets niet goed te vergelijken met vorig boekjaar. Het grondstoffenrisico is nihil omdat in het beleggingsplan 2015 is opgenomen dat het fonds niet meer in grondstoffen zal beleggen.

Eind 2015 beschikt het pensioenfonds niet over het vereist eigen vermogen maar wel over het minimaal vereist eigen vermogen.

Dekkingstekort/-overschot

(bedragen in € 1.000)

Minimaal vereist eigen vermogen	290.827	279.782
Als percentage van de technische voorzieningen	4,1%	4,2%
Aanwezig eigen vermogen	354.988	650.743
Af: minimaal vereist eigen vermogen	290.827	279.782
Dekkingsoverschot	64.161	370.961

De toezichthouder schrijft voor hoe het PWRI de risico's uit de standaardtoets (S-toets) moet kwantificeren. Wijzigingen in de onderliggende risicocomponenten ten opzichte van het voorgaande jaar verklaart het PWRI bijvoorbeeld met veranderingen in de rente en de strategische beleggingsmix. Met de berekening van het diversificatie-effect corrigeert het PWRI het feit dat niet alle risico's zich op hetzelfde moment voordoen.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en van de pensioenverplichtingen verandert door ongunstige wijzigingen in de marktrente. De rentegevoeligheid meet het PWRI met de 'duratie'. De duratie van een belegging is het gewogen gemiddelde van de resterende looptijd in jaren.

Inzicht in duratie

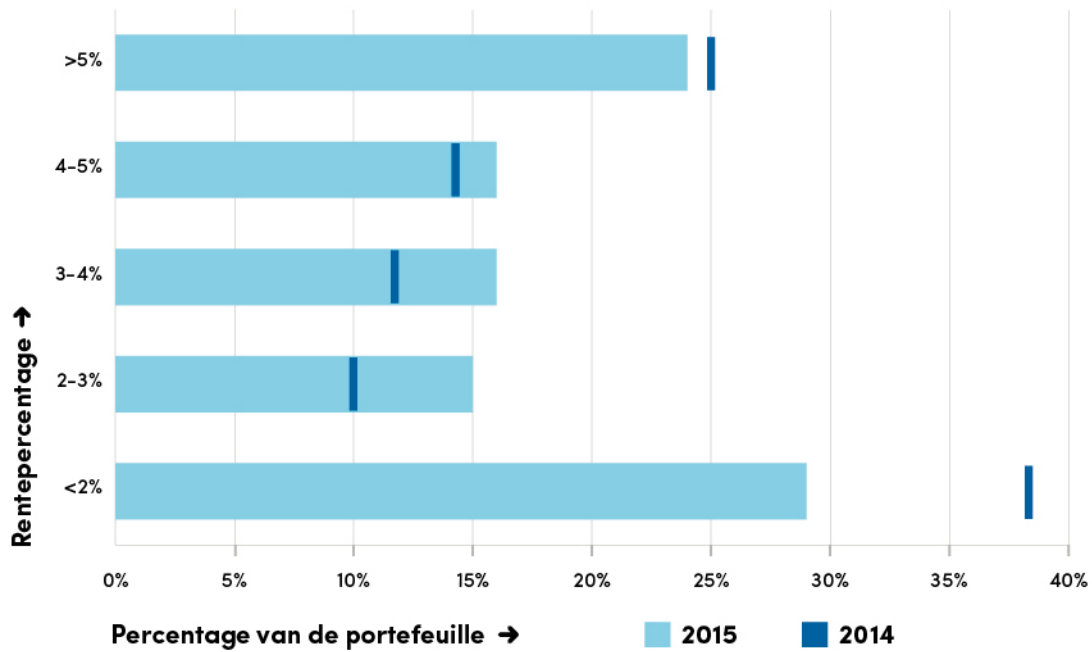
bedragen in € 1.000 / duratie in jaren

	2015		2014	
	balanswaarde	duratie	balanswaarde	duratie
Duratie vastrentende waarden (exclusief derivaten)	3.873.082	6,3	3.921.131	5,4
Duratie vastrentende waarden (inclusief derivaten)	3.958.222	8,1	4.492.645	15,8
Duratie van de (nominale) pensioenverplichtingen	7.093.333	17,3	6.661.465	16,7

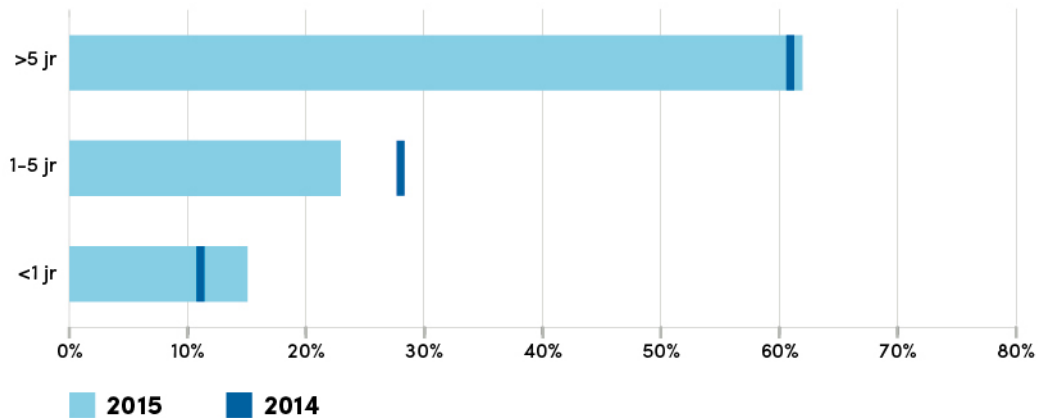
De gemiddelde resterende looptijd (de duratie) van de verplichtingen is hoger dan die van de vastrentende waarden. Dat betekent dat de waarde van de verplichtingen sterker reageert op een verandering van de rente dan de waarde van de vastrentende waarden. Als de rente stijgt, dalen de waarde van de beleggingen én de waarde van de verplichtingen. Maar omdat de verplichtingen sterker dalen dan de beleggingen, stijgt de dekkingsgraad. Als de rente daalt, geldt het omgekeerde. Op balansdatum is de duratie van de vastrentende waarden (exclusief derivaten) aanzienlijk korter dan de duratie van de verplichtingen. Dit heet een 'duration-mismatch'. Daarom dekt het PWRI een deel van het renterisico af. Hoe groot dat deel is hangt af van de rentestand. Bij een hogere rente wordt een groter deel van het renterisico afgedekt. Het PWRI stuurt op een vast matchpercentage. Het matchpercentage komt tot stand met een combinatie van LDI-pools, vastrentende waarden en derivaten.

De volgende grafieken geven inzicht in de samenstelling van de vastrentende waarden: naar rentepercentage, resterende looptijd en rentetype.

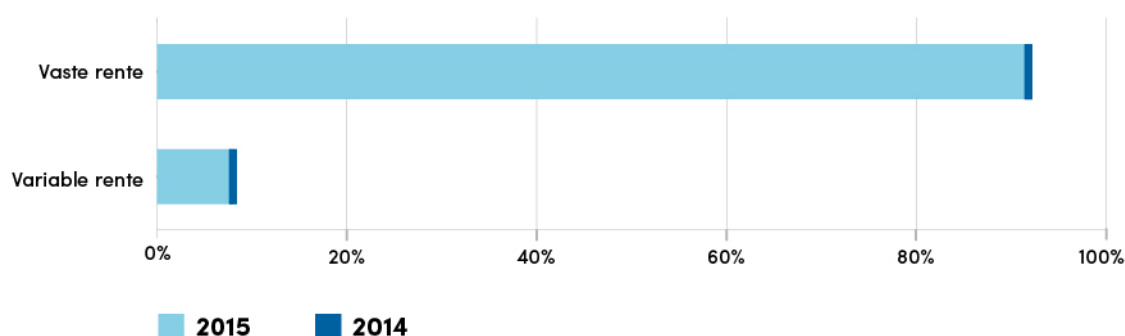
Samenstelling vastrentende waarden naar rentepercentage

Samenstelling vastrentende waarden naar resterende looptijd

Samenstelling vastrentende waarden naar rentetype

Zakelijkewaardenrisico (S2)

Zakelijkewaardenrisico is het risico van fluctuaties in de marktwaarde van beleggingen in zakelijke waarden. Fluctuaties zijn schommelingen: marktwaarden stijgen en dalen. Factoren die te maken hebben met een individuele belegging of een uitgevende instelling of algemene factoren kunnen die fluctuaties veroorzaken. Waardewijzigingen verwerkt het PWRI onmiddellijk in het beleggingsresultaat. Een pensioenfonds kan het zakelijkewaardenrisico afzwakken door te kiezen voor verschillende beleggingen. Dit heet mitigeren door diversificatie van de beleggingen. Ook kan een fonds dit risico verminderen door afgeleide financiële instrumenten (derivaten) te gebruiken, zoals opties en futures.

Valutarisico (S3)

Valutarisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van de koersen van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Dit risico kan een pensioenfonds beperken door valutaderivaten in te zetten. Het deel dat het PWRI in vreemde valuta belegt, bedraagt eind 2015 ongeveer 51% van de beleggingsportefeuille (2014: 48%). Hiervan is 76,4% afgedekt door valutaderivaten (2014: 74,4%). De nettorisicopositie bedraagt 24,0% (2014: 26,0%).

Valutaverdeling van het belegd vermogen voor en na valuta-afdekking

bedragen in € 1.000

			2015	2014
	voor (valuta)afdekking	valuta-derivaten	na valuta- afdekking	na valuta- afdekking
Euro	3.651.423	2.901.152	6.552.575	6.414.527
Amerikaanse dollar	2.159.494	-2.059.349	100.145	120.626
Britse pond	380.218	-378.058	2.160	6.966
Yen	55.678	-55.076	602	-964
Overige	1.207.189	-408.669	798.520	764.868
Totaal voor en na valuta-afdekking	7.454.002	-	7.454.002	7.306.023

Grondstoffenrisico (S4)

Het PWRI belegt niet in grondstoffen.

Kredietrisico (S5)

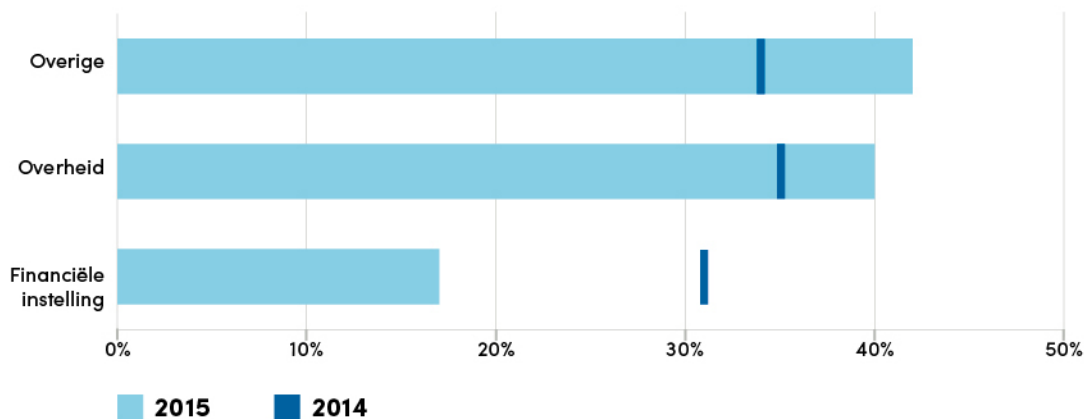
Kredietrisico is het risico dat een tegenpartij niet kan betalen. Voorbeelden zijn partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar het PWRI deposito's plaatst, marktpartijen waarmee het PWRI Over The Counter (OTC)-derivatenposities aangaat en herverzekeraars.

Kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille

	AAA	AA	A	BBB	< BBB	Geen rating	Totaal
2015	24%	15%	13%	27%	17%	4%	100%
2014	19%	17%	13%	18%	15%	18%	100%

In de gezamenlijke categorieën A, AA en AAA is vergeleken met het voorgaande verslagjaar een minimale verschuiving zichtbaar naar BBB en geen rating. Beleggingen waarvoor geen rating beschikbaar is, zijn vrijwel allemaal hypotheek, derivaten en leningen op schuldbekentenis.

Samenstelling vastrentende waarden naar debiteur

Om het kredietrisico te beheersen, kan een pensioenfonds credit default swaps aangaan. In het overzicht hieronder staat 'protectie gekocht' voor het afdekken van het kredietrisico met een credit default swap. Het overnemen van kredietrisico van een tegenpartij heet 'protectie verkocht'.

Credit default swaps

	2015	2014
Protectie gekocht	-	-
Protectie verkocht	551	659

Verzekeringstechnisch risico (actuariële risico's) (S6)

De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortlevenrisico) en arbeidsongeschiktheid.

Langlevensrisico

Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven en dus langer (ouderdoms)pensioen ontvangen. Het PWRI gebruikt de Prognosetafel AG2014 en een fondsspecifieke ervaringssterfte.

Kortlevenrisico

Kortlevenrisico is het risico dat deelnemers eerder overlijden dan ingeschat en hun nabestaanden daardoor langer nabestaandenpensioen ontvangen. We gebruiken de Prognosetafel AG2014 inclusief een fondsspecifieke ervaringssterfte alsmede partnerfrequenties bij overlijden en een gemiddeld geslachtsafhankelijk leeftijdsverschil van de partner ten opzichte van de deelnemer bij overlijden.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Een pensioenfonds moet voorzieningen treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en voor het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen. Dit heet een 'schadereserve' en is het arbeidsongeschiktheidsrisico. Voor dit risico brengt het PWRI jaarlijks een risicopremie in rekening. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt in het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie herzielt het PWRI regelmatig.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat een pensioenfonds beleggingen niet op tijd en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kan omzetten in liquide middelen. Dan kan het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Dit risico beheerst het PWRI door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte te nemen voor liquiditeitsposities. Ook houdt het PWRI rekening met de directe beleggingsopbrengsten en met andere inkomsten, zoals premies.

Concentratierisico (S8)

Het concentratierisico kan optreden bij een te grote concentratie van de beleggingen in regio's, in economische sectoren of bij tegenpartijen.

Belegd vermogen naar sectoren

bedragen in € 1.000

	2015	2014
Overheidsinstellingen	1.496.141	1.574.111
Beleggingsinstellingen (niet nader gespecificeerd)	200.925	134.245
Financiële instellingen	1.315.039	1.828.053
Handel en industriële bedrijven	2.154.916	1.994.938
Nutsbedrijven	168.348	156.276
Vastgoed	797.323	536.187
Andere instellingen	1.321.310	1.082.213
Totaal	7.454.002	7.306.023

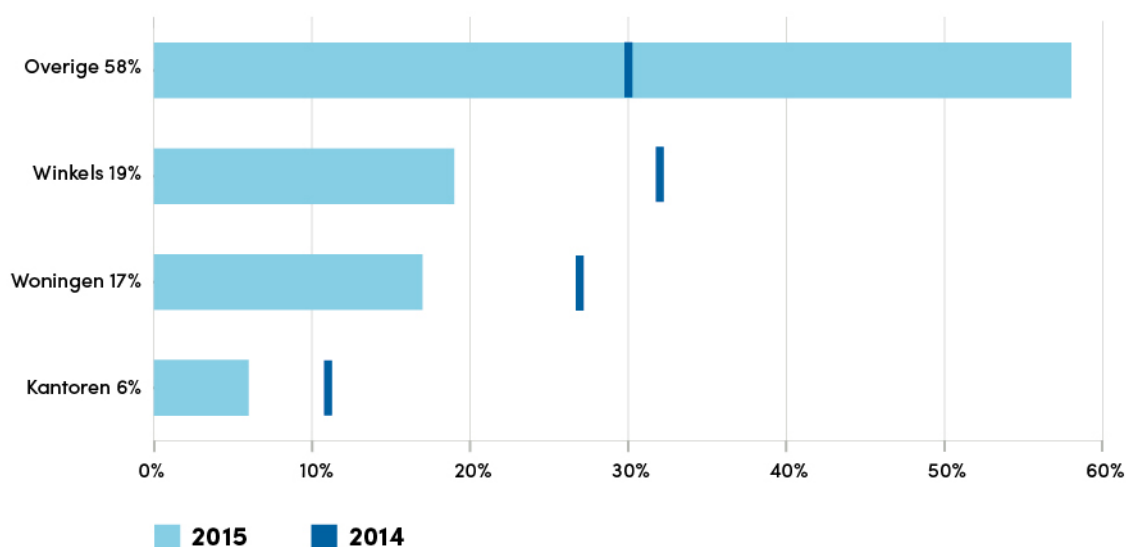
Belegd vermogen naar regio

bedragen in € 1.000

	Overheidsinstellingen	Overige	2015	2014
Nederland	177.489	1.160.110	1.337.599	1.135.659
Ontwikkelde markten	942.524	3.670.720	4.613.244	4.554.110
BRIC-landen	22.876	255.478	278.354	351.595
Opkomende markten	173.558	601.081	774.639	939.521
Portugal	7.789	5.486	13.275	14.028
Ierland	22.381	56.105	78.486	58.558
Italië	144.632	65.522	210.154	140.150
Griekenland	-	640	640	2.200
Spanje	90.482	57.129	147.611	110.202
Totaal	1.581.731	5.872.271	7.454.002	7.306.023

Van het belegd vermogen is 18% in Nederland belegd en 82% in overige landen. Het fonds belegt indirect ook in vastgoed. In de grafiek hieronder zijn de vastgoedbeleggingen gesplitst naar segment, volgens het doorkijkprincipe.

Segmentatie beleggingen in vastgoed

Derivatenrisico (specifieke financiële instrumenten)

Om het beleggingsbeleid uit te voeren gebruikt het PWRI ook financiële derivaten. Dit gebeurt vooral om de eerder genoemde vormen van marktrisico gedeeltelijk af te dekken. Het gebruik van derivaten beperkt deze risico's, maar kan wel weer tot andere risico's leiden. Een voorbeeld is bijstorting als de waarde van het derivaat daalt. Het overzicht hieronder laat zien welke derivaten het PWRI eind 2015 gebruikte. Gedurende het jaar kunnen andere derivaten zijn gebruikt.

Derivaten naar soort (eind 2015)

bedragen in € 1.000

	Contractomvang	Actuele waarde	Derivaten met een positieve waarde	Derivaten met een negatieve waarde
Valutaderivaten eind 2015	1.875.616	48.402	50.089	-1.687
Valutaderivaten eind 2014	1.496.458	-34.896	2.633	-37.529
Rentederivaten eind 2015	-2.266	-78	0	-78
Rentederivaten eind 2014	748	-3	0	-3
Totaal 2015	1.873.350	48.324	50.089	-1.765
Totaal 2014	1.497.206	-34.899	2.633	-37.532

Actief beheer risico (\$10)

Onder actief beheer worden afwijkende posities in beleggingsportefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van de strategische portefeuilles.

Niet-financiële risico's

De belangrijkste niet-financiële risico's zijn het operationeel risico en het systeemrisico. Het is niet mogelijk de omvang van deze risico's vast te stellen

Operationeel risico (S9)

Het operationeel risico is het risico dat optreedt bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten. Het operationeel risico is een gevolg van onvolledige of falende interne processen, van menselijk gedrag en falende systemen of van externe gebeurtenissen. Om dit risico te beperken neemt het PWRI interne maatregelen om de primaire- en verslaggevingsprocessen te beheersen en rapporteert daarover in ISAE-rapporten.

Systeemrisico

Systeemrisico is het risico dat het mondiale financiële systeem – ofwel de internationale markten – niet langer goed functioneert. Dan zijn beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar en verliezen ze zelfs (tijdelijk) hun waarde. Net als andere marktpartijen kan het pensioenfonds dit risico niet beheersen.

Toelichting op de balans

Beleggingen (1)

Verloopoverzicht van de beleggingen voor het risico pensioenfonds

bedragen in € 1.000

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal 2015	Totaal 2014
Beginstand	392.458	2.899.423	3.852.453	2.633	196.588	7.343.555	6.135.649
Aankopen	285.107	867.578	1.344.952	-	27.000	2.524.637	1.261.626
Verkopen	-26.935	-645.477	-1.738.383	237.077	-200.039	-2.373.757	-1.110.191
Waardeontwikkeling	-1.036	188.884	-20.076	-189.621	-19.004	-40.853	1.088.827
Overige mutaties	-3.892	-	648	-	5.429	2.185	-32.356
Eindstand beleggingen risico fonds	645.702	3.310.408	3.439.594	50.089	9.974	7.455.767	7.343.555

1) Saldo van negatieve derivaten staat onder de passiva

In de eindstand zijn meegenomen

- Vorderingen en overlopende activa	23.973	17.883
- kortgeldposities u/g	-	-
- banktegoeden in rekening-courant	3.762	5.555
- schulden en overlopende passiva	-7.972	-5

Verloopoverzicht van de beleggingen voor risico van deelnemers

bedragen in € 1.000

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal 2015	Totaal 2014
Beginstand	-	31.899	246.011	-228	-1.331	276.351	281.817
Aankopen	-	3.683	142.760	-	-	146.443	170.016
Verkopen	-	-6.985	-165.377	1.447	-	-170.915	-191.946
Waardeontwikkeling	-	2.334	369	-968	-	1.735	16.728
Overige mutaties	-	-	-331	-	3.295	2.964	-264
Eindstand beleggingen voor risico deelnemer	-	30.931	223.432	251	1.964	256.578	276.351

In de eindstand zijn meegenomen

- Vorderingen en overlopende activa	35	-1.445
- kortgeldposities u/g	75.790	83.560
- banktegoeden in rekening-courant	75	122
- schulden en overlopende passiva	-8	-8

Beleggingen waardeert het PWRI op marktwaarde. Afhankelijk van de beschikbaarheid van objectieve gegevens is de waardering per beleggingscategorie uitgesplitst:

- Directe marktnoteringen: er is een notering in een actieve markt.
- Afgeleide marktnotering: het PWRI waardeert beleggingen volgens een model, de gebruikte variabelen

zijn af te leiden uit de markt.

- Waarderingsmodellen: de waardebepaling is niet gebaseerd op marktdata, maar op aannames en inschattingen.

Waardering van de beleggingen voor risico van het pensioenfonds

bedragen in € 1.000

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten (saldo)	Overige	Totaal 2015	Totaal 2014
Directe marktnoteringen	-	-	335.561	-	9.974	345.535	405.671
Afgeleide van noteringen	250.244	3.224.751	2.676.646	-	-	6.151.641	6.097.465
Waarderingsmodellen	395.458	85.657	427.387	48.324	-	956.826	802.887
Totaal beleggingen	645.702	3.310.408	3.439.594	48.324	9.974	7.454.002	7.306.023

In de overzichten hieronder zijn de beleggingscategorieën verder uitgesplitst, naar risico pensioenfonds en risico deelnemers.

Vastgoedbeleggingen

	Risico pensioenfonds	Risico deelnemers	Totaal 2015	Totaal 2014
Vastgoedbeleggingsfondsen	637.201	-	637.201	380.065
Vorderingen	8.501	-	8.501	10.825
Liquide middelen	-	-	-	1.568
Totaal vastgoedbeleggingen	645.702	-	645.702	392.458

Aandelen

	Risico pensioenfonds	Risico deelnemers	Totaal 2015	Totaal 2014
Ontwikkelde markten	1.899.286	12.547	1.911.833	1.636.788
Opkomende markten	820.890	3.540	824.430	733.564
Private equity	85.657	-	85.657	94.855
Converteerbare obligaties	504.575	14.844	519.419	466.115
Totaal aandelen	3.310.408	30.931	3.341.339	2.931.322

Vastrentende waarden

	Risico pensioenfondsen	Risico deelnemers	Totaal 2015	Totaal 2014
Obligaties	328.349	-	328.349	393.432
Obligatiefondsen	2.523.566	147.642	2.671.208	2.168.691
Opgebouwde rente	7.214	-	7.214	8.027
Leningen op schuldbekentenis	50	-	50	72
Hypotheekfondsen	427.387	75.790	503.177	315.572
Depositos	-	-	-	83.560
LDI-pools	153.028	-	153.028	1.129.110
Totaal vastrentende waarden	3.439.594	223.432	3.663.026	4.098.464

Derivaten (met een positieve waarde)

	Risico pensioenfondsen	Risico deelnemers	Totaal 2015	Totaal 2014
Rentederivaten	-	-	-	-
Valutaderivaten	50.089	251	50.340	2.660
Totaal derivaten	50.089	251	50.340	2.660

Derivaten voor risico pensioenfondsen met een negatieve waarde staan op de passiefzijde van de balans.
Derivaten voor risico deelnemers met een negatieve waarde staan op de debetzijde van de balans.

Het PWRI maakt gebruik van onderpand. Het ontvangen onderpand bedraagt eind 2015 € 78,9 miljoen (2014: € 764,5 miljoen) en het verstrekte onderpand € 0,0 miljoen (2014: € 7,0 miljoen). Het betreft het toegerekende onderpand van zowel de LDI fondsen en het Global Credits fonds.

Overige beleggingen

	Risico pensioenfondsen	Risico deelnemers	Totaal 2015	Totaal 2014
Grondstoffenfondsen	-	-	-	192.044
Vorderingen	14.184	2.529	16.713	378
Schulden	-7.972	-640	-8.612	-1.453
Liquide middelen	3.762	75	3.837	4.288
Totaal overige beleggingen	9.974	1.964	11.938	195.257

Vorderingen en overlopende activa (2)

	31-12-2015	31-12-2014
Vorderingen op werkgevers	1.496	3.141
Vordering op deelnemers van het pensioenfonds	929	170
Vorderingen uit hoofde van waardeoverdrachten	70	26
Vooruitbetaalde kosten	2.341	1.905
Te verrekenen inzake AOV-regeling	-	1.444
Totaal	4.836	6.686

De vorderingen en overlopende activa hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Liquide middelen (3)

	31-12-2015	31-12-2014
Rekeningen-courant	17.721	18.434

Over de liquide middelen kan het pensioenfonds vrij beschikken.

Eigen vermogen (4)

Mutatieoverzicht eigen vermogen

	Algemene reserve	Weerstands-reserve	Bestemmings-reserve	31-12-2015 Totaal	31-12-2014 Totaal
Beginstand eigen vermogen	-657.095	1.199.658	108.180	650.743	506.969
Bestemming saldo van baten en lasten	-870.107	574.352	-	-295.755	143.774
Eindstand eigen vermogen	-1.527.202	1.774.010	108.180	354.988	650.743

Algemene reserve

De algemene reserve is het deel van het eigen vermogen dat overblijft nadat de weerstandsreserve en de bestemmingsreserve via de resultaatbestemming op het gewenste niveau zijn gebracht.

	31-12-2015 Totaal	31-12-2014 Totaal
Beginstand algemene reserve	-657.095	-515.762
Mutaties door resultaatbestemming	-870.107	-141.333
Eindstand algemene reserve	-1.527.202	-657.095

Weerstandsreserve

De weerstandsreserve vormt het weerstandsvermogen van het pensioenfonds tegen ongunstige ontwikkeling op lange termijn. De Pensioenwet schrijft voor dat de weerstandsreserve gelijk is aan het vereist eigen vermogen. Als het maximum van de weerstandsreserve is bereikt, gaat het resterende vermogen naar de algemene reserve.

	31-12-2015 Totaal	31-12-2014 Totaal
Beginstand weerstandsreserve	1.199.658	914.551
Mutaties door resultaatbestemming	574.352	285.107
Eindstand weerstandsreserve	1.774.010	1.199.658

Het vereist eigen vermogen eind 2015 bedraagt €1.774.010 (2014: € 1.199.658). De vereiste dekkingsgraad is 125,0% (2014: 118,0%).

Bestemmingsreserve

De bestemmingsreserve is een premie-egaliseringsreserve.

	31-12-2015 Totaal	31-12-2014 Totaal
Beginstand bestemmingsreserve	108.180	108.180
Mutaties door resultaatbestemming	-	-
Eindstand bestemmingsreserve	108.180	108.180

De dekkingsgraad wordt berekend door het beschikbaar vermogen te delen door de voorziening pensioenverplichtingen. Hoe de dekkingsgraad eind 2015 berekend kan worden is in onderstaande tabel opgenomen.

Berekening dekkingsgraad

	31-12-2015
Beleggingen voor risico pensioenfonds (1)	7.455.767
Vorderingen en overlopende activa (2)	4.836
Liquide middelen (3)	17.721
Overige schulden en overlopende passiva (8)	-5.853
Schuld aan cao-partners (7)	-24.150
Beschikbaar vermogen	7.448.321
Voorziening pensioenverplichtingen (5 & 6)	7.093.333
Dekkingsgraad	105,0%

Het verloop van de dekkingsgraad over 2015 is als volgt:

Verloop van de dekkingsgraad

	Realisatie 2015	Herstelplan 2015	Realisatie 2014	Herstelplan 2014
Beginstand dekkingsgraad	109,8	109,8	109,0	107,9
Effect wijziging rentetermijnstructuur	-5,4	-4,4	-17,9	0,4
Effect rendement op beleggingen	0,3	5,0	18,1	2,3
Premie-effect	-	-0,2	0,5	0,5
Effect uitkeringen	0,2	0,2	0,2	0,2
Overige effecten	0,1	-0,2	-0,1	-0,1
Eindstand dekkingsgraad	105,0	110,2	109,8	111,2
Vereiste dekkingsgraad	125,0	123,6	118,0	115,8
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,1	104,2	104,2	104,3

De dekkingsgraad van het pensioenfonds bedraagt per 31 december 2015 105,0% (2014: 109,8%). De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds bedraagt per 31 december 2015 105,9% (2014: 109,3%). Eind 2015 beschikt het pensioenfonds wel over het minimaal vereist eigen vermogen maar niet over het vereist eigen vermogen.

Met ingang van 2015 is het nieuwe financiële toetsingskader (nFTK) van toepassing. Daarmee is het bestaande herstelplan komen te vervallen. Voor 1 juli 2015 heeft het pensioenfonds een herstelplan ingediend volgens de nieuwe stijl waarin wordt aangetoond dat binnen 12 jaar de vereiste dekkingsgraad wordt bereikt. Ook wordt vanaf 1 januari 2015 de beleidsdekkingsgraad gerapporteerd. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de laatste twaalf maanddekkingsgraden.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds (5)

Mutatieoverzicht voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

	31-12-2015	31-12-2014
Beginstand voorziening pensioenverplichtingen	6.649.426	5.624.268
Pensioenopbouw	230.334	210.051
Indexering (toeslagverlening) en overige toeslagen	-	21.404
Rentetoevoeging	11.077	20.901
Onttrekking voor uitkeringen en kosten pensioenbeheer	-148.883	-147.157
Wijziging door actuariële grondslagen	-17.438	-106.449
Wijziging rekenrente	344.021	1.108.993
Wijziging door overdracht van rechten	893	2.762
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	12.362	-85.347
Stand per 31 december	7.081.792	6.649.426

In de Toelichting op de staat van baten en lasten vindt u een toelichting op de posten van dit mutatieoverzicht. De voorziening pensioenverplichtingen SW bedraagt € 6.960.628 en de voorziening voor WIW € 121.164.

Het PWRI baseert de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen op de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige uitgaande kasstromen (in dit geval pensioenen). Deze inschatting vloeit voort uit de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Om de contante waarde te bepalen gebruikt het PWRI de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rentetermijnstructuur (RTS). Ultimo 2014 is nog de driemaandsgemiddelde RTS gebruikt gebaseerd op de UFR 20-60, per 1 januari 2015 is deze driemaandsmiddeling vervallen en vanaf 15 juli 2015 is de RTS op basis van de nieuwe UFR-methode gehanteerd. Eind 2015 bedraagt de rentetermijnstructuur 1,66% bij een (modified) duration van 17,3 (2014: 1,84% bij een (modified) duration van 16,7).

In de voorziening pensioenverplichtingen heeft het PWRI rekening gehouden met een kostenopslag van 3,7% (2014: 3,7%). Dit is bedoeld voor toekomstige kosten van pensioenbeheer, waaronder excassokosten.

Eind 2015 is de maximale cumulatieve niet-verleende toeslag voor de WIW 13,8% (2014: 12,1%) en voor de SW 11,5% (2014: 9,9%). Zodra de financiële positie het toelaat, kan het bestuur besluiten om inhaaltoeslag te verlenen. Deelnemers hebben geen recht op inhaaltoeslag.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen gaat het PWRI uit van het pensioenreglement dat op de balansdatum geldende pensioenreglement, waarbij eind 2015 wordt overgestapt op de parameters (o.a. versnelde AOW-leeftijdsverhoging) per 1 januari 2016 met betrekking tot de voortgezette pensioenopbouw voor arbeidsongeschikten (PVD).

Voorziening pensioenverplichtingen naar categorieën van deelnemers

	2015	2015	2014	2014
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieve deelnemers	4.370.114	94.057	4.158.786	98.444
Gewezen deelnemers	625.100	70.119	564.554	69.424
Pensioengerechtigden	2.086.578	46.588	1.926.086	44.292
Totaal	7.081.792	210.764	6.649.426	212.160

Bij een combinatie van uitkeringen wordt, anders dan in het meerjarenoverzicht, een deelnemer één keer geteld.

Aantal pensioengerechtigden naar soort uitkering

Aantallen

	2015	2014
Ouderdomspensioen	35.066	33.249
Arbeidsongeschiktheidspensioen	1.282	1.340
Partnerpensioen	9.819	9.258
Wezenpensioen	421	445
Totaal	46.588	44.292

Bij combinatie van uitkeringen wordt, anders dan in het meerjarenoverzicht, een uitkering één keer geteld.

Overige technische voorzieningen (6)

Onder deze post valt de voorziening uitlooprisico premievrije doorbouw (PVD).

Verloop van de overige technische voorzieningen

	31-12-2015	31-12-2014
Beginstand overige technische voorzieningen	12.039	18.410
Toevoeging premieopslag lopend jaar	5.687	5.854
Vrijval premieopslag voor financiering lasten bij ingaan arbeidsongeschiktheid	-6.185	-12.225
Stand per 31 december	11.541	12.039

Langlopende schulden (7)

Onder deze post staan de tegoeden van de deelnemers in de Aanvullende Oudedagsvoorziening (AOV) en de schuld aan cao-partners inzake de cumulatieve inning intrekking SW-regeling. Bij de tegoeden van de deelnemers is rekening gehouden met een buffer voor tegenvallende beleggingsresultaten.

Verloop langlopend tegoed deelnemers

	Beleggers	Spaarders	31-12-2015 Totaal	31-12-2014 Totaal
Beginstand langlopend tegoed deelnemers	179.189	75.318	254.507	259.072
Rendement	16.300	2.157	18.457	11.085
Mutatie buffer	-13.997	-	-13.997	6.420
Kortlopend tegoed	-14.369	-9.883	-24.252	-21.807
Overige mutaties	-3.704	-129	-3.833	-263
Eindstand langlopend tegoed deelnemers	163.419	67.463	230.882	254.507

Het geschatte kortlopende deel van het tegoed van € 25.696 (2014: € 21.844) is opgenomen onder de overige schulden en overlopende passiva.

Het totaal tegoed beleggers is inclusief een nog te verrekenen saldo voorgaand jaar van € 13.932 (2014: € 29.737). Dit is het verschil tussen het veronderstelde rendement op beleggingen, waarop de aan de AOV-tegoeden toegekende intrest is gebaseerd, en het werkelijke rendement.

Verloop van de schuld aan cao-partners

	31-12-2015	31-12-2014
Beginstand schuld aan cao-partners	12.569	-
Pensioenbijdrage inzake cumulatieve inning	11.609	11.704
Netto resultaat	-28	865
Eindstand schuld aan cao-partners	24.150	12.569

Overige schulden en overlopende passiva (8)

Overige schulden en overlopende passiva

	31-12-2015	31-12-2014
Valutaderivaten risico pensioenfondsen	1.765	37.532
Geschat kortlopend deel AOV-tegoed (inclusief te verrekenen tegoeden)	25.696	21.844
Belastingen en sociale lasten	3.581	3.387
Waardeoverdrachten	-	-
Voorziening spaarfonds gemoedsbezwaarden	371	356
Overige	136	2.623
Totaal overige schulden en overlopende passiva	31.549	65.742

Verloop voorziening

	31-12-2015	31-12-2014
Beginstand voorziening gemoedsbezwaarden	356	294
Mutatie voorziening	15	62
Totaal overige schulden en overlopende passiva	371	356

De overige schulden en overlopende passiva hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar, met uitzondering van de post voorziening spaarfonds gemoedsbezwaarden. De looptijd van deze post is langer dan één jaar.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Beleggingsverplichtingen

Per balansdatum bestaan de volgende beleggingsverplichtingen:

Vastgoedbeleggingen

	Risico pensioenfondsen	Risico deelnemers	Totaal 2015	Totaal 2014
Vastgoedbeleggingsfondsen	637.201	-	637.201	380.065
Vorderingen	8.501	-	8.501	10.825
Liquide middelen	-	-	-	1.568
Totaal vastgoedbeleggingen	645.702	-	645.702	392.458

De verplichtingen wikkelt het PWRI voor een belangrijk deel af in het volgende verslagjaar.

Langlopende contractuele verplichtingen

Het PWRI heeft met vermogensbeheerder F&C Netherlands een beheerovereenkomst voor onbepaalde tijd, met een opzegtermijn van twaalf maanden.

Het PWRI heeft met vermogensbeheerder Syntrus Achmea Real Estate & Finance een beheerovereenkomst voor onbepaalde tijd, met een opzegtermijn van zes maanden.

Het PWRI heeft met APG Algemene Pensioen Groep N.V. een uitbestedingsovereenkomst voor het pensioenbeheer voor onbepaalde tijd, met een opzegtermijn van twaalf maanden.

Het bestuur huurt een locatie bij SPF Beheer. Het huurcontract loopt tot en met 31 december 2016, met de mogelijkheid tot verlenging. De totale huurkosten (inclusief servicekosten) bedragen in 2015 € 110 (2014: € 112).

Toelichting op de staat van baten en lasten

Pensioenpremie risico pensioenfonds (9)

Specificatie pensioenpremie risico pensioenfonds

	31-12-2015	31-12-2014
Werkgeversdeel OP/NP	187.769	193.902
Werknemersdeel OP/NP	80.472	83.101
Overige premies	1.003	321
Totaal	269.244	277.324
Af: pensioenbijdrage inzake cumulatieve inning	11.609	11.704
Totaal pensioenpremie	257.635	265.620

Feitelijke, kostendeckende en gedempte premies

	Feitelijke premie	Kostendeckende premie	Gedempte premie
Actuarieel benodigd	213.387	247.018	212.132
Opslag in stand houden vereist vermogen	37.158	44.463	38.184
Opslag voor kosten pensioenbeheer	6.699	6.699	6.699
Actuarieel benodigd voor voorwaardelijke rechten	-	-	-
Op- of afslagen op de gedempte kostendeckende premie	-	-	-
Totaal premies	257.244	298.180	257.015

Artikel 128 van de pensioenwet schrijft voor dat de feitelijke premie ten minste gelijk dient te zijn aan de gedempte kostendeckende premie, eventueel verminderd met een premiekorting of verhoogd met een herstelopslag.

Premiecorrecties over voorgaande boekjaren blijven daarbij buiten beschouwing. Uit de tabel blijkt dat de feitelijke premie over 2015 hoger is dan de gedempte kostendeckende premie. Het fonds voldoet daarmee aan artikel 128.

Netto beleggingsresultaten risico pensioenfonds (10)

Netto beleggingsresultaten risico pensioenfonds (10)

	Vastgoed-beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal 2015	Totaal 2014
Direct	27.590	-	23.505	-	-122	50.973	41.297
Indirect	1.379	188.885	-15.671	-158.479	-19.031	-2.917	1.015.697
Kosten vermogensbeheer	-2.521	-6.365	-5.775	-103	-2.215	-16.979	-10.001
Netto beleggingsresultaten risico pensioenfonds	26.448	182.520	2.059	-158.582	-21.368	31.077	1.046.993

De kosten vermogensbeheer zijn inclusief de toerekening vanuit de totale kosten ter bepaling van de kosten pensioenbeheer (netto). In lijn met een advies van de Pensioenfederatie rekent het PWRI ook een evenredig deel van de algemene fondskosten toe aan de kosten vermogensbeheer.

Resultaat op derivaten

	2015	2014
Valutaderivaten	-159.078	-130.897
Rentederivaten	496	-779
	-158.582	-131.676

Pensioenuitkeringen (11)

Specificatie pensioenuitkeringen

	2015	2014
Ouderdomspensioen	111.652	113.425
Nabestaandenpensioen	25.547	24.762
Wezenpensioen	459	495
Invaliditeitspensioen	2.082	2.184
Afkopen wegens gering bedrag	2.929	1.164
Totaal pensioenuitkeringen	142.669	142.030

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds (12)

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de actuariel berekende waarde van de diensttijd gerelateerde opbouw in het verslagjaar. Het effect van individuele salarisontwikkelingen is hierin begrepen.

Pensioenopbouw

	2015	2014
Pensioenopbouw	230.334	210.051

Indexering en overige toeslagen

Naast de pensioenopbouw neemt de waarde van de pensioenaanspraken jaarlijks toe met eventueel toegekende toeslagen. In 2015 besloot het bestuur om per 1 januari 2016 geen toeslag te verlenen.

Indexering

	2015	2014
Indexering en overige toeslagen	-	21.404

Rentetoevoeging

De waarde van de pensioenaanspraken neemt daarnaast ook toe door oprenting.

Rentetoevoeging

	2015	2014
Rentetoevoeging	11.077	20.901

De pensioenverplichtingen zijn in het verslagjaar opgerent met 0,16% (2014: 0,38%).

Onttrekking voor uitkeringen en kosten pensioenbeheer

Toekomstige pensioenverplichtingen berekent het PWRI actuariëel als de contante waarde van de verwachte toekomstige uitkeringen met toekomstige excassokosten. Deze waarde neemt het PWRI op in de voorziening pensioenverplichtingen. De post onttrekkingen behelst de bedragen uit de voorziening pensioenverplichtingen die in het betreffende verslagjaar naar verwachting beschikbaar komen voor uitkeringen en kosten pensioenbeheer.

Vrijval

	2015	2014
Onttrekking voor uitkeringen	-143.655	-141.587
Onttrekking voor kosten pensioenbeheer	-5.228	-5.570
Totaal onttrekkingen	-148.883	-147.157

Wijziging door actuariële grondslagen

Om de voorziening pensioenverplichtingen te berekenen werkt het PWRI met uitgangspunten voor en veronderstellingen over levensverwachtingen, partnerfrequenties en leeftijdverschil partner bij overlijden en dergelijke. Dit zijn de actuariële grondslagen. Deze grondslagen zijn in 2015 geactualiseerd op basis

van waarnemingsjaren 2012 tot en met 2014. Deze wijzigingen in de grondslagen hebben effect op de voorziening pensioenverplichtingen.

Effect aanpassing actuariële grondslag

	2015	2014
Wijziging actuariële grondslagen	-17.438	-106.449

De opslag op de voorziening voor kosten pensioenbeheer bedroeg in het verslagjaar 3,70% (2014: 3,70%). Daarnaast bedroeg de opslag op de premie voor administratiekosten 0,35% (2014: 0,35%).

Wijziging rekenrente

Een wijziging van de rentetermijnstructuur heeft effect op de voorziening pensioenverplichtingen. Hoe groot het effect ook is, is mede afhankelijk van de duration van de verplichtingen.

Wijziging rekenrente

	2015	2014
Wijziging rekenrente	344.021	1.108.993

Zoals beschreven in de paragraaf 'schattingwijziging' zijn het vervallen van de driemaandsmiddeling in de RTS per 1 januari 2015 (effect: € 279.628) en de aanpassing van de UFR-methode per 15 juli 2015 (effect: € 140.060) verwerkt in de post 'wijziging rekenrente', als onderdeel van de mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds. De totale impact van de schattingswijziging op de voorziening pensioenverplichtingenresultaat en vermogen is een toename van € 419.688. De actualisering van de rentetermijnstructuur per 31 december 2015 leidt tot een afname van de voorziening pensioenverplichtingen met € 75.667. De rentetermijnstructuur wijzigt van 1,84% eind 2014 naar 1,66% eind 2015 en leidt tot een totale toename van de voorziening pensioenverplichtingen met € 344.021.

De duration van de verplichtingen is 17,3 (2014: 16,7).

Wijziging door overdracht van rechten

De post wijziging door overdracht van rechten omvat het saldo van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen. De waardeoverdrachten en -overnames zijn:

Wijziging overdracht van rechten

	2015	2014
Toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen	2.273	4.829
Ottrekking uit de voorziening pensioenverplichtingen	-1.380	-2.067
Saldo wijziging door overdracht van rechten	893	2.762

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Overige mutaties voorziening

	2015	2014
Sterfte	-19.398	-6.938
Arbeidsongeschiktheid	-1.495	252
Bestandsmutaties	14.476	-75.094
Overige	18.779	-3.567
Totaal overige mutaties voorziening	12.362	-85.347

De post Mutaties omvat de resultaten van uitruil, flexibilisering en overige overgangen. De post Overige omvat vervalmutaties, expiraties, administratieve correcties en wijziging pensioenregeling.

Mutatie overige technische voorzieningen (13)

De overige technische voorzieningen betreft de voorziening uitloopriscio premievrije doorbouw (PVD).

Mutatie overige technische voorziening

	2015	2014
Mutatie voorziening uitloopriscio PVD	-498	-6.371
Mutatie overige technische voorzieningen	-498	-6.371

Saldo overdrachten van rechten (14)

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Saldo overdracht van rechten

	2015	2014
Inkomende waardeoverdrachten	2.273	4.829
Uitgaande waardeoverdrachten	-1.755	-2.067
Saldo overdracht van rechten	518	2.762

Kosten pensioenbeheer (netto) (15)

Kosten pensioenbeheer

	2015	2014
Administratiekosten pensioenuitvoerder	9.519	8.264
Personeelskosten	925	859
Kosten bestuur en commissies	412	352
Controle- en advieskosten	1.588	1.619
Contributies en bijdragen	619	624
Huurkosten	101	120
Overige	182	194
Totale kosten	13.346	12.032
Toerekening aan kosten vermogensbeheer	-1.932	-2.043
Kosten pensioenbeheer (netto)	11.414	9.989

Personeelskosten

Specificatie personeelskosten

	2015	2014
Salarissen	434	395
Sociale lasten	323	284
Pensioenlasten	138	111
Overige	30	69
Totaal personeelskosten	925	859

Bij het pensioenfonds zijn gemiddeld negen medewerkers in dienst (2014: negen). De pensioenregeling voor deze medewerkers is ondergebracht bij Zwitserleven. Het PWRI heeft geen andere verplichtingen dan het voldoen van de premie.

Kosten bestuur en commissies (in euro's)

De kosten bestuur en commissies zijn de vergoedingen aan het bestuur. PWRI hanteert een beheerst beloningsbeleid. Bestuursleden krijgen een basisvergoeding. Deze is gebaseerd op het uitvoeren van de bestuursfunctie en twee commissielidmaatschappen. Voor de voorzitter, de vicevoorzitter en de voorzitter van de beleggingscommissie geldt een hogere vergoeding. Deze vergoedingen zijn afgestemd op de werkdruk en de verantwoordelijkheid van de functie. Afhankelijk van de afspraken voldoet het PWRI de vergoedingen gedeeltelijk aan organisaties die de bestuursleden hebben afgevaardigd. De leden van het bestuur krijgen geen bonussen, leningen, voorschotten of garanties. De leden van het bestuur zijn geen deelnemer in de pensioenregeling van het PWRI.

Vergoedingen bestuur

	2015	2014
Xander den Uyl	40.160	40.000
Kees Bethlehem	29.700	29.700
Pieter Oudenaarden	-	10.000
Dick Voortman	-	26.000
Kees de Wit	40.160	33.500
Harm Kelderman	30.120	24.000
Marco Kastelein	30.120	25.000
Albert Vink	30.120	24.000
Ria Oomen-Ruijten (vanaf 1 juli 2014)	30.120	15.000
Hermien Wiselius	22.620	-
Totaal vergoedingen bestuur	253.120	227.200

Voor zover van toepassing zijn genoemde bedragen exclusief btw.

De leden van de Raad van Toezicht ontvangen een vaste vergoeding van € 10.083 exclusief btw (2014: € 7.000 tot 1 juli, daarna € 10.000).

Controle- en advieskosten

In de controle- en advieskosten zijn accountantshonoraria begrepen. Ingevolge Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek artikel 389 lid a zijn onderstaand de in het verslagjaar gefactureerde honoraria van de externe accountant KPMG Accountants N.V. vermeld.

Controle- en advieskosten

	2015	2014
Controle van de jaarrekening en jaarstaten	90	67
Andere controlewerkzaamheden	-	-
Fiscale advisering	-	-
Andere niet-controlediensten	-	6
Totaal controle- en advieskosten	90	73

Overige baten en lasten (16)

Specificatie overige baten en lasten

	2015	2014
Netto resultaat risico deelnemers	1.172	16.668
Rendement AOV ten gunste van tegoeden beleggers	-16.300	-10.917
Rendement AOV ten gunste van tegoeden spaarders	-2.157	-168
Rendement AOV ten gunste van buffer beleggers	17.285	-5.583
Subtotaal: netto beleggingsresultaat risico deelnemers	-	-
Overige baten	1.153	68
Overige lasten	-172	-15
Beleggingsresultaat cumulatieve inning inzake intrekking SW-regeling	-	-909
Mutatie voorziening spaarfonds gemoedsbezwaarden	-15	61
Totaal overige baten en lasten	966	-795

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Kasstroom uit pensioenactiviteiten

De kasstroom uit pensioenactiviteiten is vergeleken met vorig jaar per saldo met € 14,8 miljoen afgenomen. De premieontvangsten zijn met € 8 miljoen gedaald. De betaalde uitkeringen zijn met € 0,6 miljoen toegenomen. Daarnaast zijn de betaalde kosten pensioenbeheer met € 1,4 miljoen toegenomen.

Kasstroom uit beleggingsactiviteiten

De kasstroom uit beleggingsactiviteiten is vergeleken met vorig jaar per saldo met € 6,6 miljoen gestegen.

Overige toelichtingen

Actuariële analyse

Actuariële analyse

		2015	2014
Resultaat op pensioenpremie			
Pensioenpremie risico pensioenfonds	9	250.936	258.685
Pensioenopbouw	12	-230.334	-210.051
		20.602	48.634
Renteresultaat			
Netto beleggingsresultaten risico pensioenfonds	10	31.077	1.046.993
Indexering en overige toeslagen	12	-	-21.404
Rentetoevoeging	12	-11.077	-20.901
Wijziging rekenrente	12	-344.021	-1.108.993
		-324.021	-104.305
Resultaat op uitkeringen en kosten pensioenbeheer			
Pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer	11/15	-154.083	-152.019
Onttrekking voor uitkeringen en kosten pensioenbeheer	12	148.883	147.157
Vrijval voor uitvoeringskosten uit premie	9	6.699	6.935
		1.499	2.073
Resultaat overig		1.983	8.338
Actuarieel			
Wijziging door overdracht van rechten	14	-893	-2.762
Wijziging actuariële grondslagen	12	17.438	106.449
Wijziging pensioenreglement	12	2.634	-17.964
Resultaat op kanssystemen	12	6.416	81.780
Overige mutaties voorziening verplichtingen	12	-21.413	21.531
		4.182	189.034
Totaal resultaat, saldo van baten en lasten		-295.755	143.774

4

Overige gegevens

Bestemming van het saldo van baten en lasten

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de manier waarop het PWRI het resultaat moet verdelen. Voorgesteld wordt om € 574.352 toe te voegen aan de weerstandsreserve en € 870.107 te onttrekken aan de algemene reserve.

Gebeurtenissen na balansdatum

Na balansdatum hebben zich geen gebeurtenissen voorgedaan die van invloed zijn op de financiële positie van de stichting per balansdatum.

Actuariële verklaring 2015

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie te Amsterdam is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een Actuariële Verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2015.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 14,2 miljoen. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 1,8 mln te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruikgemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het Minimaal Vereist Eigen Vermogen en het Vereist Eigen Vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met de balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk Vereist Eigen Vermogen, maar niet lager dan het wettelijk Minimaal Vereist Eigen Vermogen .

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 in verband met het reservetekort.

De kostendekkende premie voor boekjaar 2015 is nog vastgesteld op basis van het Financiële Toetsingskader, zoals dat tot 1 januari 2015 van toepassing was.

Toeslagverlening

Op basis van de uitkomsten van de uitgevoerde (aanvangs)haalbaarheidstoets in 2015 concludeer ik dat er sprake is van de verwachting dat het pensioenresultaat ca. 105% bedraagt. Echter, op basis van de beleidsdekkingsgraad op de balansdatum en de ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad zal het pensioenfonds naar verwachting op de korte termijn niet in staat zijn om (een volledige) uitvoering aan het toeslagbeleid te kunnen geven.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het Vereist Eigen Vermogen, doch ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het Minimaal Vereist Eigen Vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het Vereist Eigen Vermogen.

Amstelveen, 3 juni 2016

Ir. M.W. Heemskerk AAG
verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Bestuur en de Raad van Toezicht van Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie

Verklaring over de jaarrekening 2015

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie per 31 december 2015 en van het resultaat over 2015, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening over 2015 van Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie (de Stichting) te Amsterdam gecontroleerd. De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2015;
2. de staat van baten en lasten over 2015; en
3. de toelichting met een overzicht van de belangrijke grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van De Stichting zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

- Goedkeurende controleverklaring
- Materialiteit van € 37 miljoen, 0,5% van het pensioenvermogen
- Kernpunten: schattingsonzekerheid in de waardering van beleggingen en schattingsonzekerheid in de waardering van de technische voorzieningen

Materialiteit

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard,

timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel. Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 37 miljoen. Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen (pensioenverplichtingen + reserves) per 31 december 2015 (circa 0,5%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de beleidsdekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 1,8 miljoen rapporteren aan hen alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan serviceorganisaties BMO Global Asset Management plc (BMO) en Syntus Achmea Real Estate & Finance B.V. (SAREF). De pensioenadministratie is uitbesteed aan serviceorganisatie APG rechtenbeheer N.V. (APG). De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door BMO en SAREF en informatie over de technische voorzieningen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door APG.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

De directies van BMO en SAREF hebben aan een onafhankelijk accountant opdracht gegeven de informatie inzake beleggingen ten behoeve van de jaarrekening van de Stichting te controleren. De directie van APG Rechtenbeheer B.V. heeft aan een onafhankelijk accountant opdracht gegeven de informatie inzake technische voorzieningen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten ten behoeve van de jaarrekening van de Stichting te controleren.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel bij de jaarrekening zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controlewerkzaamheden van deze accountants. In dit kader hebben wij de accountants schriftelijke instructies gegeven omtrent de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden. De accountants hebben, op onze instructie, de controle uitgevoerd met een materialiteit van 0,5% van de beheerde vermogens en daarbij ook bijzondere aandacht besteed aan het hierna genoemde kernpunt van onze controle voor de waardering van beleggingen met schattingen en de schattingsonzekerheid in de waardering van de technische voorzieningen.

De accountants hebben hun bevindingen aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportages geëvalueerd, de bevindingen met de accountants besproken, het controledossier van de accountants gereviewd en aanvullende eigen controlewerkzaamheden uitgevoerd, waaronder de evaluatie van de interne beheersing bij de serviceorganisaties aan de hand van de specifiek daarvoor opgestelde (ISAE 3402-type II) rapportages. Tevens stellen wij aansluiting van de vermogensbeheer- en pensioenbeheerrapportage met de financiële administratie en de jaarrekening vast.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbesteede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorzieningen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken. Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Schattingonzekerheid in de waardering van beleggingen

Omschrijving

De beleggingen zijn een significante post op de balans van de Stichting en worden gewaardeerd op marktwaarde. Uit noot 1 bij de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor € 6.151 miljoen (83%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op afgeleide marktnoteringen en € 957 miljoen (13%) op basis van andere geschikte waarderingsmodellen. Het bepalen van de marktwaarde voor deze beleggingen is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het resultaat, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad vormde de waardering van beleggingen met behulp van schattingen een kernpunt in onze controle.

In de toelichting op pagina 77 tot en met 79 geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In noot 1 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van de beleggingen uiteengezet, inclusief onzekerheden.

Onze aanpak

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormde onderdeel van onze werkzaamheden. In onze instructies aan de accountants van BMO en SAREF hebben wij de controle op de juiste waardering van beleggingen, waarvoor geen directe marktnoteringen beschikbaar zijn, als specifiek aandachtspunt opgenomen. De accountants van BMO en SAREF hebben hun bevindingen met betrekking tot hun controles op de vermogensrapportages aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportage geëvalueerd, de bevindingen met de accountant besproken en een dossierreview op de controledossiers van de accountants verricht. Wij hebben vastgesteld dat de gecontroleerde vermogensbeheerrapportages aansluiten met de financiële administratie en de jaarrekening. Wij hebben in onze dossierreview specifieke aandacht besteed aan de werkzaamheden van de accountants aangaande de waardering van beleggingen waarvoor geen directe marktnoteringen beschikbaar zijn. Hierbij hebben wij kennisgenomen van aansluitingen aan de hand van recente, door andere onafhankelijke accountants gecontroleerde jaarrekeningen en de aandacht voor consistentie met de waarderingsgrondslagen van de Stichting ten opzichte van die van het beleggingsfonds alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountants. Daarnaast hebben wij kennisgenomen van de werkzaamheden ten aanzien van de geschiktheid van de door de vermogensbeheerders gehanteerde waarderingsmodellen en de daaraan ten grondslag liggende rekenmodellen, inputgegevens en juistheid van de berekeningen.

Onze observatie

Wij hebben vastgesteld dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingsmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen. Wij hebben eveneens geconstateerd dat de toelichtingen op de beleggingen adequaat zijn. De waardering van beleggingen is op evenwichtige wijze bepaald overeenkomstig de gehanteerde waarderingsgrondslagen en methodieken.

Schattingonzekerheid in de waardering van de technische voorzieningen

Omschrijving

De technische voorzieningen zijn een significante post op de balans van de Stichting en worden gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De waardering van de technische voorziening komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt tegen de marktrente (rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB). Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariel deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de technische voorzieningen, het resultaat, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad vormde de waardering van de technische voorzieningen een kernpunt in onze controle.

Het bestuur heeft in de toelichting op pagina 80 tot en met 81 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de technische voorzieningen opgenomen. In de paragraaf 'Risicobeheer' is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet, inclusief onzekerheden.

Onze aanpak

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormde onderdeel van onze werkzaamheden.

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaris die door van de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding afstemming gehad met de certificerend actuaris over de te volgen controleaanpak, de attentiepunten bij de controle en de uitkomsten van de controle.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaris.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het resultaat in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties.

Onze observatie

Wij vinden de waardering van de technische voorzieningen aanvaardbaar bepaald en de toelichting toereikend.

Verantwoordelijkheden van het Bestuur en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

Het Bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening alsmede voor het opstellen van het verslag van het bestuur, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het Bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar

werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de Stichting .

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraude ontdekken.

Voor een nadere beschrijving van onze verantwoordelijkheid ten aanzien van een controle van de jaarrekening verwijzen wij naar de website van de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA). www.nba.nl/standaardteksten-controleverklaring.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Verklaring betreffende het verslag van het bestuur en de overige gegevens

Wij vermelden op basis van de wettelijke verplichtingen onder Titel 9 Boek 2 BW (betreffende onze verantwoordelijkheid om te rapporteren over het verslag van het bestuur en de overige gegevens):

- dat wij geen tekortkomingen hebben geconstateerd naar aanleiding van het onderzoek of het verslag van het bestuur, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de door Titel 9 Boek 2 BW vereiste overige gegevens zijn toegevoegd;
- dat het verslag van het bestuur, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Utrecht, 3 juni 2016
KPMG Accountants N.V.

A.J.H. Reijns RA

Afkortingen en begrippen

Afkortingen

Abtn	actuariële en bedrijfstechnische nota
AG	Actuarieel Genootschap
ALM	Asset Liability Management
AOV	Aanvullende Oudedagsvoorziening
AOW	Algemene Ouderdomswet
bp	basispunt
BRIC	opkomende economieën
cao	collectieve arbeidsovereenkomst
DNB	De Nederlandsche Bank
ISAE	International Standard on Assurance Engagements, nr. 3402
FTK	Financieel Toetsingskader
LDI	Liability Driven Investments
nFTK	nieuw Financieel Toetsingskader
OTC	Over The Counter
PVD	premievrije doorbouw
SW	Sociale Werkvoorziening
UFR	Ultimate Forward Rate
UPO	Uniform Pensioenoverzicht
WIW	Wet Inschakeling Werkzoekenden
Wsw	Wet sociale werkvoorziening
WWB	Wet werk en bijstand

Begrippen

Actuarieel	Verzekeringswiskundig
Actuariële en bedrijfstechnische nota	De beschrijving van de financiële opzet van een pensioenfonds en van de actuariële grondslagen
Actuele waarde	De waarde die is gebaseerd op actuele marktprijzen of op gegevens die relevant kunnen zijn voor de waarde
Asset Liability Management	Het afstemmen van de (verwachte) ontwikkeling van het pensioenvermogen op de toekomstige pensioenverplichtingen
Asset mix	De verdeling van beleggingen over verschillende beleggingscategorieën
Benchmark	Norm of meetlat om het rendement van de beleggingsportefeuille te vergelijken
Beschikbaar vermogen	De middelen die beschikbaar zijn voor de (toekomstige) pensioenverplichtingen
Bestemmingsreserve	Een deel van het vermogen met een specifieke bestemming
BRIC-landen	Opkomende economieën
Commodities	Indirecte beleggingen op grondstoffen, zoals graan, metalen en olie
Converteerbare obligaties	Een obligatie die na verloop van tijd kan worden omgezet (geconverteerd) in aandelen
Dekkingsgraad	De verhouding tussen het beschikbare vermogen en de contante waarde van de pensioenaanspraken op een bepaald moment
De Nederlandsche Bank	Toezichthouder op financiële instellingen
Dekkingstekort	Het pensioenfonds heeft niet genoeg middelen voor de voorziening pensioenverplichtingen en het minimaal vereist eigen vermogen. Dit heet ook wel onderdekking
Derivaten	Afgeleide financiële instrumenten: financiële contracten die hun waarde ontleen aan een onderliggende waarde, een referentieprijs of een index
Duration	Gewogen gemiddelde looptijd van beleggingen of verplichtingen. De duration geeft een goede indicatie van de rentegevoeligheid
Fiduciair	Een fiduciair manager of vermogensbeheerder beheert het belegd vermogen. Hij selecteert fondsmanagers en controleert wat zij doen
Fiscaal	Dat wat met de belasting te maken heeft
Franchise	Drempelbedrag waarover geen pensioenopbouw plaatsvindt, omdat daarvoor AOW wordt uitgekeerd. Het bestuur stelt het bedrag jaarlijks vast. Het bedrag mag niet lager zijn dan het fiscaal minimum
Gepensioneerde	Overal waar 'gepensioneerde' staat wordt het bredere begrip 'pensioengerechtigde' bedoeld. Het gebruik van het woord gepensioneerde in het bestuursverslag is bewust. Het is een term die bijna iedereen kent. Zo neemt de leesbaarheid van de tekst toe.

Begrippen

Future	Op de beurs verhandeld termijncontract met verplichte levering van de onderliggende waarden in de toekomst tegen een vooraf vastgestelde prijs
Geamortiseerde kostprijs	Bedrag waarmee een tot einde looptijd aangehouden financieel actief of financiële verplichting in de balans is gewaardeerd
High-yieldobligaties	Obligaties met een hoger rendement, maar ook een hoger risico
International Standard on Assurance Engagements, nr. 3402 (ISAE)	Een wereldwijd erkende rapportage over de kwaliteit van de interne beheersing van aan derden uitbestede processen (derden zijn de uitvoerders van het pensioenfonds)
Kredietrisico	Het risico dat de uitgevende partij een obligatie of lening niet kan aflossen en dat een derde partij niet aan zijn verplichtingen aan het fonds kan voldoen
Liability Driven Investments	Beleggingen die zijn afgestemd op de karakteristieken van de verplichtingen, bijvoorbeeld in looptijdverdeling en rentegevoeligheid
Marktrisico	Het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten
Minimaal vereist eigen vermogen	Het minimumbedrag aan vermogen dat een pensioenfonds als buffer aanhoudt. Dit is meestal ongeveer 5% van de technische voorziening
Nominaal	De geldwaarde zonder rekening te houden met toekomstige loon- of prijsinflatie
Operationeel risico	Het risico dat de pensioenuitvoerder de bedrijfsprocessen niet goed inricht of niet goed uitvoert
Optie	Het recht om op een bepaald moment een onderliggende waarde (bijvoorbeeld een aandeel) te kopen of te verkopen tegen een vooraf vastgestelde prijs.
Outperformance	Meer rendement halen dan de benchmark
Over The Counter	Direct tussen twee partijen verlopen transactie, dus niet via een beurs
Participatiewet	Wet bedoeld om meer mensen met een beperking aan het werk te helpen. De Participatiewet voegt de Wet werk en bijstand (WWB), de Wet sociale werkvoorziening (Wsw) en een deel van de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wajong) samen.
Partnerpensioen	Levenslange uitkering aan een partner, vanaf het overlijden van de (voormalige) deelnemer of gepensioneerde
Pensioengrondslag	Het deel van het loon waarover een deelnemer pensioenaanspraken opbouwt
Pensioenresultaat	Geeft de ontwikkeling van het pensioen gerelateerd aan de loonontwikkeling weer.
Performance	De performance geeft weer hoe de waarde van een belegging is gegroeid (of gedaald) in een bepaalde periode. De performance wordt meestal vergeleken met een benchmark.
Performancetoets	Het gemiddelde van de beleggingsresultaten, gemeten over een langere periode. De performancetoets is de som van vijf opeenvolgende jaarlijkse z-scores, gedeeld door de wortel van het aantal jaren.
Premie-egalisereserve	Bestemmingsreserve met een stabiel premiepad als doel

Begrippen

Renteafdekking	Financieringsvorm waarbij de betaalde pensioenbijdragen gelijk zijn aan de contante waarde van de aanspraken die in dat jaar beginnen
Renterisico	De mate waarin een wijziging in de rentestand gevolgen heeft voor de financiële positie van het pensioenfonds
Rentetermijnstructuur	Grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging en de daarop te ontvangen marktrente
Reservetekort	Situatie dat het pensioenfonds niet genoeg middelen heeft voor de voorziening pensioenverplichtingen en het vereist eigen vermogen
Swap	Een derivaat waarbij partijen kasstromen of risico's onderling uitwisselen
Toeslag	Het laten meestijgen van de pensioenen en de pensioenaanspraken met de gemiddelde loonontwikkeling. Toeslag heet ook indexatie
Technische voorziening	Contante waarde van alle verwachte toekomstige pensioenuitkeringen
Ultimate Forward Rate	Een berekende rente die minder gevoelig is voor verstoring op de financiële markten
Vastrentende waarden	Beleggingen met een vaste looptijd en een overeengekomen plan van rente en aflossing zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheek
Voorziening pensioenverplichtingen	Contante waarde van alle verwachte toekomstige pensioenuitkeringen. In wettelijk context wordt dit ook wel technische voorziening genoemd.
Solvabiliteit	Het vermogen om op langere termijn aan de pensioenverplichtingen te kunnen voldoen
Sociale Werkvoorziening	De bedrijfstak waarvoor het PWRI de pensioenen verzorgt. Aansluiting is verplicht voor alle werkgevers binnen de bedrijfstak.
Verzekeringstechnisch risico	Het risico dat het fonds uitkeringen (nu of in de toekomst) niet kan financieren vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten door onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen bij de ontwikkeling en premiestelling van het pensioenproduct
Voorziening pensioenverplichtingen	Waarde van alle opgebouwde pensioenaanspraken
Waardeoverdracht	Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de contante waarde van een opgebouwde pensioenaanspraak. Dit gebeurt als de deelnemer in een andere bedrijfstak gaat werken voor een andere werkgever.
Weerstandsreserve	Reserve tegen ongunstige ontwikkelingen op lange termijn
Wezenpensioen	Uitkering aan een kind vanaf het overlijden van de (voormalige) deelnemer of gepensioneerd tot het bereiken van een reglementair vastgelegde leeftijd
Z-score	Mate waarin het rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille (de benchmark)

Colofon

Hebt u een vraag?

U kunt altijd bellen met de klantenservice, bereikbaar op werkdagen van 8.00 tot 17.30 uur.

- Hebt u een baan? Bel dan 045 – 579 63 00.
- Krijgt u pensioen? Bel dan 045 – 579 64 00.

Bent u werkgever en hebt u een vraag over het pensioen van uw werknemers?

Bel dan 045 – 579 63 00.

Bent u werkgever en hebt u een andere vraag? Bel dan met relatiebeheer, op werkdagen van 8.30 tot 17.00 uur bereikbaar. Het telefoonnummer is 045 – 579 82 00.

Pensioenfonds Werk en (re)Integratie

Postbusnummer 3094

6401 DN Heerlen

www.pwri.nl

Over dit verslag

Dit jaarverslag is gedrukt bij een SW-bedrijf.

Het PWRI bedankt:

- Jaap Arnoldus
- Chantal Braam
- John Bergman
- MareGroep Voorhout
- Orionis Walcheren
- Haeghe Groep Den Haag
- RTV Katwijk
- CNV Connectief

Concept en realisatie: Bestuursbureau PWRI, APG, Scripta Communicatie en Mattmo

Artwork en illustraties: Patrick Keeler

Fotografie: Ilya van Marle

Tekst: Ingrid Brons

Drukwerk: Zalsman

Film populair jaarverslag: Brand Views

